

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
MENO EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS
MENINIO UGDYMO KATEDRA

Viktorija BLINOVA

Dailės edukologijos studijų programa

MAGISTRO DARBAS

**EDUKACINĖS PROGRAMOS – DAILĖS MOKYMOSI MOTYVACIJĄ
PAAUGLYSTĖJE SKATINANTIS VEIKSNYS**

**EDUCATIONAL PROGRAMMES – A FACTOR STIMULATING FINE
ARTS LEARNING MOTIVATION IN ADOLESCENCE**

Leidžiama ginti.....
(parašas)

Katedros vedėja doc. dr. J. Kudinoviėnė

Magistrantas
(parašas)

Darbo vadovas.....
(parašas)
doc. dr. **Kristina Kaluinaitė**

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Vilnius, 2011

ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMO PATVIRTINIMAS

Patvirtinu, kad mano _____ įteikiamas darbas
(vardas, pavardė)

(kursinio / bakalauro / magistro darbo pavadinimas)

yra mano paties/pačios atliktas savarankiškai, jame nėra pateikta kitų autorių minčių kaip savų, nenurodant jų autoriaus (pirminio šaltinio). Šis darbas nebuvo ir nėra pateiktas ir/ar gintas kitose mokslo ir studijų įstaigose Lietuvoje ir užsienyje. Šiame darbe nenaudojami šaltiniai, kurie nėra nurodyti tekste. Yra pateikiamas visos naudotos literatūros sąrašas.

(vardas, pavardė)

(parašas)

TURINYS

ĮVADAS	4
1. MOKYMOSI MOTYVACIJA IR MOTYVAI	8
1.1. Mokymosi motyvacijos ir motyvo sampratos	8
1.2. Mokymosi motyvacijos ir motyvų klasifikacija	11
1.3. Mokymosi motyvacijos teorijų įvairovė	17
1.4. Mokymosi motyvaciją skatinantys veiksniai	23
2. PAAUGLYSTĖS AMŽIAUS TARPSNIO YPATUMAI	28
2.1. Paauglių amžiaus tarpsnio psichologinės-pedagoginės charakteristikos ir ypatybės ...	29
2.2. Vaizduotės, kūrybingumo ir vizualinės raiškos raida paauglystėje	36
3. EDUKACINIŲ PROGRAMŲ YPATUMAI	46
4. EDUKACINĖS PROGRAMOS – DAILĖS MOKYMOSI MOTYVACIJĄ PAAUGLYSTĖJE SKATINANTIS VEIKSNYS	54
4.1. Tyrimo organizavimas, imtis ir eiga	54
4.1.1. 5-10 kl. mokinių apklausos organizavimas ir metodika	56
4.1.2. Interviu su mokytojais ir edukatoriais organizavimas ir metodika	58
4.2. Anketinės paauglių apklausos tyrimo duomenys ir jų analizė	61
4.3. Interviu su edukatoriais tyrimo duomenys ir jų analizė	90
4.4. Interviu su dailės mokytojais tyrimo duomenys ir jų analizė	101
IŠVADOS	109
REKOMENDACIJOS	110
LITERATŪROS SĄRAŠAS	111
SANTRAUKA	117
SUMMARY	118
PRIEDAI	119

IVADAS

Temos aktualumas ir problema. Tobulėjančiame ir kompiuterizuotame pasaulyje išskyla vis daugiau įvairių problemų ir pavojų jaunos, dar nesusiformavusios asmenybės socializacijai į pilnavertį gyvenimą, visuomenę.

Paauglystė – ne tik įdomus, bet sunkus, neramus, sudėtingas ir atsakingas laikotarpis, kurio metu įvyksta psichiniai ir fiziniai pasikeitimai, spartus lytinis augimas ir brendimo greitėjimas, o moralinis ir socialinis brendimas atsilieka, todėl pasireiškia daug krizių. Taip pat, pasak I. Leliūgienės (2003) vyksta intelektualiniai pokyčiai, keičiasi paauglio požiūrių į įvairius reiškinius ir kitus dalykus, toks išsivystymo sudėtingumas, sunkumas ir prieštaravimai pasireiškia jo elgesyje, santykiuose su aplinka ir mokykliniame pažangume.

Apskritai, vis dažniau kalbama apie vieną aktualiausių mokyklos problemų – paauglių mokymosi motyvacijos silpnėjimą, pasireiškiantį nenoru mokytis, blogu lankomumu, domėjimosi stoka, užduočių neatlikimu ar visišku pasitraukimu iš mokyklos, o juk visa tai priklauso nuo mokymosi motyvacijos veiksnių. Pedagoginėje ir kitoje literatūroje rastumėm nemažai autorių darbų, kuriuose aptariamos šios problemos ir nagrinėjami sėkmingą mokymosi motyvaciją skatinantys veiksniai. Autoriai nagrinėję šią problemą: A. Juška (1977), B. Bitinas ir kiti (1981), J. M. Keller (1983), N. L. Gage ir D. C. Berliner (1994), G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996), R. Minkutė (1997), L. Rupšienė (2000), ir kiti.

Todėl nuolat kintančioje šio laikmečio visuomenėje ir mokykloje ieškoma vis naujų kelių švietimo reformoms, kurių tikslas – savarankiška, jau mokykloje save kūrybiškai išskleidžianti asmenybė, turinti mokymosi nuostatą. Mokykla – ugdymo institucija, kur „ugdymu siekiama perduoti visuomenės patirtį – žinias, praktinės ir intelektinės veiklos įgūdžius, vertybes, elgesio bruožus ir pan., t. y. svarbiausius žmonijos patirties dalykus; be šito negali egzistuoti ir toliau vystytis visuomenė“ (Rajeckas V., 1995, p. 14).

„Visais laikais mokyklos veiklos pagrindas buvo mokymas, mokymo proceso organizavimas, paprastai siekiant kuo efektyviau ugdyti jaunąją kartą mokymu“ (Rajeckas V., 1997, p. 3). Todėl svarbus faktorius nulemiantis moksleivio mokymosi sėkmę yra mokymosi motyvacija. Potencialiai kiekvienas žmogus yra motyvuota asmenybė, veikiama vidinių ir išorinių motyvų. Tačiau dabartinis moksleivis yra atsidūręs sudėtingame kintančios visuomenės laikmetyje, kur patiria aukštų reikalavimų spaudimą. Visuomenės vystymasis, mokslinės technikos revoliucijos iš kiekvieno paauglio reikalauja daugybės žinių ir sugebėjimų (Šarnhorst E., 1986), todėl mokymosi motyvacija silpnėja. Paauglį užplūsta daug įdomios informacijos. Visa tai, aišku, padeda tobulėti, tačiau sudaro ne visada palankias sąlygas jo mokymuisi mokykloje, todėl jam darosi neįdomu kas dėstoma.

Juk ne visi dalykai mokiniui gali būti įdomūs (ne išimtis dailės pamokos) ir formuoti teigiamas emocijas, skatinančias noriau mokytis ir įsiminti. „Mokomųjų dalykų diferencijavimas į „įdomius“ ir „neįdomius“ labai priklauso nuo dėstyto kokybės ir asmeninių paauglių interesų, o vyresniesiems paaugliams būdingas jų skirstymas į „reikalingus“ ir „nereikalingus“ susijęs su profesijos pasirinkimo ketinimais ir pan.“ (Chripkova A. ir kiti, 1984, p. 189-190). Pasak A. Juškos (1977) „teigiamą mokinių požiūrį į mokymąsi, jų vidinį veržimąsi įgyti žinių, mokėjimų, įgūdžių pirmiausia turi būti siekiama išugdyti įdomiu dėstyto. <...> Emocionalus ir vaizdus naujos medžiagos perteikimas sudomina mokinius, jie noriau mokosi, lengviau įsimena“ (p. 33). Teigiamas požiūris į mokymąsi tik tada įgauna prasmę, kai jis išgyvenamas paauglio sąmonėje, kai suprantama mokymosi svarba, kai jis tampa vidine nuostata, siekiu. Taigi pozityvaus požiūrio į mokymąsi formavimo problema svarbi socialiniu, psichologiniu ir pedagoginiu atžvilgiu. Tinkamai parengta ugdanti aplinka, kūrybiškai organizuota pamoka, parinkti tinkami mokymosi motyvacijos veiksniai daro įtaką mokinio tobulėjimui, jo asmenybės brendimui.

Lietuva rūpindamasi švietimo tobulinimu bendrojo lavinimo mokyklai ir meninio ugdymo dalykams kelia naujus uždavinius: parengti žmogų aktyviam dalyvavimui kultūroje visą gyvenimą; skatinti naujų pedagoginių darbo formų paiešką ir kūrybišką naujų edukacinių idėjų įgyvendinimą tiek tradicinėje, tiek netradicinėje mokymosi aplinkoje. Todėl svarbu, kad visos švietimo ir kultūros įstaigos bendradarbiautų su mokykla plėtojant meninį ir kultūrinį paauglių ugdymą, kad įgytų žinių apie šiuolaikinę kultūrą: pažintų savo tautą ir įvairias skirtingas etnokultūrinės tradicijas atstovaujančius meno kūrinius, įsisąmonintų kultūrinį tapatumą, pažintų aukštojo, klasikinio meno vertybes ir populiarinio meno reiškinius. Kultūros įstaigų šviečiamasis, mokomasis, lavinamasis bei auklėjamasis vaidmuo svarbus formuojant paauglių teigiamą požiūrį į mokymąsi ir meninę veiklą. Pasak V. Jakavičiaus (1998) „kultūros institucijos, skirtingai nuo mokyklos, išsiskiria savo poveikio įtaigumu: pamokos, kiti užsiėmimai labiau veikia protą, o kultūros institucijos savo ugdomąjį poveikį realizuoja per emocijas <...>“ (p. 65).

Pagrindinis kultūros įstaigų tikslas – paskatinti įvairaus amžiaus žmones domėtis menu, ten saugomomis ir eksponuojamomis vertybėmis, ugdyti potencialius lankytojus. Todėl rengiamos ir įgyvendinamos edukacinės programos bei kiti edukaciniai projektai. Jų dalyvius įvairiais būdais stengiamasi supažindinti su paslaptingu meno pasauliu. Kuriant edukacines programas, atsižvelgiama į skirtingas lankytojų grupes, jų meno suvokimo galimybes, šiuolaikinę pedagogiką, andragogiką bei psichologiją. Edukacinių programų koordinatoriai stengiasi ieškoti netradicinių sprendimų, naujų metodų ir, žinoma, visada galvoti apie tuos, kurie ateis (http://www.ldm.lt/MPC/Paveikslai/2010_DM%20edukacine_veikla.pdf).

Todėl dailės mokytojas turi būti tas žmogus, kuris nusiveda paauglius į kultūros įstaigas. O norint sėkmingai tai padaryti ir pateisinti paauglių lūkesčius, reikia vengti bet kokio moralizavimo, prievartos ar globėjiškų apraiškų, tiesiog reikia rasti tinkamą paskatinimą ir motyvaciją kodėl reikėtų ten nueiti (Jasevičiūtė V., 2004). Antra priežastis, skatinanti mokinius noriau lankytis kultūros įstaigose, tai edukacinių programų įdomumas ir įvairiapusiškumas, „kitokia“ meninė veikla jų metu, juk šiame amžiaus tarpsnyje ji tampa nebeįdomi, paauglys kritiškai vertina savo sugebėjimą kurti. Skatindamas mokinius aktyviai dalyvauti tokioje meninėje veikloje, kiekvienas pedagogas gali padėti sudominti paauglį pačiu mokymosi procesu, kitaip pažvelgti į meninę veiklą, į patį meną ir kultūros istoriją, o kartu neišvengiamai formuoja ir stiprina paauglių mokymosi motyvaciją. Todėl čia labai svarbus edukacinių programų (kultūros įstaigose), kaip motyvacijos veiksnio, nagrinėjimas.

Muziejų edukacinė veikla, jos problemos domina daugelį mokslininkų ir muziejininkų. Užsienio autoriai L. H. Chapman (1982), M. Harrison, B. Naef (1985), D. Herles (1996), D. Anderson (1997), E. Hooper-Greenhill (1999), S. Tishman (2005) moksliniuose straipsniuose analizuoja muziejų edukacinės aplinkos organizavimą, ryšius su ugdymo institucijomis. Lietuvoje edukacija svarbia muziejų veiklos sritimi oficialiai pripažinta tik 1997 metais, kai Muziejų asociacijoje buvo įkurta Informacijos ir švietimo sekcija, koordinuojanti švietėjišką veiklą. Nuo tada Lietuvoje pradėti išsamiau nagrinėti muziejų edukacijos klausimai. Pirmieji šiais klausimais pradėjo domėtis nacionalinių, dailės ir respublikinių muziejų specialistai. R. Baltrūnaitė (2003), J. Celiešiūtė (2005), N. Jarockienė (2006), R. Kogelytė-Simanaitienė (2008) aptaria mokymosi muziejuose galimybes ir formas; edukacinių programų svarbą ir reikšmę, jų pranašumus, žinių gilinimo ir plėtimo galimybes išryškina J. Šližytė (2000), D. Sutkevičienė (2002), S. Puškorius (2003), B. Žaliaduonienė (2003), V. Jasevičiūtė (2004) ir B. Kazlauskienė (2004). Tačiau stokojama tyrimų, nagrinėjančių edukacinių programų, kaip mokymosi motyvacijos veiksnio, įtaką paaugliams, nes tai pakankamai naujas dalykas. Todėl šio darbo tikslas – išsiaiškinti edukacinių programų, kaip dailės mokymosi motyvacijos, veiksnį. Kadangi paauglystės yra laikoma viena sudėtingiausių ir pilną krizių, šios temos nagrinėjimas ypač aktualus būtent šiame amžiuje.

Tyrimo tikslas – atskleisti edukacinių programų, kaip dailės mokymosi motyvacijos paauglystėje veiksnio, reikšmę.

Tyrimo objektas – edukacinės programos – dailės mokymosi motyvacijos veiksnys.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti mokslinėje, pedagoginėje, psichologinėje ir metodinėje literatūroje mokymosi motyvacijos ir motyvo sąvokas, klasifikaciją, mokymosi motyvacijos veiksnius ir teorijas.

2. Apžvelgti mokslinėje, pedagoginėje, psichologinėje ir metodinėje literatūroje paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumus.

3. Aptarti edukacinių programų ypatumus.

4. Remiantis 5-10 kl. mokinių apklausa, edukatorių ir dailės mokytojų interviu nustatyti edukacinių programų, kaip dailės mokymosi motyvacijos paauglystėje skatinimo veiksnį ir jo ypatumus.

Tyrimo metodai:

1. *Teorinis:* mokslinės, pedagoginės, psichologinės ir kt. literatūros sisteminė analizė.

2. *Empiriniai:*

- klausimynas 5-10 klasių mokiniams;
- interviu su dailės mokytojais;
- interviu su muziejų ir dailės galerijų darbuotojais (edukatoriais).

3. *Matematiniai-statistiniai:*

- procentinė duomenų analizė;
- χ^2 (chi kvadrato) kriterijaus taikymas;
- kontingencijos koeficiento (C) taikymas.

4. *Kokybinė duomenų analizė.*

Tyrimo etapai:

Pirmajame etape (2010 08 – 2010 09) suformuluota darbo tema.

Antrajame etape (2010 09 – 2010 12) siekiant išsiaiškinti edukacinių programų kaip dailės mokymosi motyvacijos paauglystėje veiksnį, buvo studijuojama mokslinė, pedagoginė, psichologinė ir kita literatūra.

Trečiajame etape (2010 12 – 2011 02) suformuluoti darbo ir tyrimo tikslai, numatyti svarbiausi tyrimo uždaviniai, parengta tyrimo anketa 5-10 klasių moksleiviams bei interviu klausimynas dailės mokytojams ir kultūros įstaigų (muziejų ir dailės galerijų) darbuotojams.

Ketvirtame etape (2011 02 – 2011 04) vykdoma mokinių apklausa muziejuose ir dailės galerijose. Imamas interviu iš dailės mokytojų ir muziejų bei dailės galerijų darbuotojų. Analizuojami ir interpretuojami gauti duomenys.

Penktajame etape (2011 04 – 2011 05) remiantis mokslinės literatūros ir atliktų tyrimų duomenimis rašomas darbas, analizuojami duomenys, formuluojamos išvados.

Darbo struktūra ir apimtis:

Darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, rekomendacijos, santrauka (lietuvių ir anglų kalba), literatūros sąrašas ir priedai. Bendra darbo apimtis 129 puslapiai (iš jų 10 puslapių priedų). Darbe pateiktos 36 lentelės, 5 paveikslai. Panaudoti 88 literatūros šaltiniai.

1. MOKYMOŠI MOTYVACIJA IR MOTYVAI

Jei mes kalbame apie žinių įgijimą, įsisavinimą, tai visose mokymo formose tas įsisavinimas kyla iš vidaus, visur mokymo pagrindą sudaro paties vaiko mokymasis (Vabalas-Gudaitis J., 1983).

„Mokymasis – aktyvi, tikslinga žmogaus veikla, kuria siekiama gauti žinių, jas suprasti ir įsiminti, įgyti įgūdžių“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 174). Pasak L. Jovaišos (1993b) „mokymasis – tikslinga veikla įsisavinant žmonijos sukauptos patirties pagrindus, įvaldant teorinės ir praktinės veiklos mokėjimus bei įgūdžius“ (p. 124). Taigi dėl mokymosi kokybės keičiasi žmogaus psichika ir elgesys, asmenybė įgyja kultūrinę patirtį, perimdama mokslo, technikos ir meno pagrindus, o tokiu būdu formuojasi protinių ir praktinių sugebėjimų bei įgūdžių sistema, turtinamas dvasinis pasaulis.

Kalbant apie mokinių mokymąsi neatsiejama dalis yra mokymosi motyvacija, kuri turi pakankamai daug tam reikšmės. Motyvacija yra vienas iš svarbiausių efektyvaus mokymosi veiksmų, kurios skatinimas labiausiai veikia mokinių žinias bei jų pasiekimus. Taip pat ir žmogaus elgesys yra tiesiogiai susijęs su motyvacija, kadangi būtent ji skatina siekti tam tikrų tikslų, elgtis vienaip ar kitaip. Motyvacija apima žmogaus poreikius, troškimus ir įsisažmonintus norus, interesus ir polinkius, vertybes, pažiūras ir įsitikinimus. Todėl kiekvienam mokytojui labai svarbu žinoti mokinių mokymosi motyvaciją, kadangi mokymosi motyvacija paaiškina, kodėl vieni mokiniai mokinasi gerai, o kiti blogai. Be to tai sudaro galimybę įvairiais poveikio metodais stimuliuoti asmenybę, siekiant formuoti ir vystyti motyvaciją, t. y. kurti asmenybės motyvaciją.

1.1. Mokymosi motyvacijos ir motyvo sampratos

Mokslininkai motyvaciją nagrinėjo įvairiais požiūriais:

1. Psichologiniu (Gage N. L., Berliner D. C., 1994; Maslow A. H., 2006; Gučas A., 1990; Butkienė G. ir Kepalaitė A., 1996; Lapė J. ir Navikas G., 2003).

2. Edukologiniu (Jovaiša L., 1993; Rupšienė L., 2000).

Šiuo metu nėra pripažintos vienos motyvacijos ir motyvo sampratos. Abu terminai – plačiai naudojami, apibrėžimų yra labai daug, tad šiame darbe pateikta keletas iš jų.

„Motyvacija (lot. *morere* – judinti, skatinti) – tai veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje“ (Butkienė G. ir Kepalaitė A., 1996, p. 225).

„Motyvacija perkelia mus iš nuobodulio į susidomėjimą, sukelia mumyse energiją ir padeda

ją nukreipti viena linkme. Jos branduolį sudaro kryptingumas ir veržlumas“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 226).

Psichologijos žodyne (1993) motyvacija aiškinama, kaip „elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai; motyvų visuma“ (p. 176-177). Ji apima visą veiklos skatinimo sistemą ir apibūdina patį stimuliavimo procesą.

Pasak J. Lapės ir G. Naviko (2003) „<...> motyvacija suteikia veiklai prasmę ir kryptį, tai vidinis impulsas, noras patenkinti nepatenkintus poreikius, tai valia siekti. Motyvacija yra veiklos skatinimo sistema, kurią sąlygoja motyvai“ (p. 192).

N. L. Gage, D. C. Berliner (1994) motyvaciją apibrėžia „kaip numatomus psichinius procesus, kurie suteikia žmogui energijos, noro veikti, kreipia jo veiksmus ir elgesį viena ar kita linkme“ (p. 589). „Motyvacija – priežastiniais ryšiais susieta su mokslo rezultatais – ji priemonė siekti mokslo pažangumo ir kartu galutinis mokymo proceso rezultatas“ (Gage N. L., Berliner D. C., 1994, p. 265). Taigi mokymosi motyvacija sąlygoja mokymosi rezultatus.

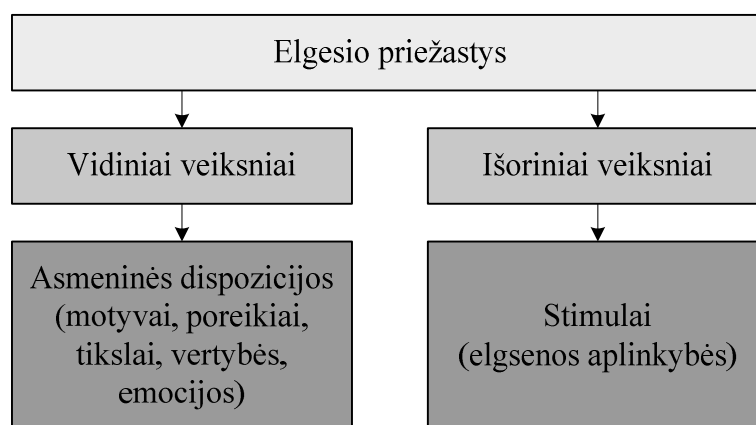
Pasak A. Gučo (1990) „motyvacija – visos vidinės ir išorinės sąlygos, skatinančios individo aktyvumą, lemiančios jo pastangų intensyvumą ir pastovumą. Nauji motyvai aktyvina kūrybinę veiklą, atskleidžia naujas vaizduotės ir intelekto galimybes“ (p. 193).

L. Jovaiša (1993b) teigia, kad „motyvacija – psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka, motyvų kaitos pagrindu“ (p. 134), o mokymosi motyvaciją vadina vidinių mokymosi paskatų sistemą ir jų vykimą.

L. Rupšienė (2000) teigia, kad kiekvienas žmogaus elgesys motyvuojamas išoriniais ir vidiniais veiksniais, kurie glaudžiai siejasi tarpusavyje (žr. 1 pav.):

1. Vidiniai veiksniai vadinami „asmeninėmis dispozicijomis“, nes jie glūdi pačioje asmenybėje, tai motyvai, poreikiai, tikslai, siekiai, vertybės, interesai ir emocijos.

2. Išoriniai veiksniai vadinami „stimulais“, tai išorinės aplinkybės.

1 pav. Vidiniai ir išoriniai žmogaus elgsenos veiksniai (pagal Rupšienė L., 2000, p. 20)

Remiantis mokslininkų motyvacijos apibrėžimo formulavimu, galima daryti išvadą, kad motyvacija – tai sudėtingas reiškinys, kurį lemia veiksniai (tiek vidiniai, tiek išoriniai) nukreipiantys žmogaus elgesį, orientuotą į tikslą, tinkama linkme. Psichologiniu požiūriu motyvaciją nagrinėję ir tebenagrinėjantys mokslininkai pabrėžia motyvacijos energiją, kryptį bei vidinius individo veiksnius, o edukologai atkreipia dėmesį į motyvaciją skatinančias priemones bei būdus. Pačią motyvaciją sukelia įvairūs motyvai (poreikiai, interesai, įsitikinimai, vertybinės nuostatos, idealai, emocijos), todėl toliau aptariama kas yra motyvas.

Nuo motyvo priklauso kiekvienos veiklos pradžia, vyksmas ir esmė. Psichologijos žodyne (1993) motyvai apibūdinami kaip „veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai; materialūs arba idealūs individo tikslai; individo veiksmų ir poelgių pasirinkimo priežastis, kurią pats individas suvokia“ (p. 177).

J. Lapė, G. Navikas (2003) teigė, jog motyvas (pranc. *motif* – priežastis, paskata) – tai asmens veiklos komponentas paaiškinantis, kodėl asmuo elgiasi vienaip ar kitaip.

Pasak G. Butkienės ir A. Kepalaitės (1996) „motyvas – tai, kas atsispindi žmogaus psichikoje vaizdo ar minties pavidalu ir nukreipia jo elgesį taip, kad būtų patenkintas tam tikras poreikis“ (p. 225). „Poreikis – visokio elgesio pradžia, o suaktyvintas poreikis tampa motyvu“ (Butkevičienė E., 2002, p. 157).

Pasak L. Rupšienės (2000) „motyvais vadinami visi stimulai, skatuliai, kurie skatina moksleivį mokytis, kadangi visi šie skatuliai gana įvairūs ir apima skirtingas mokymosi bei gyvenimo ypatybes“ (p. 43).

Pasak L. Jovaišos (1993b) „motyvas – sąmoninga ar nesąmoninga veiksmo priežastis, kylanti dėl asmenybės ir objekto (situacijos), patenkinančio jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus, sąveikos“ (p. 135).

N. L. Gage, D. C. Berliner (1994) motyvai apibrėžiami kaip numatomi (hipotetiniai) procesai, kurie suteikia žmogui energijos, noro veikti, kreipia jo veiksmus, elgesį viena ar kita linkme.

J. L. Kolominskis ir N. A. Berezovinas (Коломинский Я. Л., Березовин Н. А., 1977) motyvu vadina vidinį asmenybės stimulą (vienai ar kitai veiklai, bendravimui, elgsenai), susijusį su asmenybės poreikių tenkinimu.

Detaliau motyvus apibrėžia (Jucevičienė P., 1996, p. 97):

1. „Motyvas – tai veiksmo priežastis, kylanti dėl asmenybės ir objekto, patenkinančio jos poreikius, interesus, vertybes, tikslus, sąveikas“.

2. „Motyvas – tai asmens poreikių siekio išraiška, kai žmogus suvokia savo elgesio, veiklos prasmę“.

L. Rupšienė (2000) ir L. Jovaiša (1993b) išskyrė motyvo veiksnius: žmogaus poreikiai, potraukiai, polinkiai, tikslai, ketinimai, interesai, įsitikinimai, nuostatos, pažiūros, žinojimas, vertybės, idealai, emocijos, valia, visi jie gali skatinti veikti, todėl sakoma, kad asmenybė motyvuota.

Apibendrinant galima teigti, kad motyvas – tai veiklos priežastis (stimulas, skatulus), vienaip ar kitaip susijęs su poreikiais. Remiantis nagrinėtais autoriais, galima daryti išvadą, jog motyvai atlieka tokias funkcijas: 1) skatina (sukelia) ir kreipia veiksmą bei 2) kreipia individo veiksmą poreikių tenkinimui. Apskritai, motyvai kyla iš poreikių.

Taigi pedagogikoje mokymosi motyvai – visa tai kas realiai mokinį skatina mokytis. Motyvo struktūra pagal L. Jovaišą (1999) yra tokia: signalo priėmimas, įvertinimas, programa, paskata, tikslas, veiksmas. O pagrindiniai motyvų šaltiniai pagal R. Bieliauskaitę (1993) yra: vidiniai; išoriniai; vidinių ir išorinių šaltinių derinys.

1.2. Mokymosi motyvacijos ir motyvų klasifikacija

Mokymosi motyvus klasifikuoti vienu pagrindu labai sunku – pernelyg įvairi ir sudėtinga mokymosi motyvacijos sfera. Šiuo metu yra žinoma nemažai motyvų (vidinių paskatų) klasifikacijų, tik vienos yra labiau vertinamos ir pripažintos, o kitos – nelabai.

L. Rupšienė (2000) teigia, jog motyvai keičiasi priklausomai nuo amžiaus. Ankstyvoje paauglystėje prasideda domėjimasis mokyklinėmis pareigomis, krenta mokytojo autoritetas. Vyresnėje paauglystėje dominuoja įsitvirtinimo kolektyve poreikis, formuojasi bendravimo poreikiai. Vyresnių moksleivių mokymąsi labiausiai veikia poreikiai, susiję su praktiniais gyvenimo tikslais, profesijos pasirinkimu. L. Rupšienė (2000) motyvus klasifikuoja taip (žr. 1 lentelę):

1 lentelė

Motyvų klasifikavimo tipai (pagal Rupšienė L., 2000, p. 17-18)

Klasifikavimo pagrindas	Motyvo tipas	Motyvo nulemta vieta
Pagal veikimo stiprumą	Silpnas	Nepakankamai stimuliuoja asmenį veikti.
	Stiprus	Stipriai stimuliuoja asmenį veikti.
Pagal santykį su veiklos turiniu	Vidinis	Motyvuota veikla reikšminga pati savaime.
	Išorinis	Motyvuota veikla reikšminga tiek, kiek padeda tenkinti poreikius (prestižo, bendravimo ir pan.).
Pagal motyvo santykį su pačia veikla	Socialinis	Motyvu tampa įvairūs socialinio gyvenimo reiškiniai, objektai bei subjektai.
	Asmeninis	Motyvu tampa grynai asmenybiniai veiksniai.

Klasifikavimo pagrindas	Motyvo tipas	Motyvo nulemta vieta
Pagal motyvo įsisąmoninimą	Įsisąmoninti	Kai žmogus supranta, kas skatina jį veikti ir koks jo poreikių turinys; šiuos motyvus išreiškia interesai, įsitikinimai, siekiai, tikslai.
	Neįsisąmoninti	Kai žmogus nesupranta, kas jį skatina veikti ir kokia tikroji veiklos priežastis; tai potraukiai.
Pagal motyvuojamos veiklos strategijos efektyvumą	Teigiamas	Motyvuotos veiklos strategija efektyvi (sėkmės motyvas).
	Neigiamas	Motyvuotos veiklos strategija neefektyvi (vengimo ir gynybos motyvai).
Pagal socialinį reikšmingumą	Socialiai reikšmingas	Motyvas reikšmingas socialiniu požiūriu.
	Socialiai nereikšmingas	Motyvas nereikšmingas socialiniu požiūriu.
Pagal veiklos pobūdį	Mokymosi	Mokymosi skatulys, priežastis.
	Darbo	Darbo skatulys, priežastis.
	Žaidimo	Žaidimo skatulys, priežastis.
Pagal veikimo trukmę	Ilgalaikis	Motyvuoja ilgą laiką.
	Trumpalaikis	Motyvuoja trumpą laiką.

Pedagogikos terminų žodyne L. Jovaiša (1993) nurodo tokią motyvų klasifikaciją (žr. 2 lentelę):

2 lentelė

L. Jovaišos (1993) motyvų klasifikacija (pagal Jovaiša L., 1993, p. 135)

Klasifikavimo pagrindas	Motyvų grupė		Pavyzdžiai
Pagal ryšį su objektu	Pirminiai (tiesioginiai)		Kai mokomasi dėl įdomumo, dirbama dėl funkcinio saugumo, laukiama sensacijų, džiaugiamasi sėkme.
	Antriniai (netiesioginiai)		Kai skatina veikti ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (mokymasis dėl: dovanos; noro suteikti kam nors džiaugsmo; noro būti naudingų).
Pagal aktualumą	Dispoziciniai		Nuostatos, vertybinės orientacijos, idealai, įsitikinimai, pažiūros ir pan.
	Aktualieji	Spontaniniai	Kyla noras juoktis.
		Reaktyvieji	Atoveiksmis į išorės poveikius.
Pagal sąmoningumą	Sąmoningi		Kai moksleivis geba atskleisti jo mokymąsi skatinančias priežastis.
	Mažai įsisąmoninti		Nuostatos.
	Nesąmoningi		Nesąmoningas pasidavimas grupės nuostatoms, pažiūroms.

B. Bitinas ir kiti (1981) išskyrė tris pagrindines mokymosi motyvų grupes:

1. Išsilavinimo motyvai, siejami su mokinio ateities planais, jo socialiniu įsitvirtinimu visuomenėje bei tarp bendraamžių, tėvų lūkesčiais ir pan.

2. Pažinimo motyvai, lemiantys pažinimo aktyvumą, siekimą pažinti mokymosi vertybinį kontekstą.

3. Savirealizacijos motyvai, kurių išraiška yra pasitikėjimas savimi, savo galimybių vertinimas.

E. Žutautienė (2007) visus motyvus skirsto į dvi grupes: vieni iš jų gimsta kūrybinės veiklos metu, yra tiesiogiai susiję su kūrybiniu procesu, turiniu bei saviraiškos būdu; kiti motyvai slypi tarsi už šio proceso ribų ir yra susiję su galutiniu rezultatu. Tokie motyvai yra:

1. Platūs socialiniai, susiję su būsimo darbu ar palankia ateitimi.

2. Siauri asmeniniai, susiję su teigiamu žmonių įvertinimu, nuobaudos vengimu.

3. Prestižiniai, susiję su visuotiniu pripažinimu ir atitinkamos padėties užėmimu.

A. Juška (1977) nustatė tokias paauglių mokymosi motyvų grupės:

1. Ateities motyvas (noras įgyti tam tikrą profesiją, turėti galimybę mokytis aukštojoje mokykloje, išaugti išsilavinusiu žmogumi, būti naudingi savo tėvynei).

2. Prestižo motyvas (geru mokymusi siekiama užimti garbingą vietą klasės, mokyklos kolektyve, šeimoje, tarp artimųjų).

3. Prievertos motyvas (mokomasi, siekiant išvengti galimų nemalonumų).

4. Mėgstamo, gerbiamo žmogaus įtakos motyvas.

5. Pareigos motyvas (jis nusakomas asmenybės vietos gyvenime, visuomenėje suvokimu, pasirengimu vykdyti visuotinai priimtas moralės normas, pasiruošimu naudoti jėgas, reikalingas sunkumams įveikti).

6. Pažintiniai interesai, kaip mokymosi motyvas (mokomasi, kai įdomiai, patraukliai dėstoma, kai atskleidžiamas naujas, nepatirtas pasaulis, kai įgytos žinios pasirodo svarbios praktikoje, kai įveikus sunkią užduotį, jaučiamas pasitenkinimas).

Panašias mokymosi motyvų grupes išskyrė Z. Putkiewicz (pagal Rupšienė L., 2000). Mokslininkas nustatė, jog visose moksleivių grupėse dominuoja praktiniai – profesiniai motyvai, svarbūs prestižo ir praktiniai – mokykliniai, visuomeniniai motyvai.

1. Praktiniai-profesiniai (įgyti aukštąjį išsilavinimą, profesiją, darbą, gerai uždirbti).

2. Prestižo motyvas (noras būti išsilavinusiu, daug mokėti, būti geriau vertinamam).

3. Spaudimo (bausmių vengimas mokykloje ir namuose, baimė nebaigti mokyklos).

4. Praktiniai-mokykliniai (noras būti geru moksleiviu, gerai baigti mokyklą, išvengti antramečiavimo).

5. Visuomeniniai (dirbti visuomenės, savo gimtinės labui, žmonijos progresui).

6. Pažintiniai (noras įgyti daugiau žinių, suprasti reiškinių priežastis, pažinti nauja, domėtis mokslu, mokykliniais dalykais).

7. Kiti (mokytis yra pareiga, reikalauja tėvai ir mokytojai).

8. Motyvų stoka (negalvoja, kodėl reikia mokytis, nieku kitu negali užsiimti).

Taigi motyvų yra daug ir įvairių, kurių vertė nevienoda, dažniausiai keli motyvai iš karto veikia žmogų. Pasak J. Vabalio-Gudaičio (1983) „motyvų kompleksai turi savo branduolį bei kristalizavimosi centrą; jie aplink save suspiečia giminingus ir net asimiliuoja įvairius kitus motyvus, kol kompleksas pasiekia tokio dinamiškumo, kad žmogus turi vienaip ar kitaip pasielgti“ (p. 91). Vieni labiau skatina mokytis, kiti mažiau; vieni motyvai turi daugiau motyvacijos galių jaunesniajame mokykliniame amžiuje, kiti – vyresniajame. Ugdant turi būti stiprinamos visos motyvų rūšys.

B. J. Calder ir B. M. Straw (pagal Gage N. L., Berliner D. C., 1994) teigė, kad motyvaciją yra esmingoji vidinė ir neesmingoji išorinė. „Jeigu mes galvojame, kad mūsų elgesio priežastys glūdi mumyse pačiuose <...>, tada mūsų motyvacija yra esmingoji. O jeigu manome, kad mūsų elgesį lemia išorinės jėgos, tada suvokiame savo motyvus esant neesmingus išorinius“ (p. 282).

Motyvai atskleidžia vidinę ugdymosi logiką. Jų nežinant negalime suprasti kodėl mokinys siekia arba nesiekia tikslo, negalime atspėti jo poelgio prasmės. Motyvų, kaip jau buvo išsiaiškinta aukščiau, gali būti daug ir net gi prieštaringų. Kai taip yra, mokinys patiria vidinį konfliktą. Skirtingų motyvų samplaikoje atsispindi prieštaravimai tarp leidžiamo ir draudžiamo, tarp asmeninių ir grupės interesų. Mokinio apsisprendimą, poelgį lemia tai, koks motyvas nugalė. Prieštaringų motyvų kova gali būti skausminga, todėl gali atsirasti motyvų nesimokyti. Labai svarbi sėkmingo mokymo sąlyga, kad mokymo taisyklės atitiktų psichikos raidos dėsnumus, o tai – svarbiausias lavinamojo motyvo kriterijus.

Taigi atsižvelgiant į skirtingus stimulus (motyvus) skiriama išorinė ir vidinė mokymosi motyvacijos. **Išorinė mokymosi motyvacija** – „tai siekis išorinio atlygio arba noras išvengti bausmės“ (Myers D. G., 2000, p. 426). Šis skatinimas turi emocinį pagrindą: mokinys išmoksta laimėjimus sieti su teigiamomis emocijomis. Neesmingas išorinis atlyginimas naudingas tik tada, kai pradinė motyvacija gana silpna ir ne visuomet pagerina darbą (Gage N. L., Berliner D. C., 1994). Išorinis pastiprinimas tikrai gali pakreipti vyksmą ir net paskatinti jį pasikartoti, tačiau dažnai užmokestis ir išorinis spaudimas mokymąsi paverčia darbu (Myers D. G., 2000, p. 266). Tačiau atlygis gali sustiprinti ir vidinę motyvaciją. L. B. Itelsono (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) nuomone, vaikas nuolat norės mokytis tada, kai kuri nors mokymosi dalis taps jo veiklos motyvu. Tokie motyvai gali būti mokymosi rezultatai, mokymosi tikslai, mokymosi procesas.

Vidinė mokymosi motyvacija – „tai noras būti veiksmingam ir veikti dėl pačios veiklos“ (Myers D. G., 2000, p. 426). Šis skatinimas turi pažintinį pagrindą: vaikas išmoksta priskirti savo laimėjimus savo paties sumanumui, pastangoms ir taip plėtoti didesnius lūkesčius. Pasiekiami dideli laimėjimai per tris vidinės motyvacijos apraiškas: meistriškumo siekį, norą dirbti ir smalsumą bei rungtyniavimą (Myers D. G., 2000). G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) šią struktūrą papildė itin svarbiais vidinės mokymosi motyvacijos komponentais – vidiniu džiaugsmu, savipilda, savigarba, kompetencija.

Stipriems moksleiviams būdinga vidinė motyvacija, o silpniems išorinė, situacinė. Tie, kurie yra suinteresuoti mokytis, gauna geresnius rezultatus nei jų bendraamžiai, turintys didelių specialių gebėjimų, bet menką veiklos motyvaciją. Pasak K. Kaluinaitės (2006) mokantis, dirbant, kuriant išryškėja dvi motyvacijos rūšys: vidinė (žmogus į kokią nors veiklą įsitraukia dėl to, kad jam maloni, įdomi pati veikla) ir išorinė (veikti skatina laukiamas apdovanojimas, atlyginimas, bausmės baimė).

Mokymosi motyvacijos rūšys (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996):

I. Vidinė motyvacija remiasi savaiminiais faktoriais. Kiekvienas žmogus kažką laiko svarbiu, ir norėdamas tą dalyką pasiekti, nukreipia jį į savo veiksmus. Vidinė motyvacija susijusi su savo paties veiklos ir praktikos pasitenkinimo siekimu. Ši motyvacija kyla iš paties subjekto.

1. Smalsumas. Ši motyvacija labai ryški ankstyvosios vaikystės metais. Vaikai ieško naujų patyrimų, mėgsta tai, kas skiriasi nuo to, ką jie daro.

2. Augimo poreikiai. Mokymosi motyvai, visada yra susiję su svarbiausių fiziologinių ir aukštesniųjų, dvasinio augimo, poreikių patenkinimu. Norint siekti mokinio noro save tobulinti turi būti patenkinti visi kiti žemesnio lygio poreikiai.

3. Išmokimo džiaugsmas. „Stipriausią vidinę mokymosi motyvaciją sukelia vidinis džiaugsmas, < ... >“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 233). Tai daugelis psichologų vadina vidiniu pastiprinimu.

4. Savipilda. „Veiksmingiausia ir prasmingiausia mokymosi motyvacija yra susijusi su gyvenimo prasmės jausmu ir pačių žmogiškiausių vertybių įsisąmoninimu“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 233). Ji kyla aplinkoje, kai įsisąmoninamas patyrimas ir atsiranda galimybė savarankiškai spręsti. Tokią mokymosi motyvaciją palaiko konkrečių norų ir tikslų savarankiškas pasirinkimas ir su tuo susijęs atsakingumo jausmas. Svarbu, kad vaikas pajustų, kad jis pats gali pasirinkti tikslą, dėtų pastangas jam įvykdyti ir save kontroliuoti.

5. Savigarba. Šis motyvas stiprina pasitikėjimą savimi, pajėgumą, įsitikinimą, kad esi reikalingas ir naudingas (tam pritaria ir Gučas A., 1993, p. 194). Tam vaikas ieško kontaktų su kitais žmonėmis; nori užsitikrinti vienmečių pasitikėjimą. „Ir suaugęs, ir vaikas nori, kad

kiti jį pripažintų ir priimtų tokį, koks jis yra, nori turėti gerą vardą“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 233). Pasak A. Gučo (1990) „šis motyvas ypač paveikus paauglystėje ir jaunystėje, kai pradedamas suvokti ir įsisąmoninti kūrybinis pajėgumas“ (p. 194).

6. Laimėjimai ir lūkesčiai. Šiai motyvacijai priklauso viltis arba lūkesčiai. „Vaikas, kuriam sekasi ir kurio veikla sėkminga, supranta, kad tai priklauso nuo jo aktyvumo, įdėtų pastangų. Žinodamas ryšį tarp savo pastangų ir rezultatų, ateityje jis gali labiau pasistengti, kad pasiektų tikslą. <...> Ar darbas sėkmingas ar nesėkmingas, mokinys gali suprasti tik palygindamas savo rezultatus su kitų mokinių, dirbusių panašiomis sąlygomis, rezultatais“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 234). Mokinys, kuris savo nesėkmės priskiria išorinėms sąlygoms (pavyzdžiui, užduoties sunkumas), vis labiau nepasitiki savo sugebėjimais, o tai silpnina mokymosi motyvaciją bei pasitikėjimą savo jėgomis. Parenkant užduotis, krūvį, diferencijuojant vertinimus, saikingai giriant galima padėti mokiniui kitaip pažvelgti į save, savo galias, „pakilti“ kitų ir savo akyse. Tai labai svarbu tolesnei vaiko veiklai.

7. Kompetencija. Mokiniam labai malonu atlikti užduotis gerai. Kuo dažniau jis mato savo gerus rezultatus, tuo labiau stiprėja noras ir toliau gerai tai daryti. Šie mokiniai gauna gerus įvertinimus, o tai skatina dar labiau stengtis. Mokiniai, kurie jaučiasi kitokie, nejaučia galimybės pakilti. „Jie net savo sėkmę gali suprasti kaip trūkumą. Tokiems mokiniam mokytojai ir tėvai turi akcentuoti, kad jų sėkmė priklauso nuo gabumų ir pastangų“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 235). Todėl būtina pamokoje sukurti sėkmės situacijas ir sudaryti sąlygas mokiniam patiems rinktis užduotis, kad įrodytų sau, ką gali.

II. Išorinė motyvacija. Jos pagrindas – dalykai veikiami aplinkos veiksnių. Lietuvių psichologės G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) išorinė motyvacija vadinama tokią motyvaciją, kurios pradžia slypi ne pačiame žmoguje, bet jo aplinkoje, kitų žmonių nuostatose, tarpusavio santykiuose. Tokiai motyvacijai priskiriami tolimos ateities (ateities, gyvenimo prasmės, perspektyvos įsisąmoninimas, kas skatina mokytis, tapti harmoninga, kūrybinga asmenybe) ir mokymesi slypintys motyvai, kurie apima mokymosi tikslus, rezultatus ir procesą.

Neretai moksleiviai vadovaujasi motyvais, kurie slypi aplinkoje, kitų žmonių elgesyje bei tarpusavio santykiuose. Dauguma mokinių mokosi, todėl, kad reikia, nes to reikalauja tėvai, mokytojai, tai privaloma. „Labai maža vilties, kad iš tokių moksleivių išaugs atsakingi, iniciatyvūs, išmintingi, mylintys save ir kitus piliečiai“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 236). Kita dalis moksleivių vadovaujasi baimės motyvu. Jie mokosi ir lanko mokyklą, nes bijo būti nubausti. Visa tai liudija, kad išorinė motyvacija yra susijusi su nuopelnų siekimu (bausmių vengimu).

Taigi galima teigti, kad vidinė motyvacija tai vidinė paskata, kuri priverčia individą judėti į priekį siekiant tobulėjimo. D. Perkins (1990) pažymi, kad žmonės daugiau laimi tose

sirtyse, kuriose jaučia vidinę motyvaciją. Pasak K. Kaluinaitės (2006) vidinės motyvacijos svarbą išskiriančių mokslininkų (Amalile T. M., 1996; Csikszentmihalyj M., 1996; Gardner H., 1982; Helne M., 1962) manymu, turintys stiprią vidinę motyvaciją individai yra smalsūs, aistringai pasinėję į savo veiklą ir atkakliai siekiantys tikslo. Nepaisant to, kad vidinė motyvacija skatina žmogų labiau veikti, ugdant paauglį, kaip individualią asmenybę su savo poreikiais ir galimybėmis svarbu parinkti tokius mokymosi metodus ir priemones, kurios apjungia išorinę ir vidinę mokymosi motyvacijas.

1.3. Mokymosi motyvacijos teorijų įvairovė

Bendriausios motyvacijos sampratos pedagogui per maža. Jis kasdien ieško būdų kaip įtraukti mokinius į aktyvią veiklą ir kaip valdyti moksleivių mokymosi motyvaciją, kurie mokymosi motyvacijos žadinimo principai yra svarbiausi.

Todėl būtina žinoti visas motyvacijos teorijas ir tada pasirinkti vertingiausias, kurių dėka būtų sėkmingiau įgyvendinami ugdymosi uždaviniai. „Motyvacijos teorijos – veiklos ir elgesio paskatų aiškinimo sistemos“ (Jovaiša L., 1993b, p. 134). „Tėvų ir pedagogų rūpestis yra padėti vaikui lengvai, su malonumu kopti saviraidos laiptais vis labiau jaučiant savo identiškumą ir vidinių galių skleidimąsi“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 227).

Mokslininkų darbuose galima išskirti daug motyvacijos teorijų, tačiau pagal žmogaus elgsenos priežasčių aiškinimą visas jas sąlyginai galima suskirstyti į kelias grupes:

1. Teorijos, kurios grindžiamos žmonių poreikiais, nuo kurių priklauso jų elgsena. Jos stengiasi rasti atsakymą, kodėl atsiranda motyvacija ir kas ją sąlygoja.
2. Teorijos, pagrįstos žmonių elgsena, kurią sąlygoja jų lūkesčiai bei savo elgesio pasekmių suvokimas. Jos dar gali būti vadinamos procesinėmis teorijomis. Šios teorijos paaiškina, kaip veikia motyvacija, kaip ji vystosi ir apsprendžia žmonių elgesį.

Pripažįstama, kad iš esmės neįmanoma sukurti universalios ir vienos motyvacijos teorijos, kuri galėtų paaiškinti tiek gyvūnų, tiek žmonių elgseną, todėl šiuolaikiniame moksle egzistuoja įvairios teorijos, aiškinančios motyvacijos problemas. Kiekviena teorija vadovaujasi savita motyvacijos samprata, akcentuoja savitus motyvacijos ypatumus ir pateikia individualias rekomendacijas.

L. Rupšienė (2000) pateikia tokį teorijų skirstymą:

1. Teorijos, kurios žmogaus elgsenoje itin pabrėžia reakciją į tam tikrą spaudimą. Šis spaudimas gali būti tiek išorinis (paskatinimai, bausmės ir kt.), tiek vidinis – žmogaus poreikiai. Svarbu, kad ugdytiniai mokykloje jaustųsi saugūs, mylimi ir vertinami. Šioje

grupėje plačiausiai žinomos **biheavioristinio operantinio determinavimo teorija** (Hull C. ir Skinner E., 1950) bei **poreikių teorijos** (žymiausias atstovas Maslow A. H., 1954).

2. Teorijos, kurios pripažįsta, jog žmogaus elgseną lemia ne tik išorinis ar vidinis spaudimas. Jos pabrėžia, kad žmogus jau prieš veikdamas turi tam tikras dispozicijas, kurios nukreipia jo veiklą ir netgi lemia tai, ko jis norėtų ir kodėl būtent to norėtų. Šiai grupei priklauso **tikslų teorija** (Fordas M., 1992). Šios teorijos daugiau kalba apie tikslus, o ne apie mokymosi poreikius ar paskatinimus. Todėl pedagogai turėtų taikyti mokymosi bendradarbiaujant metodus ir ugdyti demokratinį stilių.

3. Teorijos, kurios elgseną aiškina vidinėmis dispozicijomis. **Apsisprendimo** (Deci E. L., Ryan R. M., 1985, 2000) ir **pakilumo** (Csikszentmihalyi M., 1993) **teorijose** akcentuojama vidinė motyvacija, paremta tinkamu socialinės aplinkos organizavimu, kurioje žmogus jaučiasi kompetentingas, autonomiškas ir palaiko gerus santykius su kitais.

Biheavioristų pažiūra. Šios krypties pradininkas J. B. Watson (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) teigė, kad vaiko poelgius ir tai, kas jame vyksta, lemia tik išoriniai poveikiai. Norint, kad vaikas tinkamai elgtųsi, pakanka jį atskirti nuo visų kitų dirgiklių ir veikti pasirinktu būdu. Veikdamas pasirinktu būdu ugdytojas suformuoja vaiko elgesį (pagal formulę: stimulus – reakcija). Taip galima formuoti ne tik elgesį, bet ir motyvus.

B. F. Skinner (1950) tyrinėdamas elgesio ir išmokimo dėsningumus, nustatė tinkamų pastiprinimų, jų pateikimo būdų ir kartojimų skaičiaus svarbą, mokant vaikus tam tikro elgesio (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996). Mokytojo uždavinys – sukurti tokią mokymosi ir mokymo aplinką, kad mokinys būtų nuolat pastiprinamas už pageidaujamą elgesį ir mokymąsi. Neigiamus pastiprinimus būtina šalinti. Kokio pastiprinimo reikia, suvoksime stebėdami žmogaus elgesį, žinodami jo poreikius, pomėgius, interesus, vertybes. Motyvacija yra svarbi ne vien dėl to, kad nulemia kas gali elgesį pastiprinti, ji yra svarbi ir tuo, kad elgesys yra orientuotas į tikslą. Mokytojo funkcija yra pasirinkti tuos skatulius, kurie duotų geresnį rezultatą – išmokimą.

Neobiheavioristai. N. E. Miller ir J. Dollard (1950) aiškindamiesi motyvacijos dėsningumus, kurie pasireiškia kiekvienu atveju, vartojo draivo sąvoką. Draivas – veiksnys, kuris sukelia veiksmus, bet nelemia jų pobūdžio. Pirminių draivų yra nedaug (pavyzdžiui, alkis, skausmas), kurių dėka atsiranda antriniai. Reikšmingiausi iš jų – nerimas ir baimė (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996).

Neobiheavioristų tyrimai įrodė didelį žodžio ir kalbos vaidmenį asmenybės motyvacijai. Pasak jų, ištartas arba išgirstas žodis sukelia labai stiprius draivus. Žodžiai yra labai stiprus pastiprinimas, kurio neturi pamiršti nei mokytojas nei tėvai.

Geštaltistų pažiūra. K. Levinas (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) mano, kad „asmenybės pradžia yra energija. Jis sako, kad tam tikroje asmenybės dalyje atsiradus įtampai, pažeidžiama visos sistemos pusiausvyra“ (p. 228-229). Jis pabrėžia, kad taip įvykus asmenybė, kaip sistema, skuba išlaikyti pusiausvyrą, o kai tik susidaro pusiausvyra, energija nebegaminama. Tokią įtampą ir nepusiausvirą sukelia poreikiai (fiziologiniai), ketinimai arba norai. Pasak G. Butkienės ir A. Kepalaitės (1996) „poreikių yra tiek, kiek skirtingų ketinimų, geismų, troškimų bei norų. Kai vienoje srityje poreikis sukelia įtampą, kuri daro spaudimą gretimai sričiai, žmogus pradeda veikti“ (p. 229).

Kognityvinė pažiūra. Kognityvinės psichologijos pasekėjas H. Murray (1938) vienokio ir kitokio elgesio skatuliais laiko du veiksnius: reikšmę – įtampą, kuri sužadina vidinį organizmo aktyvumą ir nukreipia jį tikslo link bei spaudimą iš išorės. „Išsilaisvinti iš susidariusios įtampos padeda „tikslo“ būseną. <...> Manoma, kad reikmę sužadina tai, ką galima pavadinti „slėgimu“ – išoriniu poveikiu individo elgesiui“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 229).

J. Kelly (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) akcentuoja sėkmės ir nesėkmės svarbą, aiškina, kad poelgius ir elgesio kitimą suprasti padeda žinojimas, kas ir kur yra priežastys to, kas atsitiko ar įvyko. Tyrimai rodo, jei moksleiviams, kuriuos kankina nerimas, pasisekė atlikti pirmąją užduotį, tai jie geriau susidoros ir su antrąja. Mažiau nerimaujantys moksleiviai po nesėkmės dažnai pasiekia geresnių rezultatų ir neretai nerūpestingai atlieka užduotį po didesnės sėkmės. Taigi pasak G. Butkienės ir A. Kepalaitės (1996) visa tai veikia motyvaciją, dėmesį, o per juos – norą tobulėti, pažinti.

Poreikių teorija. Ši teorija žmogaus elgsenos priežastimi mato tam tikrą spaudimą, tik šiuo atveju – vidinį: žmogus veikia, nes jo organizme atsiranda poreikis (įtampa), kylantis dėl kokios nors pusiausvyros netekimo. Aiškindamas ugdyimo reiškinius A. H. Maslow (1954) remiasi savo sukurta poreikių hierarchijos teorija. Jis teigė, kad žmogus gimsta turėdamas penkių rūšių poreikius, kurie išsidėstę tam tikra tvarka ir egzistuoja kiekviename žmoguje. Poreikių grupes skirsto pagal jų vaidmenį asmenybės raidai. „A. H. Maslow (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) poreikių hierarchijos teorija sako, kad pirmiausia turi būti patenkinami įgimti pagrindiniai poreikiai“ (p. 230). Jei žmogaus gyvenime visko trūksta pagrindinė jo motyvacija ir bus fiziologiniai, o ne kokie nors kiti poreikiai (Maslow A. H., 2006). Neįgyvendintas žemesnio lygmens poreikis (fiziologinis) gali likti dominuojančiu ir neleisti išsiskleisti aukštesnio lygio poreikiui.

A. H. Maslow (1954) sukūręs savo poreikių hierarchijos teoriją, žmogaus poreikius suskirstė į penkis lygius: fiziologiniai, saugumo, socialiniai, pagarbos ir savirealizacijos. A. H. Maslow (1954) pateikė moksleivių poreikių, veikiančių jų mokymosi motyvaciją,

hierarchiją, pagal kurią fiziniai ir emociniai poreikiai yra svarbūs mokymosi motyvacijai, tačiau dar svarbesnė yra moksleivio savigarba ir saviraiška. Kiekvienas žmogus turi juos visus, tačiau vienu metu dominuoja tik vienas, t. y. aukštojo lygio poreikiai negali būti patenkinti kol nėra patenkintas žemesnio lygio poreikis. Todėl siekiant, kad mokinys norėtų mokytis, būtų smalsus, turėtų stiprų poreikį viską suprasti mokydamasis, reikia, kad būtų patenkinti visi žemesnio lygmens poreikiai, kad jis būtų sotus, saugiai jaustųsi, būtų mylimas, gerbiamas ir pats galėtų nuoširdžiai bendrauti su bendraamžiais ir kitais žmonėmis.

A. H. Maslow (1954) išskyrė šiuos poreikius (Psichologijos žodynas, 1993):

I. Žemesnio lygio poreikiai.

1. Fiziologiniai poreikiai – tai poreikiai būtini žmogaus egzistavimui: oras, vanduo, maistas, šiluma, poilsis, aktyvumas, seksas.

2. Saugumo poreikiai – tai emocinio ir fizinio saugumo, priklausomumo, stabilumo, tvarkos, norų, apsiribojimo nuo rūpesčių ir pan. poreikiai.

II. Aukštesnio lygio poreikiai.

3. Socialiniai poreikiai – tai poreikis priklausyti kokiam nors socialinei grupei, bendravimo, prisirišimo, draugystės, meilės poreikiai.

4. Pagarbos poreikiai – tai pagarbos, pripažinimo, įvertinimo, savigarbos, kompetencijos, asmeninių pasiekimų poreikiai.

5. Savirealizacijos poreikiai – tai galimybių realizavimo, kūrybingumo, asmenybės augimo poreikiai. Tai poreikis būti tuo, kuo žmogus privalo būti pagal savo prigimtį.

A. H. Maslow (1954) pripažįsta ir aplinkos, kaip motyvacijos šaltinio, įtaką. Jo teorija padeda mokytojui susilaikyti nuo per greitų ir didelių pastangų žadinant mokinių mokymosi motyvaciją. Daug mokytojų per dažnai ragina mokinius siekti aukštesnių poreikių, nepatenkinę žemesniųjų. Meistriškumas pasiekiamas ne iš karto, o tik pamažu ir po mažą žingsnelį. Stipri motyvacija atsiranda tik tada, kai individo ir aplinkos kintamieji veikia viena kryptimi (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996).

A. H. Maslow (1954) teorija reikšminga tuo, kad paaiškina mokinių mokymosi motyvacijos modelį: mokyklinių nesėkmių nepatenkintais vaikų poreikiais ir nubrėžia aiškias gaires, skatinant moksleivių mokymosi motyvaciją – mokykloje ugdytiniai turi jaustis saugūs, mylimi ir vertinami. Tuomet mokymosi veikloje jie gali išreikšti save kaip visavertės asmenybės (Rupšienė L., 2000).

A. Bandura (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) teigė, kad augančio žmogaus elgesį lemia individo ir aplinkos kintamieji. Individo kintamaisiais laikomi asmenybės bruožai (poreikis tyrinėti, noras pasiekti gerų rezultatų) kai kurios būsenos (alkio, smalsumo)

ir aplinkos kintamieji pačios įvairiausios mokymosi bei gyvenimo situacijos. Kai abu kintamieji veikia viena kryptimi, motyvacija stiprėja.

Tikslo teorija. Pagrindinis teorijos postulatą – elgseną determinuoja išankstinis apsisprendimas vienaip ar kitaip veikti tam tikroje situacijoje. M. Fordas (1992) išvystė motyvacijos teoriją, kurios pagrindas – žmogaus tikslų taksonomija. Visus 24 tikslus suskirstė į šešias kategorijas:

1. Pažintiniai tikslai: tyrinėjimas siekiant patenkinti smalsumą, supratimo siekimas, įsitraukimas į intelektualinę kūrybą, teigiamo savęs vertinimo palaikymas.

2. Subjektyvios organizacijos tikslai: vientisumas (harmonijos su žmonija, gamta ar aukštesniosiomis jėgomis pajautimas) ir transcendencija (patyrimas tokių funkcionavimo būsenų, kurios yra už įprasto patyrimo ribų).

3. Save įtvirtinančių socialinių santykių tikslai: individualumo, apsisprendimo, išteklių įgijimas (gaunant iš kitų materialinę, socialinę pagalbą), pranašumo lyginant su kitais.

4. Integruotų socialinių santykių tikslai: priklausomybės, socialinės atsakomybės, teisingumo, aprūpinimo ištekliams.

5. Darbo tikslai: meistriškumo, kūrybiškumo, organizavimo, materialinio atlygio, saugumo.

6. Emociniai tikslai: pramogos, ramybė, laimė, malonūs kūno pojūčiai, fizinė gerovė.

Mokymosi veikloje moksleivius motyvuoja trijų tipų tikslai: į užduotį įtraukiantys, „ego įtraukiantys“ ir darbo vengimo tikslai. Šios teorijos taikymas pedagoginėje praktikoje yra klasės klimato, programų, instrukcijų, vertinimo praktikos koordinavimas, siekiant skatinti, kad moksleiviai išsikeltų sau mokymosi tikslus, o ne vien tik užduoties atlikimo arba darbo vengimo tikslus. Efektyviausi motyvacinė prasme – į procesą įtraukiantys mokymo tikslai. Jie labiausiai skatina moksleivio mokymosi pastangas. Todėl pedagogams turėtų labiausiai rūpėti, kad moksleiviai išsikeltų sau būtent šiuos tikslus, jų pasiekimui pasitarnauja bendradarbiavimo aplinka ir demokratinis ugdymo stilius.

Apsisprendimo teorija. Pagrindiniai šalininkai E. L. Deci ir R. M. Ryan (1985/2000) tyrinėjo vidinę ir išorinę mokymosi motyvaciją. Jie teigė, kad turėdami motyvaciją ką nors daryti, žmonės linkę padaryti tai ir imasi konkrečių į tikslą orientuotų veiksmų. Jie tai daro todėl, kad nori, ir niekas jų neverčia! Žmogus linkęs į veiklą yra pažeidžiamas ir gali būti nukreiptas į pasyvumo būseną.

Apsisprendimo teorijoje pabrėžiama, kad vidinė motyvacija remiasi socialine aplinka. Ši teorija akcentuoja laisvą individo valią apsisprendimo situacijoje, jo noras veikti. Taip pat tiria įgimtas žmonių vystymosi tendencijas, prigimtinius psichologinius poreikius, kurie yra vidinės motyvacijos pagrindas, ir sąlygas, kurios skatina šiuos teigiamus procesus.

Naudojantis empiriniais procesais buvo nustatyti trys prigimtiniai psichologiniai poreikiai: kompetencijos (sugebėjimas manipuluoti ir kontroliuoti aplinką, atlikti tam tikrą veiklą, turėti jai pakankamai įgūdžių, energijos, žinių), autonomiškumo (gebėjimas savarankiškai spręsti, remtis savo jausmais, protu, gyvenimo tikslais ir idealais), santykių (susijungimas su kitais žmonėmis per po socialinius santykius). Ši teorija aiškina, kaip tenkinant pastaruosius prigimtinius psichologinius poreikius, išorinė motyvacija tampa vidine motyvacija ir kaip šį tapsmą galima paskatinti, palaikyti. Moksleivio vidinė mokymosi motyvacija pasireiškia tuomet, kai klasėje moksleivis jaučiasi kompetentingas, autonomiškas ir palaiko gerus santykius su kitais ugdymo proceso dalyviais. Priešingu atveju labiau motyvuoja išoriniai, o ne vidiniai veiksniai, ir vyrauja nenoras mokytis. Remiantis šia teorija, siūloma sudaryti sąlygas moksleiviams patiems pasirinkti (skatinant autonomijos poreikio patenkinimą), nespaudžiant vidinių poreikių ar išorinių jėgų, ko mokytis ir koku būdu (Rupšienė L., 2000).

„Pakilumo“ teorija. Šioje teorijoje akcentuojamas motyvacijos piko išgyvenimas. Motyvacijos pakilumą žmogus jaučia, ne tik atsipalaidavęs, smagiai leisdamas laisvalaikį, bet ir aktyviai įsitraukęs į veiklą (reikalaujančią fizinių ar psichinių pastangų) ir veiklą, kurią jis pats vertina kaip savotišką iššūkį.

M. Csikszentmihalyi (1993), savo pakilimo koncepcijoje akcentavo motyvacijos piko išgyvenimą, motyvacijos pakilimo momentą. Asmens gyvenimo momentai, kai visiškai įsigilinama ir susikoncentruojama, patiriamas pasitenkinimas, tokie potyriai vadinami pakilumu. Kai suvokiama, kad trūksta gebėjimų įvykdyti pakankamai lengvą užduotį apima – apatija, kai suvokiama, kad užduotis sudėtinga, jog stokojama gebėjimų, pasidaro neramu. Suvokiantis savo didelį pajėgumą atlikti užduotį, bet vertinantis ją kaip lengvą, jaučiamas nuobodulys, o tik suvokdamas savo pajėgumą atlikti sudėtingą darbą žmogus jaučia pakylėjimą. „Psichologas daro reikšmingą išvadą – mes išgyvename pakilimą tada, kai esame įsitraukę į tokią veiklą, kurią vertiname kaip savotišką mums iššūkį. Tokius išgyvenimus patiriame, kai užsiimame patinkančiais darbais, atsiduodame patinkantiems užsiėmimams. Darbas bei mokymasis sukelia mums tokius pat išgyvenimus“ (Rupšienė L., 2000, p. 41).

Autorius priėjo prie išvados, jog mokykloje įgyjama mokymosi patirtis slopina moksleivių mokymosi motyvaciją. Moksleiviai priversti daug dėmesio skirti išorinėms taisyklėms, vertinimui, pažymiams – visa tai trukdo jiems išgyventi pakilimą, neleidžia įsijausti ir džiaugtis. Siekdami stiprios moksleivių mokymosi motyvacijos, turėtume rūpintis jų išgyvenimais ir skatinti pakilimo patyrimą (Rupšienė L., 2000). Tai įmanoma, jei mokytojas yra ne tik geras savo dalyko žinovas, bet ir entuziastingai jį dėsto; ne tik reikalauja,

bet ir padeda mokiniui siekti jo galias atitinkančių tikslų; teikia moksleiviui ne tik dalykinę, bet ir emocinę paramą.

Naujausia pažiūra. „Naujausios šiuolaikinės psichologijos požiūriu – žmogus yra tapsme. Žmogaus tikslai, ketinimai ir veiksmai yra už jutimiškai suvokiamos aplinkos. <...> M. W. Hunto (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996) nuomone motyvacijos esmė gali būti nesuderinamumas tarp to, kas dabar yra, ir kas gali būti suvokta. <...> kiekvienas žmogus turi tam tikro lygmens nesuderinamumą, kuris skatina veikti. <...> Mokytojui svarbu, kaip jis mokiniams pristatys naują medžiagą“ (p. 230). Kiekvienas mokinys savaip pajunta naujos medžiagos svarbą ir reikalingumą, norą įveikti. Kitaip motyvuoto veiksmo nebus.

Įvairios motyvacijos teorijos padeda mokiniui iš vienos mokymosi pozicijos pereiti į kitą; orientuoti į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996).

Motyvacijos teorijų įvairovė rodo koks sudėtingas ir kintantis reiškinys yra mokymosi motyvacija, priklausanti nuo daugelio veiksnių. Iš visų čia paminėtų motyvacijos teorijų geriausios išskirti negalima, nes jos visos gali ir turi būti pritaikomos skirtingose situacijose. Ir jeigu mokytojui pavyksta išnaudoti visas teorijas optimaliai, jis gali tikėtis iš mokinių produktyvaus darbo.

1.4. Mokymosi motyvaciją skatinantys veiksniai

Motyvacija yra būtina kiekvieno mokymosi sąlyga. Mokiniai gali būti vienodų gebėjimų, bet jei skirtinga jų veiklos motyvacija, bus skirtingi ir rezultatai. Mokymosi motyvacija priklauso nuo požiūrio į mokymąsi. L. Rupšienė (2000) pateikia tokį mokinių požiūrio į mokymąsi skirstymą: neigiamas, abejingas ar neutralus (skurdūs motyvai, silpnas susidomėjimas, orientacija į pažymį, nenoras mokytis, neigiami santykiai su mokykla ir pan.); trys teigimo požiūrio lygmenys (nuo amorfinių iki stiprių ir įsisąmonintų motyvų, mokėjimo išskelti perspektyvius tikslus, įveikti mokymosi kliūtis).

Autorės N. Minkutės (1997) nuomone, kai mokymosi motyvacijoje išskiriami išoriniai skatuliai čia jau galima kalbėti apie motyvavimą. P. Jucevičienės (1996) nuomone, motyvavimas yra asmenybės stimuliavimas įvairiais poveikio metodais siekiant formuoti ir vystyti motyvaciją. Taigi motyvavimas – tai žmogaus aktyvumą skatinantis ir jo veiklos kryptį lemiantis procesas.

Motyvavimą skatinantys veiksniai: tikrinimas ir vertinimas, paskatinimas, pagyrimas, patarimai, padėka, tinkamos situacijos sudarymas informacijos rinkimui ir perėmimui, aktyvūs mokymo metodai, netradicinės pamokų pradžios, vaizdumas, pamokos netradicinėje aplinkoje, apdovanojimai, žaidimai, vaidinimai. Taigi toliau bus trumpai aptarti motyvaciją skatinantys veiksniai.

Gebėjimai yra mokymosi sėkmės prielaida, galimybė. Teigiamą motyvaciją skatina sėkmė, ypač laukiama sėkmė. Nuolatinė sėkmė ypač sustiprina motyvaciją. Visada labiau domimasi tuo kas sekasi. Malonu daryti tai, kas sekasi, o nemalonu – tai, kas nesiseka. Jei pasiseka – išauga pasitikėjimas savimi. Apskritai kiekvienam mokymasis turėtų baigtis sėkme – išmokimu (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996). Labai svarbu mokiniui paaiškinti ar jis mokydamasis atlieka teisingus veiksmus. „Mokytojui pranešus, kad konkretus veiksmas arba atsakymas teisingas, padidėja jų kartojimo tikimybė. Grįžtamasis ryšys ir pastiprinimas kartu veikia vaiko mokymąsi ir jo motyvaciją“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 238). Mokytojo pasakymai, kad atsakymas klaidingas ir dar pakritikavimas, vaiką veikia kaip dviguba bausmė. Todėl labai svarbu pastiprinti tik teisingus veiksmus ir atsakymus, nes tai žadina mokinio aktyvumą, pasitikėjimą savimi, savigarbos jausmą. Daugelio psichologų tyrimo duomenys rodo, kad nesėkmė ir bausmė mokymosi motyvaciją mažina. Pasak J. Laužiko (pagal Butkienė G., Kepalaitė A., 1996), „bet koks nepasisekimas ir neigiamas kitų atsiliepimas apie poelgį sukelia nemalonų jausmą bei nepasitikėjimą ir mažina ryžtingumą naujam veiksmui“ (p. 238). Todėl labai svarbu nepastiprinti klaidų!

G. D. Myers (2000) teigia, kad išorinį atlygį galima taikyti dviem atvejais: žmogų kontroliuojant arba informuojant jį apie sėkmę. Taigi atlygis informuoja mokinį apie gerą jo veiklos kokybę, gali stiprinti kompetencijos jausmą bei vidinę motyvaciją, o atpildas, kuriuo siekiama kontroliuoti menkina vidinę mokymosi motyvaciją (ir kūrybingumą), tėvai ir mokytojai turėtų vengti perdėtos kontrolės. Svarbu tiesiog paremti, sudominti, informuoti, tik per daug nekontroliuoti jo veiklos.

„Kritika lėtina mokymosi tempą ir didina suklydimų skaičių, <...>“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 239), todėl labai svarbūs vaiko mokymesi pagyrimai. Kritikavimas, užgauliojimas, barimas – tai neigiamas pastiprinimas po kurio pagyrimai, pagalba neveiksmingi. Apskritai, „daugeliu atvejų apčiuopiamas pastiprinimas yra ne toks svarbus kaip mokytojo žodinis pagyrimas“ (Gage N. L., Berliner D. C., 1994, p. 296). Pagyrimas už tam tikrą elgesį skatina to elgesio kartojimąsi, tačiau per dažnas gyrimas gali paveikti priešingai.

Mokymosi rezultatų tikrinimas yra tarytum baigiamoji mokymo proceso grandis. Gerai organizuotas tikrinimas ir vertinimas padeda tinkamai organizuoti mokinių veiklą,

pratina paauglius sistemingai dirbti, kritiškai vertinti savo laimėjimus, todėl būtina tai daryti nuolatos (Bitinas B. ir kiti, 1981). Kai buvo sugalvoti pažymiai, buvo manoma, kad jie visada tiksliai atspindės mokinio žinias ir sugebėjimus. Dabar dažniausiai taip nebūna, nors vis dar manoma, kad „<...> pažymys yra geras stimulus vaikui dirbti, o tėvai gali sužinoti apie vaiko laimėjimus“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 239). Vertinant mokinius pažymiu labai svarbus objektyvumas, individualumas, visapusiškumas ir konkretūs patarimai, ką jis turėtų pakartoti, tai kreipia toliau tobulėti, skatina augti bei motyvuoja mokymąsi. „Tačiau negalima pamiršti, kad pažymiai dažniausiai skatina gauti gerus pažymius, o ne sąmoningai mokytis. <...> mokinio mokymosi motyvacijai turi įtakos tai, už ką jis gauna vienokius ar kitokius pažymius“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 237). Tačiau mokymasis dėl pažymio menkas motyvas, mokinį turi motyvuoti ne tiek pažymys, kiek aukšti veiklos rezultatai. Pasak L. Jovaišos (1993), B. Bitino, V. Rajecko, J. Vaitkevičiaus, Z. Bajoriūno (1981) reikėtų naudoti ir suvestinį pažymį, pavyzdžiui, kai vertinamos ne tik žinios, bet ir visas darbas pamokos metu. Pasak A. Kulvičienės (1978) taip pat labai svarbus teisingas paauglio vertinimas kaip asmenybės, nes pasitikėjimas skatina jį pasitempti, leidžia pasiekti geresnių mokymosi rezultatų.

Pasak V. Rajecko (1995) svarbu lengvinti informacijos supratimą ir perėmimą, todėl įgyjamos žinios turi sietis su gyvenimu, praktika, mokinių asmenine patirtimi. Ypač svarbu kritiškai vertinti kitų ir reikšti savo nuomonę, tam įtakos turi savarankiškas darbas, kuris kartu skatina ir aktyvumą. Tokiu būdu vyksta protinių ir fizinių galių lavinimas, ugdoma valia, atkaklumas, įprotis įtemptai dirbti ir atlikti darbą iki galo, atsakomybės jausmas.

Sėkmingam ir sparčiam ugdymuisi būtinas emocinis komfortas ir tam tikra emocijų sankaupa. Vaikas mokykloje turi būti saugus, mokykla jam turi tapti antraisiais namais. „Vaiko noras save tobulinti stiprėja, kai: mokykloje jauku ir malonu; jis nepervargsta ir visada darbingas; patiria sėkmės ir bendradarbiavimo džiaugsmą; patrauklios darbo formos; patenkinami visi poreikiai. Tuomet bręsta ir vaiko motyvacija. Nesėkmės, neadekvatūs mokytojo vertinimai, meilės stoka sukelia vengimo motyvaciją ir susilpnina vaiko norą keistis“ (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 226-227). Emocinis komfortas susijęs ir su suaugusiuoju (mokytoju), kurio vaikas turi nebijoti.

Mokinių pasyvumas rodo, kad nėra tinkamo mokymosi motyvo, todėl labai svarbus yra mokymo(si) metodų parinkimas ir jų įvairumas, nes vaiką mokant tuo pačiu metodu gresia vienpusiškas mokymasis. Apskritai nėra vieno, universalaus mokymo metodo. Mokytojas turi kryptingai parinkti mokymo(si) metodus, kurie padėtų įgyvendinti pagrindinius ugdymo tikslus ir mokymo uždavinius. O tai papildomai skatins teisingą mokymosi motyvaciją.

Mokymosi motyvacija padeda mokiniui orientuotis į tikslą, suvokti kiek laiko reikės tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas mokinio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei, mokymosi rezultatams ir besimokančiojo pažangai.

J. M. Keller (pagal Chmiel N., 2005) išskiria mokymo motyvacijos gerinimo strategijas, kurias grupuoja į kategorijas:

1. Stengtis išlaikyti besimokančiojo susidomėjimą (pavyzdžiui, sužadinant jo smalsumą įterpus pasakojimą apie neįprastus ir keistus įvykius).

2. Stengtis įvertinti mokymo situacijos aktualumą, kad būtų patenkinti besimokančiojo poreikiai ar vertybės (pavyzdžiui, suteikiant galimybę be rizikos veikti kartu, kad būtų patenkintas priklausomybės grupei poreikis).

3. Patenkinti moksleivio asmeninius sėkmės lūkesčius (pavyzdžiui, dažniau sudarant sąlygas patirti sėkmę).

4. Įtvirtinti gerus besimokančiojo mokymosi rezultatus (pavyzdžiui, panaudojant normaliai iš užduočių kylantį atpildą, kad būtų išlaikytas vidinis pasitenkinimas).

Vėliau J. M. Keller ir T. W. Kopp (pagal Chmiel N., 2005) sukūrė DAPP (angl. *ARCS (Attention, Relevance, Confidence and Satisfaction)* – dėmesys, tinkamumas, pasitikėjimas ir pasitenkinimas) teoriją, pagal kurią yra išskirti keturi žingsniai siekiant skatinti ir palaikyti besimokančiųjų motyvaciją bei patį mokymosi procesą.

Apskritai, mokytojas privalo išmokti planuoti pamokas, kurios kurtų teigiamą mokymosi aplinką ir padėtų skleisti kiekvieno mokinio asmenybei. Taigi mokymas yra tiek efektyvus, kiek jo principai atitinka psichikos raidos ir asmenybės brendimo dėsningumus. „Įvairiai bręstant paaugliams, greitai kintant jų asmenybei, susidaro sudėtinga mokymo ir auklėjimo situacija. Sėkmės galima pasiekti tik žinant tas priežastis, kurios nulemia paauglio bruožus, jo asmenybės vystymosi ypatumus <...>“ (Kulvičienė A., 1978, p. 4). Taip pat labai svarbu atlikti poreikių analizę, siekiant nustatyti kokiose srityse besimokančiųjų motyvacija yra nepakankama. Išsiaiškinant motyvacinius poreikius, galima apibrėžti motyvacinius tikslus, o vėliau pasirinkti tinkamą strategiją, kuri padėtų įgyvendinti šiuos tikslus ir padidintų besimokančiųjų suinteresuotumą.

Apibendrinant galima teigti, kad mokymosi motyvacija yra priežastys arba priežasčių grupė, skatinanti žmogaus aktyvią ir tikslingą veiklą, jos proceso kokybę ir rezultatus, kurios metu asmuo įgyja naujų žinių, įgūdžių. Mokantis, dirbant, kuriant išryškėja dvi motyvacijos rūšys: vidinė ir išorinė, kurios turi įtakos mokymuisi. Jas lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai (motyvai): aplinka, savijauta, vertybės, tikslai, savęs vertinimas. Kalbant

apie motyvą, galima daryti išvadą, kad tai elgsenos priežastis, stimulus, skatulys, trumpiau tariant tai, kas skatina žmogaus aktyvumą ir sukuria bendrą nusiteikimą mokytis.

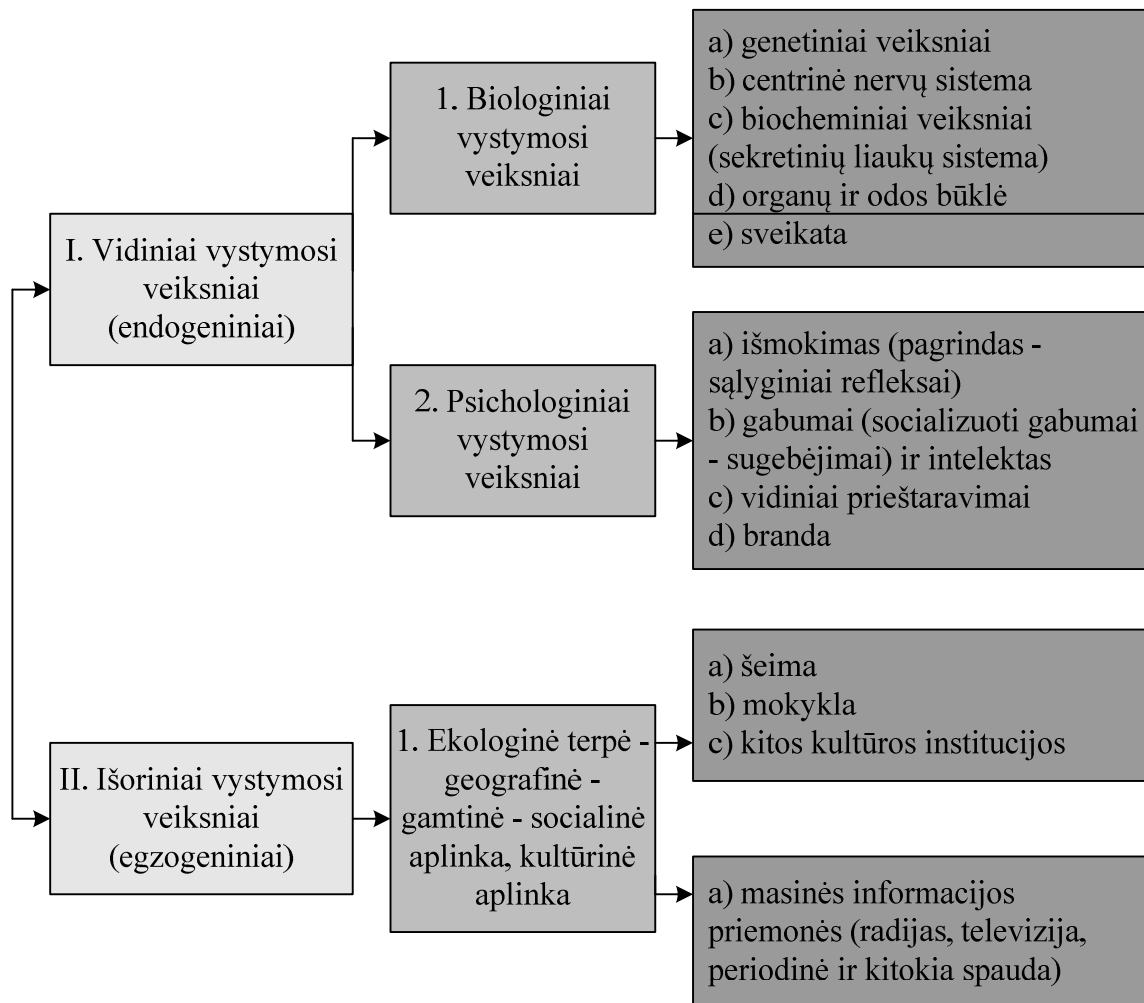
Svarbu kryptingai bei teisingai skatinti paauglius mokytis, atsižvelgiant į mokymosi motyvacijos veiksnius, nes mokymasis paaugliui yra sudėtingas darbas, kurio specialiai reikia mokytis. Apie mokymosi motyvaciją galima spręsti pagal mokinių aktyvumą mokymosi procese (pasirengimas atlikti užduotis, siekimas veikti savarankiškai, sąmoningas užduočių atlikimas), nes tai rodo paauglių susidomėjimo lygį ir tinkamą motyvacijos pasirinkimą.

Nors visos motyvacijos teorijos yra sugalvotos skirtingų autorių, tačiau jos siekia paaiškinti: individų siektinus tikslus, jų poreikius, elgesio alternatyvas. Šios teorijos turi bendrą bruožą: kad mokinys dirbtų produktyviai, jis turi būti motyvuojamas.

2. PAAUGLYSTĖS AMŽIAUS TARPSNIO YPATUMAI

Žmogaus amžius – tai vystymosi etapai. Individo psichinės raidos ir jo kaip asmenybės vystymosi pakopa (aukštesnis išsilavinimo lygis), turinti apytiksles laiko ribas (Psichologijos žodynas, 1993).

Visą žmogaus vystymąsi lemia begalės veiksnių, kuriuos pasak L. Jovaišos (1993a) galima suskirstyti į: vidinius, arba endrogeninius, ir išorinius, arba egzogeninius (žr. 2 pav.).

2 pav. Vystymosi veiksniai (pagal Jovaiša L., 1993a, p. 111-113)

Žmogaus raida, jo asmenybės vystymasis – sudėtingas ir įvairiapusis procesas, kuris apima fizinį psichinį ir socialinį brendimą (Rajeckas V., 1995):

1. Fizinis brendimas – tai ūgio kitimas, svorio augimas, raumenų jėgos didėjimas ir kaulų tvirtėjimas, jutimo organų, judesių koordinacijos tobulėjimas ir t. t.

2. Psichinis brendimas – vystosi suvokimas, vaizdiniai, mąstymas, vaizduotė, atmintis, valia, charakteris, temperamentas, emocijos ir t. t.

3. Socialinis brendimas – tai elgesio, santykių su aplinkiniais formavimasis ir t. t.

D. I. Feldšteino (pagal Psichologijos žodynas, 1993) teigimu, išorinių ir vidinių veiksmų sąveika formuoja tipiškas, vienodas to paties amžiaus žmonių psichines savybes ir sudaro amžiaus tarpsnio specifiką, o tų veiksmų tarpusavio santykių kitimas lemia perėjimą į kitą amžiaus tarpsnį. Taigi formuojantis asmenybei vyksta sudėtingas procesas, kuriam įtakos turi ne tik vystymosi veiksniai, bet ir paveldėjimas, gamta, aplinka, jo veikla bei tarpusavio santykiai. V. Rajeckas (1995) pabrėžia, kad prigimtis ir aplinka, tai kaip prielaidos ir asmenybės vystymosi sąlygos. Apskritai, visi minėti veiksniai yra lemtingi ir daro įtaką visą žmogaus gyvenimą.

Kadangi nagrinėjamo darbo tema yra „Edukacinės programos – dailės mokymosi motyvaciją paauglystėje skatinantis veiksnys“, todėl toliau sekančiame skyriuje nagrinėjamas paauglystės amžiaus tarpsnis, t. y. būdingiausios šio amžiaus charakteristikos ir ypatybės.

2.1. Paauglių amžiaus tarpsnio psichologinės-pedagoginės charakteristikos ir ypatybės

Paauglystė apibūdinama labai įvairiai, tačiau esminiai dalykai išskiriami vienodai, tik kitais žodžiais. Paauglystę nagrinėjo daug pedagogų ir psichologų, todėl darbe pateikta tik keletas paauglystės apibrėžimų.

„Paauglystė – tai žmogaus gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiųjų amžiaus. Ji trunka nuo fizinio lytinio brendimo iki tol, kol pasiekama savarankiško suaugusio žmogaus socialinės padėties“ (Myers D. G., 2000, p. 107).

Pasak V. Rajecko (1995) „paauglystė – tai lūžių, krizės, prieštaravimų ir įvairių sunkumų metas“ (p. 52).

Paauglystė pasak E. H. Eriksono (pagal Trimakas K. A., 2002), tai laikotarpis tarp vaikystės ir suaugusiojo gyvenimo pradžios, apibūdinama jaunuolio pastangomis susikurti savo tapatybę.

Pasak A. Petruolytės (2003) „paauglystė – tai gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiojo amžiaus. Ji trunka nuo fizinio brendimo iki asmens pasiekia savarankiško suaugusiojo žmogaus socialinę padėtį“ (p. 9).

Pasak D. I. Feldšteino (Фельдштейн Д. И., 1987), paauglystės amžius, – tai intensyvios pasaulėžiūros, vertinimo sistemos supratimo, augančios asmenybės, dorovinės sferos, jo įsitikinimų ir idealų formavimas.

Paauglystės amžiaus tarpsnį mokslininkai (Černius V. J., 2006; Gučas A, 1981; Dženuškaitė S., 1984; Neimantas R., 1982; Žukauskienė R., 1998) apibūdina kaip krizių, sunkumų, prieštaravimų, konfliktų, nerimo, saviraiškos, ieškojimų amžiaus tarpsnį. Šiame amžiaus tarpsnyje intensyvėja gyvenimo pažinimo poreikis, formuojasi požiūris į

vyraujančias tiesas, į kitus žmones, pradeda reikštis aktyvumas, pilietiškumas, visuomeniškumas, stiprėja poreikis bendrauti su bendraamžiais, trokštama naujų žinių ir t. t.

Daugelis autoriai sutinka dėl vieno dalyko, kad paauglystė – pereinamasis amžiaus tarpsnis iš vaikystės į suaugusiojo žmogaus amžių, kuris yra problemiškas, konfliktiškas, audringas ir pilnas stresų.

Psichologai nesutaria dėl tikslios paauglystės periodo pradžios ir pabaigos, nes skiriasi žmogaus paso, biologinis, intelektinis, socialinis bei psichologinis amžius. Pasak E. H. Eriksono (pagal Trimakas K. A., 2002) paauglystės stadija apima 12-19 metus. A. Kulvičienė (1978) apibrėžia, kad tai tarpsnis tarp 11-15 metų. Pasak A. Vaičiulienės (1998) paauglystė apima 16-18 metus. L. Jovaiša (2001) nurodo, kad tai amžiaus tarpsnis tarp 12-15 metų, o V. Jakavičius (1998) apibrėžia, kad tai amžiaus tarpsnis nuo 10 iki 15 metų. Lietuvos pedagogai (V. Rajeckas 1995; B. Bitinas, J. Vaitkevičius ir Z. Bajoriūnas 1981) nurodo, kad paauglystės amžiaus tarpsnis apima 11-16 metus (Rajeckas V., 1995 bei Bitinas B. ir kiti, 1981). Tuo tarpu Lietuvos psichologai (Žukauskienė R. 1996, Gučas A. 1990) sutaria, kad paauglystės amžius apima 12-18 metus.

Dėl greitesnio bendro mergaičių organizmo formavimosi jų pereinamasis amžius trumpesnis nei berniukų. Pasak A. Gučo (1990) šis amžiaus tarpsnis berniukų tarp 13 ir 16 metų, o mergaičių tarp 12 ir 15 metų.

Paauglystė apima reliatyviai ilgą amžiaus ir vystymosi laiką. Todėl ji skirstoma į: ankstyvąją, pereinamąją arba viduriniąją ir vėlyvąją. Ši skirstymą sąlygoja fizinis ir dvasinis paauglio vystymasis, mokymasis arba įstatymų reglamentuota visuomeninė paauglio padėtis.

Taigi ankstyvoji (pirmoji) paauglystė – tarp 12 ir 14 metų, pereinamoji arba vidurinioji (antroji) – tarp 14 ir 16 metų (kiti autoriai mini tik 15-uosius metus) bei vėlyvoji (trečioji) – tarp 16 ir 19 metų. „Paauglystės pabaigos tiksliai nurodyti neįmanoma; kai kuriose šalyse paauglystė baigiasi tada, kai individas subręsta lytiškai <...>, kitose – kai subręstama psichiškai ir socialiai, priimama atsakomybė. Psichologiniu požiūriu paauglystė baigiasi tada, kai individas suranda savo tapatumą, susikuria savo vertybių sistemą, sugeba užmegzti ir palaikyti tarpusavio draugystės ir meilės santykius, numato ateities perspektyvas“ (Žukauskienė R., 1996, p. 294). Nepaisant tokių skirstymo ribų, pedagogas privalo žinoti šio amžiaus tarpsnio ypatybes, kad gebėtų į jas atsižvelgiant ugdyti grupę (klasę).

Amžiaus tarpsnių ypatybės – pačios bendriausios, būdingiausios tos amžiaus grupės asmenybių savybės. Amžiaus tarpsnių specifiką apsprendžia tokie pagrindiniai dalykai: fiziologinės raidos ypatybės, gyvenimo sąlygų ir ugdymo formų kaita (Rajeckas V., 1995).

Apie paauglystę kalbama, kad tai sudėtingas psichinės raidos laikotarpis, paženklintas audromis ir stresais. Tai pats sudėtingiausias amžiaus tarpsnis, kurio metu

įvyksta dideli visapusiški psichiniai ir fiziniai pasikeitimai, spartus lytinis augimas ir brendimo greitėjimas vadinamas akceleracija, o paauglių moralinis ir socialinis brendimas atsilieka. Daugelis jaunuolių kaip tik tada ir padaro rimtų klaidų, patiria pirmuosius nusivylimus ir sunkumus, kartais turinčius lemiamos reikšmės tolesniam gyvenimui. Linksma ir nerūpestinga paauglystė, kupina šviesių svajonių, šiuolaikiniame sudėtingame pasaulyje virsta painia, atsakinga jaunyste.

Pasak profesoriaus E. Arkino (1949) organizmo persitvarkymas, vykstantis paauglystėje greitu tempu, susijęs su laikinu organizmo išvedimu iš pusiausvyros, su psichinio, fizinio, emocinio ir socialinio pobūdžio prieštaravimais, kuriuos paaugliui tenka įveikti. Paauglio viduje vyksta įvairūs psichologiniai lūžiai, perversmai, o į paviršių staiga išlenda tokios savybės, kurių nebuvo pastebėję nei tėvai, nei mokytojai. Pasak A. Kulvičienės (1978) šiame amžiaus periode (paauglystėje) vaikas ruošiasi tapti pilnateisiu suaugusių visuomenės nariu. Kuo labiau suaugusieji nenori ar nesugeba įžiūrėti jų „subrendimo“, tuo labiau paauglys jį teigia, tuo labiau jis konfliktuoja su suaugusiaisiais ir siekia išsivaduoti nuo tiesioginės jų priklausomybės. Taigi paauglių sudėtingumą, šį „sunkų“ amžių sąlygoja netolyginė fizinė, psichinė, socialinė ir emocinė raida, o ne „pikti“ jo ketinimai ir blogi norai.

Anot E. H. Eriksono (pagal Trimakas K. A., 2002) tapatybės susidarymas paauglystėje nepasiekiamas be krizės, kiekviena stadija (ankstyvoji, vidurinioji ir vėlyvoji paauglystė) tampa krize. Jam pritaria Z. Froidas (pagal Kulvičienė A., 1978) teigdamas, kad vystymosi krizės neišvengiamas paauglystės reiškinys. Visa tai paremta netikrumu, nesugebėjimu suprasti kas toks esu, ką galiu ir kokiai aplinkai priklausau. „Svarbiausias paauglio uždavinys šiuo laikotarpiu suformuoti savo tapatybę: save, savo pasaulėžiūrą ir gyvenimui pasirinkti tikslą“ (Trimakas K. A., 2002, p. 313). Aišku, reikia laiko, norint įveikti šį permainingą laikotarpį ir suvokti save kaip stabilią asmenybę. Jei ši krizė išgyvenama nesėkmingai, gali atsirasti „vaidmenų maištas“, tada jaučiamas netikrumas, nesuvokiama kas toks esi, ką gali ir kokiai aplinkai priklausai. Taigi tapatumo sumaištis atveju paaugliai gali tapti agresyvūs, depresuoti, gali net pažeidinėti teisėtvarką, užsisklęsti savyje, tai laikinas reiškinys – tapatumo krizė (Vaičiulienė A., 1998). O sėkmingai išgyvenus paauglystės psychosocialinę krizę, susiformuoja tapatumo jausmas, savo asmenybės suvokimas, pasitikėjimas savimi, saugios ateities jausmas.

Paauglys sparčiai auga, tobulėja jo protinė veikla, savimonė, todėl jo nervų sistema tampa jautri, paauglį lydi nuotaikų nepastovumas, nervingas, neramumas, jautrumas (ypač užgaulei), todėl jis greitai pavargsta, būna nervingas, mažėja darbingumas ir pan. Šiame amžiaus tarpsnyje atsibosta monotoniška veikla, griebiamasi šio ir to, visur suspėjama, tačiau ne viskas kas pradėta baigiama, todėl nukenčia mokslai. Iš esmės keičiasi paauglio interesai,

požiūriai, santykiai su draugais. „Paauglystės amžiui būdingas savo amžiaus tarpsnio galimybių suvokimas, noras būti savarankišku, noras įsitvirtinti supančioje aplinkoje, noras būti pripažintam suaugusiųjų“ (Фельдштейн Д. И., 1987, p. 44). Todėl šiuo amžiaus laikotarpiu ypač būdingas „subrendimo jausmas“. Norėdamas būti panašiu į suaugusį, paauglys įsisavina suaugusių normas, vertybes, elgesį ir kt. (Kulvičienė A., 1978). Paauglių siekimas būti suaugusiais – daugiau noras įgyti teisių, bet ne pareigų. Taigi pagrindinė problema – krizė, susijusi su siekimu išsivaduoti iš vaikiškos priklausomybės.

Būtent šiame gyvenimo periode labai svarbi draugų, bendraamžių įtaka. Todėl vienas ryškiausių paauglio bruožų pasak L. Jovaišos (1993a) yra siekimas bendrauti tik su bendraamžiais (kyla visuomeninis aktyvumas), nes veikla grupėje turi didelę reikšmę asmenybės raidai, taip pat tai noras būti pripažintam bendraamžių grupėje, gyventi bendrais reikalais, kyla noras išsakyti savo mintis, rūpesčius bei jausmus. Taip vyksta, nes paaugliams jų bendraamžių grupės nuomonė, jų normos yra nepaprastai svarbios. Individui nuolat bendraujant su kitais žmonėmis (ne tik su bendraamžiais) įgyjamas naujas patyrimas, tokiu būdu vyksta socializacijos procesas, nes tai lyg mokymasis gyventi bendrijoje pagal visuomenės ir kultūros priimtas normas (Gučas A., 1990). Tačiau bendraudamas su bendraamžiais paauglys jaučiasi lygiateisiu, o tai turi didesnės reikšmės jo vystymuisi, nes įsisavinamos ištikimybės, pagarbos ir kitos tarpusavio bendravimo normos (Kulvičienė A., 1978). Jei kyla abejonių dėl draugo ar draugų grupės pastovūs priekaištai ir sulaikymai nieko neduoda, vertėtų išsiaiškinti priežastį, kuri paskatino paauglį su jais bendrauti. Reikia ramiai paaiškinti, kad negalima bet kokia kaina taikytis prie grupės, reikia stengtis neperžengti „leistinų“ ribų (Šarnhorst E., 1986).

Šiame periode paaugliai, formuodami savo tapatybę, pradeda atsiskirti nuo tėvų. Iš esmės keičiasi paauglio santykiai su suaugusiais, t. y. reikalaujama, kad su jais būtų elgiamasi kaip su subrendusiais. Pasak E. Šarnhorst (1986) tėvai reikalaujami absoliutaus paklusnumo, būdami pernelyg griežti ir nepalenkiami, nuolat bausdami paauglius sukelia neigiamą nusistatymą (užsispyrimas) prieš jų reikalavimus, neretai kyla konfliktų. Taip elgdamasis paauglys stengiasi būti pastebėtas, parodyti savo savarankiškumą, kad nebijo naujų išbandymų, kad jam užtenka drąsos atlikti draudžiamus dalykus, nes jis jaučiasi suaugusiuoju, intensyviai galvoja apie savo vietą gyvenime. „Paauglys pasijunta visa žinantis ir visa galintis, todėl aktyviai dalyvauja suaugusiųjų pokalbiuose reikšdamas savo nuomonę, pažiūras, vertinimus, kritikuodamas jų elgesį“ (Jovaiša L., 2001, p. 44). Visa tai vyksta todėl, kad paauglys pastebi, kad dažnai skiriasi suaugusiųjų kalbos ir darbai bei elgesys, kad jie ne tokie jau idealūs, kaip nori save parodyti, ypač keldami reikalavimus jiems. „Paaugliui vystosi brandumo jausmas, kuris pasireiškia nepriklausomybės ir savarankiškumo siekimu, įvairiomis

protesto prieš suaugusiuosius formomis“ (Leliūgienė I., 2003, p. 63). Suaugusieji paaugliui ne autoritetas, tačiau jis domisi tik tam tikrais, jo nuomone, idealiais žmonėmis (pavyzdžiui, kino ar muzikos žvaigždėmis ir kt.). Paauglys ieško teigiamo idealo (pavyzdžio), kuriuo galėtų sekti. Tokiu būdu paauglys bando lygintis į savo idealą, tapti panašus tiek savo išvaizda, tiek savo veiksmais, poelgiais. „Visa tai susiję su paauglio savo identiteto ieškojimu. Išvaizda paaugliui turi labai didelę reikšmę“ (Leliūgienė I., 2003 p. 63). Didžiausią įtaką daro idealai, kurie atitinka paauglio siekius, besiformuojančią pasaulėžiūrą.

Paauglystės laikotarpiu formuojasi pažiūros, nuomonės, gebėjimas kritiškai mąstyti, argumentuoti savo teiginius, išryškėja tokie bruožai kaip atkaklumas, užsispyrimas, atsparumo, kantrumo laipsnis bei kt. „Paaugliai pradeda galvoti ir lyginti tai, ką išgirdo, pamatė, perskaitė su savo pačių patirtimi“ (Šarnhorst E., 1986, p. 34). Jie daugiau mąsto savarankiškai, sveria visus „už“ ir „prieš“, įžvelgia kas slypi už faktų, ieško esmės, tokiu būdu paaugliai susidaro savo nuomonę ir pažiūras. Dėl naujų žinių turtėja ir plečiasi paauglio akiratis, formuojasi mąstymas, gilėja pažinimo interesai. „Paauglys jau skiria, kad galima žinoti ir netikėti tuo ką žinai, <...>“ (Bitinas B. ir kiti, 1981, p. 36). Tačiau išvados daromos greitai, kartais iš vieno fakto, neapgalvotai. Pirma būna veiksmas, o tik po to apsvarstymas.

Bene svarbiausias reiškinys, kuris vyksta paauglio gyvenime šiuo pereinamuoju laikotarpiu, yra jo noras, būtinybė pažinti patį save. „Šiame amžiuje paauglys pradeda domėtis, kas jis esąs, ko siekia gyvenime“ (Gailienė D. ir kiti, 1996, p. 14). Atsakymo į klausimą „kas aš?“ radimas tampa pačiu svarbiausiu ir aktualiausiu uždaviniu. Šis kelias dažnai būna ilgas, reikalaujantis labai daug vidinių pastangų, neretai skausmingas, bet tuo pačiu ir labai naudingas (Leliūgienė I., 2003). Pagrindinė šio laikotarpio problema – intensyvus savęs suvokimas, gyvenimo pozicijos ieškojimas, t. y. savo tapatumo įtvirtinimas. Tapatumo kūrimas yra vienas svarbiausių paauglio socializacijos uždavinių. Paaugliui šiuo metu ima rūpėti kitų žmonių mintys, ką jie galvoja apie save ir apie jį. Šiame amžiuje neretai galima išgirsti: „Kiti manęs nesupranta. Bet neretai prisipažįstama, jei ne kitiems, tai bent jau sau: Aš savęs nesuprantu“ (Trimakas K. A., 2002, p. 62). „Intensyvus paauglio savęs suvokimas, vertinimas, savęs vaizdo susidarymas, pozicijos gyvenime ieškojimas psichologų vadinamas identiškumo formavimusi“ (Gučas A., 1990, p. 216). Jis formuojasi, nes plečiasi paauglio patyrimas, pajėgumas svarstyti, susidaryti sąvokas, vertinti įvykius, reiškinius ir dalykus, turėti savo nuomonę, susidaryti savo vertybių sistemą, pačiam save suprasti ir įvertinti (nors pirma išmokstama vertinti draugus, o tik paskui save).

Paauglystės amžiuje sparčiai formuojasi pažinimo interesai, domėjimasis įvairiomis veiklos sritimis ir gyvenimo sferomis. Kiekvienas paauglys turi tam tikrų interesų: pažinimo, susidomėjimo skaitymu bei visuomeniniai-politiniai, domėjimasis technika ir sportu,

domėjimasis lytiniais klausimais (Šarnhorst E., 1986). Paauglys ne šiaip sau kuo nors domisi, kam nors abejingas, – jis stengiasi patenkinti savo domėjimąsi veikdamas (Kruteckis V., Lukinas N., 1962). Todėl teigiamos įtakos jo asmenybei turi laisvalaikio užsiėmimai. Pasak I. Leliūgienės (2003) paaugliams turi būti leista užsiimti visuomenei naudinga, socialiai reikšminga ir vertinama veikla. „Didelę įtaką turi ir kultūrinė – laisvalaikio veikla. <...> Paauglių kultūrinis laisvalaikis praplečia jų akiratį, draugų ratą, sustiprina santykius su šeima (pasitikėjimą ja), padeda įgyvendinti kūrybinius sumanymus“ (Leliūgienė I., 2003, p. 52).

„Šiuolaikinis paauglys aktyvus, veiksmingas žmogus, trokšta darbuotis, pažinti suprasti“ (Rajeckas V., 1995, p. 55). Jam nepriimtina monotonija, jis siekia greitai įvykdomos, įdomios veiklos. Kai sekasi paauglys savo galimybes pervertina, o kai nesiseka greitai pasimeta, tai rodo būdingą maksimalizmą. Aktyvumas didelis, kai veikla savanoriška. Proto ir interesų subrendimą rodo paauglio noras pačiam lavintis ne pamokoje (skaityti, modeliuoti ir kt.), o socialinis moralinis subrendimas pastebimas iš santykių su suaugusiaisiais (rūpinimasis šeimos nariu, pagalba ir parama sunkiose situacijose ir kt.).

Šiame amžiaus tarpsnyje taip pat keičiasi paauglių mąstymas. Kaip ir kiti psichikos procesai mąstymas turi stadijas, būdingas žmogaus amžiaus tarpsniui. Paauglystėje mąstymas pasiekia beveik suaugusiojo žmogaus lygį. „Apie 13 metus jis gali atlikti formalias mąstymo operacijas, jo mąstymo formos nesiskiria nuo suaugusiojo. <...> paauglio mąstymas įgyja sudėtingo loginio mąstymo formas“ (Gučas A., 1990, p. 254). Jai būdingas sugebėjimas abstrakčiai mąstyti, neatsižvelgiant į konkrečius faktus. Plečiantis patyrimui, gilinantį į tikrovės faktus mąstymu, atsiranda ir savų pažiūrų į tikrovę ar atskirą jos sritį.

J. Piaget (Пиаже Ж., 1994) mano, kad paaugliui bręstant mąstymas tampa vis lankstesnis ir abstraktesnis. Apie 12 gyvenimo metus nuo grynai konkretaus mąstymo pereinama prie abstraktaus, tokio amžiaus vaikams jau būdingas sistemingas samprotavimas, kurį J. Piaget (Пиаже Ж., 1994) vadina formaliomis operacijomis. Tai formalijų operacijų stadija t. y. paskutinė kognityvinės raidos stadija, kai paauglys mąsto ir numato įvykius, kurių nėra arba niekada nebuvo patirta (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996). Formaliam operaciniam mąstymui būdingas sugebėjimas abstrakčiai mąstyti, neatsižvelgiant į konkrečius faktus. Prasidėjus formaliam operaciniam mąstymui, paauglys geba samprotuoti taip kaip mokslininkas, o prasidėjus konkretaus operacinio mąstymo stadijai – jau gali „operuoti realybe“ (Žukauskienė R., 2002, p. 297-298). G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1998) pritaria, kad paauglys šioje stadijoje nesuprastiems reiškiniams aiškinti jau geba formuluoti hipotezes, spręsti problemas, ieškant reiškinių priežastinius santykius kelia klausimus „kodėl?“, jis jau mąsto „jei..., tai...“ – tai mokslinio mąstymo pradžia.

Pasak A. Kulvičienės (1978) kitas svarbus mąstymo pakitimas tas, kad „paauglys pradeda įsisąmoninti savo paties atliekamas mąstymo operacijas, jas analizuoti ir vertinti, o svarbiausia valdyti“ (p. 14). Tačiau kartais vis dar kyla vidiniai prieštaravimai tarp lakios vaizduotės ir realybės, tarp sudėtingų veiklos uždavinių ir fizinių bei intelektinių galimybių. Paauglys suvokia daiktų savybes, kurios nėra tiesiogiai juntamos, mąsto abstrakčiomis sąvokomis. Su abstrakčiuoju mąstymu susiję keletas formaliojo mąstymo gebėjimų. J. Piaget (Пиаже Ж., 1994) pabrėžia, kad formalųjį operacinį mąstymą skiria du požymiai, tai hipotetinis-dedukcinis ir propozicinis (teorinis) mąstymo būdai (Žukauskienė R., 1996). Formuojantis hipotetiniam-dedukciniam mąstymui paauglys susidūręs su problema geba vadovautis bendresnėmis teorijomis ir jų pagalba kurti specifines hipotezes, pritaikomas konkrečiai situacijai. Trumpiau tariant paauglys eina nuo abstrakčių, bendrųjų principų link konkrečių hipotezių ir faktų. „Taigi paauglio problemų sprendimų strategijos prasideda nuo galimybės ir nuo jos pereina prie realybės <...>“ (Žukauskienė R., 1996, p. 298). Tai parodo, kad paaugliai gali mąstyti ir spręsti problemas įvairiapusiškai. Hipotetinis-dedukcinis samprotavimas yra mokslinio mąstymo požymis, nes įvertinamos visos galimos sprendimų alternatyvos ar hipotezės, logiškai atmetamos netinkamos. Kitas svarbus mąstymo būdas – propozicinis mąstymas. Paauglys išmoksta vertinti žodinius teiginius, jų sąsajas, nustatyti jų vidinį neprieštaravimą ir teisingumą, kurio nebereikia sieti su realybe. Tačiau paaugliai visą laiką nenaudoja formalaus operacinio mąstymo (nors jis jiems prieinamas), tai priklauso nuo patirties, interesų, įgūdžių ir nuo užduoties (problemos) sudėtingumo bei turinio specifikos, jie problemas sprendžia konkrečiu operaciniu mąstymu (Žukauskienė R., 1996).

Kadangi paaugliai jau moka kurti idėjas, jie geba plėtoti tai, kas perimta, generuoti naujus vaizdinius bei mintis, jų mąstymas tampa išradingesnis ir originalesnis (Rice F. P., 1996). Šiuo klausimu skirtingai pasisako du tyrėjai. L. S. Vygotskis (Вьготский Л. С., 1967) remdamasis empirine medžiaga, priėjo išvadą, kad kūrybinis mąstymas yra manomas, perėjus tik prie abstraktaus, sąvokinio mąstymo, kai žmogus tampa laisvas nuo tiesioginės aplinkos, nuo tiesioginio suvokimo, kai jis gali laisvai kombinuoti mintis, derinti hipotezes, kurti apibendrintas struktūras, nes sąvokinis mąstymas leidžia visa tai daryti abstrakčiai, mintinai. Jam paprieštaravo H. Gardner (pagal Kaluinaitė K., 2002), kuris išskėlė prielaidą, kad gebėjimas operuoti formaliomis operacijomis gali trukdyti ir netgi stabdyti meninį vystymąsi, nes formalusis mąstymas verčia susikaupti vidinį turinį ir abstrakčią užduoties esmę, kreipti dėmesį į akivaizdžius reikalavimus, sistemingai analizuoti užduotį ir užduoties bei klausimus paversti logiškų samprotavimų kalba. Todėl ši tendencija gali mažinti jautrumą niuansams, detalėms ir silpninti konkrečių objektų ir aplinkos savybių atspindėjimo tikroviškumą, kurie tokie svarbūs menininkui.

Taigi žinant svarbiausius paauglio bruožus ir ypatybes, galima daryti įtakos jo asmenybei, kuri gana greitai keičiasi ir vystosi. Reikia elgtis su jais kaip su asmenybėmis: pagarbiai, suprantant jų individualybę ir situaciją, pasitikėti jų jėgomis, kartu aiškiai nurodyti tikslus ir nuosekliai jų siekti. Palanki brendimo sąlyga yra darni, meilės, supratimo, pagarbos ir dėmesingumo kupina šeimos atmosfera, socialiniais principais paremtas šeimos gyvenimas ir žinoma mokyklos vaidmuo paauglio gyvenime.

2.2. Vaizduotės, kūrybingumo ir vizualinės raiškos raida paauglystėje

Kiekvienam vaiko vystymosi periodui būdinga savita kūrybos forma, kuri turi tik sau būdingą išraiškos formą. Vaiko kūryba vystosi palaipsniui iš pradžių iš elementarių ir paprastų formų, kurios vėliau pereina į sudėtingesnes, nes vystosi vaiko patirtis ir intelektas (Выготский Л. С., 1967).

Vaikystėje kuriant daugiau remiamasi vaizduote, o vėlesniame amžiuje atsiranda vaizduotės ir realybės ryšys. Todėl žmogaus vaikystė laikoma turtingiausios vaizduotės tarpsniu, o augančio vaiko vaizduotės ir fantazijos jėga menkėja. Vaiko vaizduotė nesutampa su suaugusiojo žmogaus patyrimu, nes vaikas gyvena labiau fantazijų negu realiame pasaulyje, t. y. jis mėgsta pasakas ir fantastinius pasakojimus, todėl iškraipoma esama realybė. Tuo remiantis teigiama, kad vaizduotė yra turtingesnė vaikystėje nei paauglystėje (Выготский Л. С., 1967). Bet moksliskai nėra to patvirtinta. Žinoma, kad vaiko patirtis skurdesnė nei suaugusiojo žmogaus, jo interesai paprastesni ir elementaresni, taip pat jo sąveika su aplinka, neturi tokio sudėtingumo ir įvairumo, kaip suaugusiojo. Tai ir yra ypatingi faktoriai veikiantys vaizduotę (patirtis, poreikiai, interesai ir aplinka). Kadangi vaiko patirtis yra skurdesnė, tai ir vaizduotė yra tokia pati (Выготский Л. С., 1967). Vizualinė raiška yra susijusi su vaizduote, o su ja kūrybingumas. Norint suprasti vizualinę raišką paauglystėje, visų pirma svarbu išsiaiškinti kūrybingumo ir vaizduotės sąvokas ir ypatumus.

Lietuvių kalboje be vaizduotės dar yra naudojamas ir tarptautinis fantazijos terminas.

Vaizduotė pasak A. Jacikevičiaus (1995) „kartais laikoma bet kokia vaizdinių tėkmė, besiremianti tik vaizdinės atminties procesais. <...> Taigi vaizduotė, arba fantazija, yra naujų vaizdinių sudarymas, pertvarkant atmintyje turimą vaizdinę patirtį” (p. 83).

„Vaizduotė – tarpinis, gyvenimo praktiką aplenkiantis pažinimo procesas, kai, pertvarkant patirtį, kuriami asmens nesuvoktų ar tikrovėje neegzistuojančių objektų, žmogaus elgesio, veiklos bei jos rezultatų vaizdai“ (Gučas A. ir kiti, 1980, p. 98).

Psichologijos žodyne (1993) vaizduotė apibūdinama kaip „psichinis procesas – naujų vaizdinių sudarymas, pagrįstas atmintyje turimos vaizdinės patirties pertvarkymu“ (p. 319).

Remiantis apibrėžimais galima daryti išvadą, kad vaizduotės veiklos kryptis – taip pertvarkyti atminties vaizdinius, kad būtų sukurta nauja, ligi tol nebuvusi situacija. Remiantis L. S. Vygotskiu (Выготский Л. С., 1967) „vaizduotės siekis įsikūnyti, tai yra pagrindas ir pradžia kūrybai“ (p. 36). Taigi vaizduotė – impulsas kūrybai.

Apibrėžimai rodo, kad vaizduotės supratimas nėra visai vienodas, tačiau esminės vaizduotės ypatybės – vaizdinės medžiagos pertvarkymas ir naujų vaizdinių sudarymas. „Vaizduotėje nauji vaizdiniai kuriami ne iš nieko, o iš anksčiau turėtų suvokinių, iš atmintyje užfiksuotos vaizdinės patirties“ (Kaluinaitė K., 2002, p. 38). Naujų vaizdinių kūrimas vaizduotėje yra tik tos patirties pertvarkymas. „Vaizduotėje modeliuojami tie tikrovės elementai, apie kuriuos nėra geros pažintinės informacijos. Šia prasme į vaizduotę galima žvelgti, kaip į žmogaus pasirengimą tolesnei informacijai gauti – anticipavimas (užbėgimas į priekį) arba išankstinis atsispindėjimas“ (Jacikevičius A., 1995, p. 84-85). D. G. Myers (2000) pabrėžia, kad „vaizduotė glaudžiai susilieja su mąstymu, tai rodo gebėjimas pamatyti daiktus naujai, atpažinti vaizdus ir juos susieti“ (p. 382). Taigi vaizduotė – viena iš mąstymo formų. Mąstymas – labai plati sąvoka, apimanti samprotavimą, svarstymą, domėjimąsi, svajas, haliucinacijas, sapnus ir vaizduotę.

Norint suprasti vaizduotės mechanizmą ir su juo susijusią kūrybinę veiklą, svarbu išsiaiškinti ryšius, kurie egzistuoja žmogaus elgesyje tarp fantazijos ir realybės, o tai padeda suprasti, kad vaizduotė žmogui būtina gyvybinė funkcija (Выготский Л. С., 1967).

L. S. Vygotskis (Выготский Л. С., 1967) išskiria vaizduotės formavimąsi:

1. Vaizduotė formuojasi iš atskirų elementų ar medžiagos paimtos iš realybės ir iš ankstesnės žmogaus patirties. Dar reikalinga ir fantazija, kuri padėtų viską sujungti į bendrą visumą. Svarbus šioje formoje pabrėžti tai, kad vaizduotės kūrybinė veikla tiesiogiai susijusi su žmogaus pirminės patirties turtingumu ir įvairumu. Kuo didesnė žmogaus patirtis tuo vaizduotė turi daugiau medžiagos ne tik įprastiems, bet ir fantastiniams vaizdiniams kurti, t. y. pasireiškia vaizduotės lakumas.

L. S. Vygotskis (Выготский Л. С., 1967) pateikia tokią pedagoginę išvadą: svarbu plėsti vaiko patirtį, jeigu norime sukurti ir išvystyti tvirtą pagrindą jo meninei kūrybai. Apskritai, kuo vaikas daugiau pamatys, perskaitys ir kt., tuo jo vaizduotė labiau vystysis. Taigi vaizduotė remiasi žmogaus patirtimi.

2. Vaizduotė formuojasi iš „gatavos“ (kito žmogaus) vaizduotės ir sudėtingų realybės reiškinių. Žmogaus vaizduotė veikia ne laisvai, o remiasi svetima patirtimi, t. y. ji veikia lyg pagal „svetimą užsakymą“ (pavyzdžiui, kažkas tau papasakojo apie Afriką, kur nors apie ją perskaitei ar matei filmą, tai iškart imi ją įsivaizduoti, nors ten niekada ir nesi buvęs, o jei niekas nebūtų niekada matęs Afrikos ir jos aprašęs, žodžiu, niekas apie ją nebūtų nieko

girdėjęs, tai tu jos taip pat net neįsivaizduotum). Taigi žmogus gali, remdamasis kito žmogaus patirtimi, įsivaizduoti to ko net nematė.

Taigi vaizduotė atlieka labai svarbią funkciją žmogaus elgesiui ir vystymuisi, nes ji tampa priemone įgyti patirties. Žmogus vaizduotės pagalba sugeba išėiti iš savo siauros patirties rėmų ir priimti kitų žmonių ar visuomenės patirtį. Todėl vaizduotės veikla būtina sąlyga bet kokioje žmogaus protinėje veikloje. Taigi pati patirtis remiasi vaizduote.

3. Vaizduotė formuojasi emocinių ryšių pagrindu. Šitas ryšys pasireiškia dvejopai. Iš vienos pusės, kiekvienas jausmas ar emocija vaizduotės pagalba siejasi su priminiaisiais (standartiniais, žinomais) vaizdiniais, atitinkančiais tam tikrus jausmus (pavyzdžiui, džiaugsmas – teigiama emocija, liūdesys – neigiama). Iš kitos pusės – vaizduotės pagalba sugebama suformuoti tokius įspūdžius, mintis ir vaizdinius, kurie atitinka tos minutės nuotaiką (pavyzdžiui, kai žmogui liūdna, bloga žinia pastiprina tą nuotaiką). Apskritai kiekvienas žino, kad skausme ir džiaugsme žmogus viską priima visiškai skirtingai. Taigi pasak T. Ribot (pagal Выготский Л. С., 1967) jausmai veikia vaizduotę ir vaizduotė veikia jausmus.

4. Vaizduotė formuojasi pati iš savęs, t. y. ji pati sukuria kažką naujo ir tas kažkas pradeda realiai egzistuoti ir veikti. Ši vaizduotė „nesurišta“ su žmogaus asmenine patirtimi ir neatitinka jokio realiai egzistuojančio daikto. Tokia vaizduotė tampa realybe, nes ji „pagimdo daiktą“, kurio dar nebuvo. Taigi medžiagą vaizduotei žmogus paima iš realybės, savyje ją mąstymu sudėtingai apdorojo ir tai tampa vaizduotės produktais. Įsikūniję (pagaminti) jie tampa realybe, bet jau su nauja jėga keičia pačią realybę.

Kūrybiškumas yra pačios gamtos dovanotas gebėjimas daryti gyvenimą prasmingesnį, gražesnį, įdomesnį, gebėjimas atsisakyti stereotipų, klišių ir kurti naujas idėjas, mintis. Kūrybiškumas taip pat skatina žmogų atidžiau pažvelgti į save, geriau suvokti savo polinkius ir išgales, savo vertę. Tik laisvai, kūrybiškai veikdamas žmogus ima suvokti save kaip subjektą, laisvą pasirinkti ir spręsti bei atsakingą už savo veiksmus.

Kūrybiškumo (angl. *creativity*) sąvoka mokslinėje literatūroje apibrėžiama gana įvairiai, tačiau daugelis autorių sutinka, kad kūrybiškumas – tai asmenybės ypatybė, padedanti atrasti nauja (Petruolytė A., 2003), naujus raiškos arba problemos sprendimo būdus (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996).

Psichologijos žodyne (1993) kūrybiškumas, tai „sugebėjimas kelti naujas idėjas, mąstyti savarankiškai, nestereotipiškai, greitai orientuotis probleminėje situacijoje, lengvai rasti netipiškus sprendimus“ (p. 151).

Pagal L. Jovaišą (1993b) kūrybingumas tai „asmens savybių kompleksas, įgalinantis produktyviu darbu pasiekti <...> kokybiškai naujų veiklos rezultatų“ (p. 106).

Kūrybiškumą daugiausia lemia individualios asmenybės savybės (vaizduotės lakumas, mąstymo greitumas, tikslumas, lankstumas, išradingumas, konstruktyvumas, smalsumas, motyvacinė įtampa, poreikis nuolat tobulinti savo veiklą), jos patyrimas, auklėjimas ir saviaukla. Daugelis vaikų yra kūrybingi, tik dėl netinkamo auklėjimo ir mokymo savo kūrybiškumo neugdo (Medicinos enciklopedija, 1993).

Apibendrinant kūrybiškumą galima teigti, kad tai – gebėjimas kurti idėjas, kurios yra naujos ir vertingos. Kūrybiškumas dar gali būti suvokiamas kaip individo polinkis į naują, originalų ar novatorišką ko nors komponavimą, modeliavimą ar mąstymą, kuriuo siekiama naujo originalaus rezultato. Kūrybingumas, tai sugebėjimas atrasti visiškai naujus išraiškos arba problemos sprendimo būdus, visiškai naujų dalykų atskleidimas kūrybos procese, kuris vyksta pasitelkiant vaizduotę ir ankstesnę žmogaus patirtį. Tam pritaria L. S. Vygotskis (pagal Kaluinaitė K., 2002), kuris teigė, kad kūrybinė vaizduotė priklauso nuo turtingumo ir įvairumo ankstesnės žmogaus patirties, nes ši patirtis duoda medžiagos fantazijai. Taigi kūrybiškumas ir vaizduotė turi tarpusavio ryšį, nes kūrybingumą lemia individuali asmenybės savybė – vaizduotės lakumas. Vaizduotėje kylantys nauji vaizdiniai perteikiami kūrybos procese, o per kūrybą atsiskleidžia asmenybės kūrybingumas. Vaizduotė yra kūrybiškumo pagrindas, o gebėjimas iš atskirų elementų sukurti vaizdą naudojant senus ir naujus vaizdinius sudaro kūrybos pagrindą (Выготский Л. С., 1967).

Paauglystėje intelekto ir vaizduotės raida suvienodėja. Pasak L. S. Vygotskio (Выготский Л. С., 1967) šiame amžiuje įvyksta vaizduotės persitvarkymas (transformacija): iš subjektyvios ji virsta objektyvia. Fiziologine prasme tokios krizės priežastis – vaiko subrendimas, o psichologine prasme – prieštaravimas tarp grynai subjektyvios vaizduotės ir objektyvaus proto (Выготский Л. С., 1967). Tam pritaria ir K. Kaluinaitė (2002) teigdama, kad „fiziologinė tokios krizės priežastis – vaiko organizmo persitvarkymas, o psichologinė – antagonizmas tarp grynai subjektyvios vaizduotės ir samprotavimo procesų objektyvumo arba kitaip tariant tarp proto pastovumo ir nepastovumo“ (p. 38).

P. R. Henricson (1961), D. N. Perkins (1990) ir V. S. Kuzinas (Кузин В. С., 1997) teigia, kad „vaikiškas“ kūrybingumas baigiasi apie 9-10 metus. J. A. Polujanovas (Полужанов Ю. А., 2000) mano, kad krizė vaikus ištinka apie 12-13 metus (p. 39), o G. Liukensas (pagal Выготский Л. С., 1967) nurodo, kad tai tarpsnis nuo 10 iki 15 metų. Tuomet vaikų kūrybiškumą ištinka krizė. Tą patvirtina ir J. Davis ir H. Gardner (2000) teigdami, kad būtent šio amžiaus vaikų spontaniškas kūrybingumas dingsta, nes kinta jų mąstymas, palaiapsniui keičiasi paauglių vaizdinė plastinė raiška.

Kadangi paauglystės amžiui būdingas pusiausvyros nebuvimas, tai ir vaizduotės raidoje vyksta naujos pusiausvyros ieškojimas. Tokia vaizduotė kaip buvo pas vaiką

paauglystėje išnyksta. Kad vaizduotės veikla paauglystėje pasikeičia, rodo tas faktas, kad šiame periode „paauglys pradeda kritiškai vertinti savo piešinius, vaikiškos schemas jo nebetenkina, jos atrodo jam per daug subjektyvios, paauglys nusivilia savo piešimu ir prieina prie išvados, kad nebemoka piešti ir nustoja piešęs” (Выготский Л. С., 1967, p. 31). Taigi vaikų kūrybingumą ištinka krizė ir jie nebenori užsiimti kūrybine veikla. Toliau piešia tik tie vaikai, kurie yra gabūs arba papildomai vystomi specialiuose būreliuose.

Paaugliai besiformuojančio naujo mąstymo stadijoje pradeda kritiškai vertinti savo piešinius. Vaizduotėje kuriamos schemas susiduria su žinių, mokėjimų ir įgūdžių trūkumu, reikalingu siekiamam tikroviškam vaizdavimui. Pasak A. Gučo (1990) naujoms schemoms susidaryti atsiranda vis mažiau progų, o susidariusią schemą užpildyti trukdo tikrovės reiškinių ir dėsnių pažinimas. Taigi vaizduotė operuoja vaizdiniais, kilusiais iš sąlyčio su tikrove, todėl kuo įvairesnė vaiko patirtis, kuo gausesni jo vaizdiniai, tuo daugiau naujų vaizdų įmanoma iš jų sukurti. „Kuo geriau vaikas pradeda pažinti pasaulį, tuo labiau tas realybės supratimas ima varžyti jo vaizduotę” (Gučas A., 1990, p. 112-113).

A. Melik-Pašajevio (pagal Kaluinaitė K., 2002) nuomone, „paauglys, skirtingai nei vaikas, nori piešti ne kaip papuola, o „teisingai“, realistiškai, bet šito jis nemoka“ (p. 39). Iš čia kyla nepasitikėjimas savimi, nepasitenkinimas ir susidomėjimo vaizdine plastine raiška nykimas. Paauglys suvokia, kad būdais, kuriuos jis yra įvaldęs, sumanymų neįgyvendins.

Paauglystėje, kaip teigia A. V. Bakušinskis (pagal Выготский Л. С., 1967) vaikui padidėja protinis aktyvumas, jis pradeda analizuoti daiktus, jam įdomu kaip jie atrodo. Tačiau paaugliui svarbiausias ne tų daiktų egzistavimas, o jų tarpusavio ryšys (santykis). Piešdamas jau vaikas siekia realumo, t. y. jis nori pavaizduoti taip kaip yra iš tikrųjų (kaip atrodo). Perėjimas į tokį piešimą, siejamas su nauju piešimu. Šis piešimas surištas su mokėjimu, su kūrybiniais įgūdžiais, su medžiagų įvaldymu ir kt.

Su piešimu paauglystėje susiję dvi problemos (Выготский Л. С., 1967):

1. Pirma iš jų tai, kad paaugliui jau nebeužtenka kūrybos paremtos vien tik vaizduote, jo nebetenkina piešinys padarytas bet kaip, jo kūrybinės vaizduotės įkūnijimui būtina įgyti specialius ar net profesinius, meninius įgūdžius ir mokėjimus (gebėjimus). Jis turi išmokti perteikti piešiamus daiktus (objektus), panaudojant visus galimus išraiškos būdus, kurie naudojami meninėje kūryboje. Trumpiau tariant, paauglys turi išmokti valdyti medžiagas ir technikas. Tikrai vystant visa tai mes galime nukreipti vaiko piešimą tinkama linkme. Kartu reikia lavinti kūrybinę vaizduotę ir išmokyti perteikti kylančius vaizdinius. Vystant abi šias sritis, vaikų kūryba vystysis teisingai ir duos vaikui tai ko ir tikėjomės.

2. Antra iš jų, kad piešimas paaugliui netaptu monotonišku, jis turi būti glaudžiai susijęs su kūrybiniu darbu (procesu) ir gamyba. Kaip teigia N. P. Paspelova (pagal

Выготский Л. С., 1967), kuri tirdama vaikus popamokinėje veikloje spaudžiant graviūras, padarė išvadą, kad nukreipus paauglio dėmesį į kokią nors gamybą per asmeninę kūrybinę prizmę padidėja suinteresuotumas technine darbo puse, t. y. viena iš sėkmingiausių pedagoginių priemonių sprendžiant šią problemą. Tokia meninio ir gamybinio darbo sintezė geriausiai atitinka kūrybą paauglystės amžiuje, nes šie procesai persipina kartu ir paaugliui tampa įdomu.

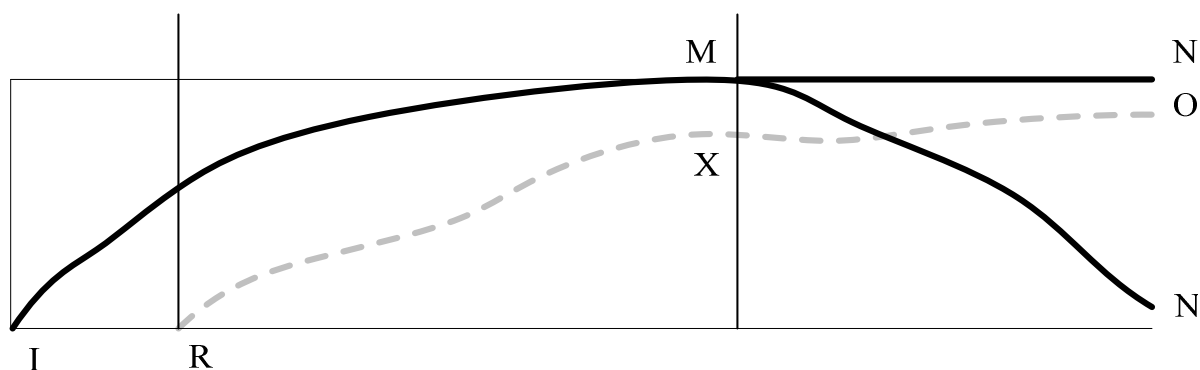
Paauglystėje vaikas ima piešti tai ką mato, o ne žino, todėl piešinys turi atitikti realybę. Tokia situacija mokslinėje literatūroje yra vadinama U formos kreive. Pasak K. Kaluinaitės (2002) „kairioji U dalis atspindi tą periodą, kai vaikas intensyviai kuria <...>, U apačia – kai kūrybinės galios ima nykti, vaikai mėgdžioja arba apskritai liaujasi piešę, o dešinioji kylanti U dalis atspindi naują aukštesnę meninį laimėjimų lygį“ (p. 39). Pakilti iš žemiausio U taško sugeba tik tie kas intensyviai dirba ir siekia tikslo (dešinioji U pusė).

G. Liukensas (pagal Выготский Л. С., 1967) pritardamas teigia, kad pakilti iš žemiausio U taško po atšalimo (krizės), padeda atsiradęs savaiminis susidomėjimas piešimu, kuris įvyksta tarp 15 ir 20 metų. Tačiau šitą naują kūrybos pakilimą patiria ir pergyvena tik tie vaikai, kurie turi specialių gabumų piešimui ir tie kurie yra veikiami teigiamų išorinių stimulų (papildomas piešimas mokykloje, tėvai piešia). Tokie vaikai ir piešia toliau, o kiti taip ir lieka toje pačioje stadijoje.

Taigi daugelio paauglių U virsta L. Tai stadija, kai paauglys nebegali savęs išreikšti, kyla sunki krizė, kuri gali visiškai pakirsti pasitikėjimą savo jėgomis (nebesugebama ir nebenorima piešti). Todėl paauglys lieka mėgdžiojimo stadijoje (dažniausiai liekama šioje stadijoje) arba pereina į originalią kūrybą. Tokia krizė įvyksta ne dėl to, kad menkėja gebėjimai, jie tik pakilę į aukštesnį lygį, tai vyksta dėl bendraamžių ir suaugusiųjų spaudimo (Kaluinaitė K., 2006).

Iš to matosi kaip reikia vertinti meninę kūrybą pereinamajame amžiuje (paauglystėje): ar reikia ją stimuliuoti, vystyti, ar kreipti į tai dėmesį, ar tiesiog galvoti, kad kūryba užgęsta (įvyksta krizė) ir tiek. Todėl kaip teigia L. S. Vygotskis (Выготский Л. С., 1967) toliau vystant meninę kūrybą reikia būtinai laikytis „laisvės“ principo, kuris yra kiekvienos kūrybos būtina sąlyga, tai reiškia, kad kūrybiniai užsiėmimai negali būti nei privalomi, nei priverstiniai, jie turi iškilti tik iš pačių vaikų interesų. Pereinamajame amžiuje piešimas negali būti masinis ir visuotinis reiškinys, nei gabiems vaikams ir net tiems, kurie nesiruošia ateityje būti dailininkais. Apskritai piešimas turi didžiulę reikšmę vystymuisi, kadangi spalvos ir pats piešinys paaugliui pradeda „kalbėti“, jis įvaldo naują piešimo kalbą (tai lyg naujo piešimo įvaldymas), išsiplečia paauglio akiratis, pagilėja jausmai ir tokia nauja vaizdinių kalba giliau įsiskverbia į jo sąmonę (Выготский Л. С., 1967).

T. Ribo (pagal Выготский Л. С., 1967) tirdamas kūrybinę vaizduotę pateikia kreivę, kuri simboliškai parodo bei padeda suprasti vaizduotės vystymąsi (vaikystės, paauglystės ir subrendusio žmogaus amžiaus tarpsniuose) (žr. 3 pav.).

3 pav. T. Ribo kūrybinės vaizduotės vystymasis
(pagal Выготский Л. С., 1967, p. 28-30)

Pagrindinis etapas vaizduotės vystymesi: vaizduotė vystydama pereina per kelis periodus, atskiriamus kritine faze. Kreivė IM rodo vaizduotės vystymąsi I etape ji staigiai kyla į viršų ir paskui gana ilgai laikosi pasiektame lygyje. Linija RO, nupiešta punktyru, parodo intelekto arba proto vystymosi eigą. Šis vystymasis prasideda vėliau ir kyla lėčiau, todėl, kad reikalauja didesnės patirties ir sudėtingesnio jos perdirbimo. Taške M abi šios linijos (vaizduotės ir proto (mąstymo) vystymąsi) sutampa. Kairioji brėžinio pusė (iki M) vaizdžiai parodo tą savitumą, kuriuo išsiskiria vaiko vaizduotė ir kuri daugelis mokslininkų laikė vaikiškos vaizduotės turtingumu. Iš brėžinio matosi, kad vaizduotės ir proto vystymasis labai skiriasi vaikų amžiuje, ir tas tariamas vaiko vaizduotės savarankiškumas, jo nepriklausymas nuo proto yra ne vaizduotės turtingumas, o visgi vaikiškos fantazijos skurdumas. Vaikas gali įsivaizduoti daug mažiau nei suaugęs žmogus, bet jis labiau tiki savo vaizduotės produktais ir mažiau juos kontroliuoja, todėl vaiko vaizduotėje daug daugiau netikro ir išgalvoto. Ne tik vaizduotėje kylantys vaizdiniai yra skurdesni, bet ir jų ryšių įvairumas, kokybė, kombinacija. Vaiko vaizduotė ir suaugusiojo panaši tik elementais paimtais iš realybės.

Susikirtus vaizduotės ir mąstymo kreivėms taške M tolesnis vaizduotės vystymasis, kaip rodo kreivė MN, eina lygiagrečiai mąstymo vystymosi linijai XO. Tas išsiskyrimas, kuris buvo būdingas vaiko amžiuje išnyko, vaizduotė dabar glaudžiai susijungusi su mąstymu eina tolygiai. Taigi vaizduotės vystymasis tęsiasi toliau, tik jis jau prisitaikęs prie kitų sąlygų. Tačiau taip būna ne pas visus, pas kitus ji įgauna kitą variantą, tai brėžinyje rodo MN₁, kreivė greitai leidžiasi žemyn ir simbolizuoja vaizduotės krizę (MN₁). Tai tik krizė, bet ne vaizduotės išnykimas, nes kūrybinė vaizduotė neišnyksta pas nieką. Jei žmogus bent šiek tiek kuria, jis

jau remiasi vaizduote. Dažniausiai brandžiam amžiuje kūrybinė kreivė krinta. MX kritinis taškas (paauglystė), kuri skiria du amžiaus periodus (vaikystę ir brandą).

Pasak L. S. Vygotskis (Вьготский Л. С., 1967) vaizduotės kilimas, bet kartu ir gilus jos pasikeitimas, tai yra krizė. Tuo metu atsiranda du vaizduotės tipai: plastinis ir emocionalus, arba vidinis ir išorinis. Plastinė vaizduotė remiasi išoriniais įspūdžiais, o emocionali – vidiniais elementais. Vieną galima pavadinti objektyviu, o kitas subjektyviu tipu. Šių dviejų tipų atsiradimas būdingas būtent paauglystės amžiui.

Pasak G. Labunskajos (pagal Kaluinaitė K., 2002) krizę lemia ir paauglio įsitraukimas į socialinį gyvenimą, didėjantis sąmoningumas, kritinis požiūris į savo kūrybos rezultatus, skepticizmas, padidėję reikalavimai savo piešiniui, mažėjanti kūrybinė drąsa. Taigi krizės metu paauglys savo kūryba veržiasi prie natūralistinės, jis siekia, kad rezultatas būtų panašus į „realius“ objektus, tai jau kūryba, susijusi su mokėjimais, įgūdžiais ir medžiagų bei technikų panaudojimu. Todėl panaudojant įvairias technikas ir medžiagas galima lengviau paauglį įtraukti į kūrybinę veiklą ir tikslingai nukreipti jo tolesnį kūrybinį vystymąsi.

Vaikų vaizdinę plastinę raiškos periodizaciją tyrinėjo G. Kerschensteiner (1914), V. Lowenfeld (1957), A. Hurwitz ir M. Day (1995), K. DeBord (1997) ir J. A. Polujanovas (Полужанов Ю. А., 2000) (Kaluinaitė K., 2002, p. 41) (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Vaizdinės plastinės raiškos raidos fazės (pagal Kaluinaitė K., 2002, p. 41)

Fazės	Pagal G. Kerschensteiner (1914)	Pagal L. Lowenfeld (1957)	Pagal A. Hurwitz ir M. Day (1995)	Pagal K. DeBord (1997)	Pagal J. A. Polujanovą (2000)
I	Karakulių, štrichų ir beformio vaizdavimo	Keverzavimo nuo 2 iki 4 m.	Manipuliacijos nuo 2 iki 5 m.	Keverzavimo nuo 2 iki 4 m.	Ikivaizdinė nuo 2 iki 3 m.
II	Schematinio vaizdavimo nuo 6 m.	Ikischematinė nuo 4 iki 7 m.	Simbolių nuo 6 iki 9 m.	Priešschematinė nuo 4 iki 7 m.	Beformių vaizdų nuo 3 iki 4 m.
III	Atsirandančio linijos ir formos pojūčio ~10 m.	Schematinė nuo 7 iki 9 m.	Paauglystės nuo 10 iki 13 m.	Schematinė nuo 7 iki 9 m.	Schemų nuo 4 iki 6 m. (gali tęstis iki 7-8 m.)
IV	Panašaus į realistinį vaizdavimo ~11 m.	Atsirandančio realizmo nuo 9 iki 11 m.	-----	Realistinė nuo 9 iki 12 m.	Pseudo-realizmo nuo 8 iki 13-14 m.
V	Plastinio vaizdavimo ~13 m.	Pseudo-realizmo nuo 11 iki 13 m.	-----	Pseudo-natūralistinė nuo 12 iki 14 m.	Teisingo vaizdavimo (realistinė)
VI	-----	Sprendimų nuo 13 iki 17 m.	-----	-----	-----

Kaip matoma, iš pateiktos 3 lentelės, vaiko plastinės raiškos raida prasideda paprasčiausiomis keverzonėmis. Vėliau priešschematinėje bei schematinėje stadijoje vaiko piešinyje atsirandanti simbolinė forma tampa vaizdavimo schema. Keičiantis paauglių vaizdinės plastinės raiškos ypatumas, nuosekliai tolstama nuo schematinio vaizdavimo būdo. Vėliau pereinama prie vaizduojamojo periodo, t. y. realistinio vaizdavimo būdas. Piešinyje po truputį išnyksta scheminis vaizdavimas (pavyzdžiui, žmogaus figūra jau vaizduojama realistiškai, tačiau gausu trūkumų: plastiškumo, judesio ir kt., objektas įprasminamas komentarais). Piešinyje atsiranda pastebimų individualių skirtumų, daugiau detalių, simbolių, pradedama naudoti daugiau suaugusiems būdingų raiškos būdų. Sustiprėję objektų analizavimo polinkiai verčia paauglius siekti realistinio vaizdavimo, kurio jie dar iki galo nepajėgia įgyvendinti, be to, labai jautriai imama reaguoti į kitų asmenų nuomonę apie jų vaizdinės plastinės raiškos darbus. Šiame amžiaus tarpsnyje jau įmanomas plastinis vaizdavimas (tai aukščiausia vaizdavimo pakopa). Plastinio vaizdavimo atsiradimui tarp 11-16 metų reikalingas papildomas specialus meninis ugdymas.

Atsirandančio realizmo fazei būdingas (Kaluinaitė K., 2002):

1. Suvokimas savo piešinio netobulumo, todėl ryškėja kritinės nuostatos.
2. Suvokimas realizmo ne kaip fotografinio atvaizdavimo, bet kaip vaiko patirties vaizduojamo objekto atžvilgiu išraiška.
3. Žmonių vaizdavimas kaip lyčių išryškinimas.
4. Atsiradimas suvokimo bazinės ir dangaus linijos.
5. Erdvės vaizdavimas rodant kaip artimesnis daiktas uždengia tolimesnį.
6. Daiktų neberikiavimas ant bazinės linijos.
7. Trimačių efektų siekimas štrichais ir spalvomis.
8. Dėl vaizdavimo netobulumo piešiniai atrodo ne tokie spontaniški ir betarpiški.

Įžengusiems į pseudorealizmo fazę vaikams yra svarbus rezultatas, o anksčiau svarbesnis buvo pats procesas. Šioje fazėje pasak J. A. Polujanovo (Полюянов Ю. А., 2000) nuosekliai ir palaipsniui tolstama nuo supančios aplinkos objektų schematinio vaizdavimo. Taip pat išryškėja du psichologiniai vaizdavimo skirtumai: vizualinis – daugiau dėmesio skiriama išorinio pasaulio vaizdavimui, aiški vizualinė koncepcija; haptinis (nevaizdinis) – darbai pagrįsti subjektyvia patirtimi, pabrėžiamas emocinis santykis su aplinkiniu pasauliu (Kaluinaitė K., 2002).

Paauglystė yra sudėtingas žmogaus amžiaus tarpsnis reikalaujantis iš pedagogų pakantumo, supratingumo, dėmesio ir yra palankus išnaudoti formalaus operacinio mąstymo periodą, kuriam būdingas sugebėjimas abstrakčiai mąstyti jungiant kūrybines plastines ir kalbines išraiškos aspektus (Grigaliūnaitė G., 2004). Todėl, svarbu sugebėti paauglius

padrąsinti kurti, sudominti juos menu, pasirenkant įdomesnes mokymo formas ne tik mokyklinėje aplinkoje. Tada visa tai paskatins paauglių domėjimąsi menu, kultūra ir kartu stiprins mokymosi motyvaciją. Todėl turėtų būti atrasta tokia ugdymo forma, kuri tenkintų mokinio raiškos poreikius ir atitiktų dailės dalyko turinį.

Apibendrinant galima būtų teigti, kad paauglystės amžiaus tarpsnis (apima 10-18 metus) sudėtingas, nes paauglys jaučiasi suaugusiuoju ir siekia, kad tokiu jį laikytų ir kiti. Šiame amžiaus tarpsnyje svarbus tapatybės susidarymas, kuris nepasiekiamas be krizės. Sėkmingai išgyvenus paauglystės psichosocialinę krizę, susiformuoja tapatumo jausmas, savo asmenybės suvokimas, pasitikėjimas savimi, saugios ateities jausmas. Paauglystėje krizę sukelia ir noras savarankiškai nepriklausomai veikti, rasti savo vietą visuomenėje ir kitų žmonių tarpe, tačiau visa tai stabdo artimųjų (tėvų, mokytojų) nenoras tai pripažinti bei keisti santykių su paaugliais taip, kad jie atitiktų jo poreikius. Svarbu, kad suaugusieji paaugliams būtų pavyzdžiu, o tada paaugliai pasitikės jais ir lengviau išgyvens šį sunkų periodą.

Formalių operacinio mąstymo stadiją paaugliai pasiekia maždaug apie 11 metus. Besikeičiantis paauglio mąstymas ir savęs paieška turi įtakos vaizduotės raidai, kurioje vyksta naujos pusiausvyros ieškojimas, o tai pasireiškia paauglių nenoru piešti. Jie pradeda kritiškai vertinti piešinius, nes jų nebetenkina vaikiškos schemas. Paaugliai savo kūryba veržiasi prie natūralistinės. Tokia krizė lemia tolesnį paauglių santykį su menu. Todėl svarbu organizuoti „geras“ dailės pamokas mokykloje.

3. EDUKACINIŲ PROGRAMŲ YPATUMAI

Pradinio ir pagrindinio meninio ugdymo programoje (2008) pažymima, kad „menų pamokos turėtų kuo dažniau vykti kultūrinėje aplinkoje: galerijose, muziejuose, teatruose ir kt. Tai padeda mokiniams suprasti meninės veiklos svarbą kiekvieno žmogaus ir bendruomenės gyvenime, nuteikia aktyvesnei meninei ir kultūrinei raiškai“ (p. 1076).

Bendrojo lavinimo mokyklai ir meninio ugdymo dalykams keliami nauji uždaviniai, vienas iš jų – parengti žmogų aktyviam dalyvavimui kultūroje visą gyvenimą. Todėl vykstanti švietimo kaita formaliaame meniniame ugdyme skatina naujų pedagoginių darbo formų paiešką, kūrybišką naujų edukacinių idėjų įgyvendinimą tiek tradicinėje, tiek netradicinėje mokymosi aplinkoje.

Šiuo metu informacinėje visuomenėje mokymasis vyksta ne vien organizuotoje edukacinėje, bet ir kitokioje aplinkoje (muziejuose, dailės galerijose, dailės studijose ir kt.). Pripažįstama, kad mokymosi aplinka turėtų būti kūrybiška: skatinanti mokinių mąstymo lankstumą, sudaranti sąlygas išvelgti, pastebėti problemas, mąstyti, eksperimentuoti, išgyvenant kūrybos ir atradimo džiaugsmą, ugdanti palankumą naujumui, lavinanti vaizduotę, žadinanti smalsumą bei atvirumą. Ypač svarbu kurti teigiamą įvaizdį – mokiniai pratinami pasitikėti savimi bei aplinkiniais, aktyviai tirti reikalingas priemones ir medžiagas, kritiškai reaguoti į savo ir kitų kūrybinius atradimus. Todėl kaip tik tokia aplinka formuojasi popamokinėje veikloje, pakankamai struktūruotoje, bet ir neformalizuotoje aplinkoje, sukuriančioje prielaidas įvairaus pobūdžio kūrybinei ir edukacinei veiklai. Edukacija pasak K. Stančienės (2008), tampa tam tikru bendravimo būdu ir skatina saviraišką bei socialinių įgūdžių lavinimą (http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3187&kas=straipsnis&st_id=12680).

Meninio ugdymo procese veiksmingai ir harmoningai ugdoma visa žmogaus asmenybė – kūrybinės, intelektinės, emocinės, fizinės jo galios, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema. „Meninio ugdymo tikslas – ugdyti dvasines, kūrybines ir fizines mokinių išgales, padėti įgyti bendrąją meninę kompetenciją, reikalingą savarankiškai ir aktyviai dalyvauti meninėje kūryboje ir šiuolaikiniame kultūriniame gyvenime“ (<http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926>). Todėl šio ugdymo procese svarbu padidinti asmens dalyvavimo įvairioje socialinėje bei kultūrinėje veikloje galimybes.

Apskritai, „mokinių auklėjimo ir lavinimo sėkmė priklauso ne tik nuo mokymo turinio, bet ir nuo tinkamo jo perteikimo mokiniams <...>“ (Bitinas B. ir kiti, 1981, p. 133). Pastaruoju metu keičiasi meninio ugdymo samprata, todėl reikalingi ne tik nauji darbo metodai, bet ir pasirengimas dirbti naujomis sąlygomis. Todėl dailės pedagogai, rengdami mokymo metodiką, planuodami dalyko turinį turėtų atsakingai pasvarstyti, ko reikia ir ką

būtina išmokti, žinoti jų ugdytiniais. Dailės pedagogams svarbu keisti dailės, kaip mokymo piešti, lipdyti, tapyti ir t. t., sampratą, mokymo metodų įsisenėjusius standartus ir stengtis įvairinti pamokas pasitelkiant edukacinius užsiėmimus nepamokinėje veikloje, nes jų metu objektus ir reiškinius galima nagrinėti visapusiškai, o tai suteikia galimybę teorines mokinių žinias sieti su praktika ir lavinti estetinį meno kūrinio suvokimą. Todėl svarbu pasirinkti ir sukurti tinkamas edukacines sąlygas, kad paaugliai išreikštų interesą menui, norėtų išbandyti meninę kūrybą, kaip vieną iš galimų patrauklių saviraiškos būdų.

Pasak A. Gaižučio (1998) būdamas kūrybine veikla, menas reikalauja jautrumo, žadindamas žmogaus dvasingumą ir padėdamas jam atsakyti į daugelį „neišsprendžiamų“ klausimų. Anot D. Šiaulytienės (2003), „šiandien jau neabejojama, kad meninio ugdymo efektyvinimas, kultūrinis ugdymas yra labai svarbūs viso ugdymo pažangai (http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/Siaulytiene.htm). Kokios tinkamos edukacinės sąlygos turėtų būti sukurtos, kad paaugliai išreikštų interesą menui, norėtų išbandyti meninę kūrybą kaip vieną iš galimų patrauklių saviraiškos būdų? Taigi toliau plačiau kalbama apie edukacines programas, jų turinį, poveikį bei reikšmingumą paauglių mokymuisi (motyvacijai) ir kitais aspektais.

Neformaliojo švietimo programas gali vykdyti ne tik muzikos, dailės, meno ir kitos mokyklos, bet ir kiti švietimo teikėjai (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853). Švietimo teikėjais gali būti ir kultūros įstaigos.

Kultūros įstaigos – tai kultūros institucijos, organizacijos, centrai, bibliotekos, teatrai, kino teatrai, muziejai, parodos, mėgėjų užsiėmimai, švietėjiškos programos ir kt. (Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3950).

Kadangi nagrinėjama darbo tema susijusi su daile, dėmesys skiriamas muziejų ir dailės galerijų edukacinėms programoms, susijusioms su vizualiniais menais ir meniniu ugdymu.

Apskritai, meninis ugdymas – siekia plėtoti moksleivių kūrybines, dvasines ir fizines galias, suteikia menines ir estetiškes kompetencijas bei dorines, socialines kultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, ugdo jautrų, mąstantį, kūrybingą, įžvalgų meno suvokėją, aktyvų jo vartotoją (<http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Meninis.pdf>), todėl meno edukacinė paslauga (muziejuose ir dailės galerijose) – tai nemateriali veikla, prisidedanti prie žmonių kultūrinio ir estetinio lavinimo, asmens kultūrinės raiškos ir įvairių meninių gebėjimų, prigimtinių talentų ir gabumų, asmens kūrybinių galių ugdymo poreikių tenkinimo.

1997 metais Vilniuje įkurtas Lietuvos dailės muziejaus Meno pažinimo centras (vadovė Nideta Jarockienė). Jo pagrindinis tikslas – edukacinių programų, skirtų įvairioms visuomenės grupėms, kūrimas ir įgyvendinimas. Tai pirmas tokio pobūdžio edukacinių

programų centras Lietuvoje, davęs pradžią švietėjiškų programų kūrimui šalies muziejuose. Dabar „galima teigti, jog Lietuvoje edukacinė veikla plečiasi, o reikšmė auga. Didžiųjų miestų patirtį perima ir taiko atokiausi Lietuvos regionai, maži muziejai, bibliotekos, kultūros įstaigos, klubai“ (Jasevičiūtė V., 2004, p. 28). Atsakingai žvelgiant į šiandieninę situaciją, formuojasi naujas požiūris ir supratimas apie veikiančių Lietuvoje muziejų ir dailės galerijų sistemą. Tai ne tik žmonių susibūrimo ir laisvalaikio leidimo vieta, bet ir svarbi ugdymo institucija. Čia ugdymas suprantamas kaip ir švietimo sistemoje – tai mokymas(is), lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas (<http://www.smm.lt/strategija/srp.htm>). Čia vykdomas mokymo(si) procesas, kuris plečia mokyklos mokymo turinį, formas ir pažinimo galimybes.

Todėl muziejuose ir dailės galerijose rengiami specialūs meniniai užsiėmimai, kurie veikia pagal sistemingas, nuoseklias menines, edukacines ir socialines tęstines programas bei projektus, naudojama kelių mokymo metodų sintezė: tarpusavyje derinamos ekskursijos, pamokos, paskaitos, diskusijos, žaidimai, vaidinimai, praktinis darbas ir kt. (Keršytė N., 2005). Pamoka kultūros įstaigoje organizuojama siekiant suteikti moksleiviams žinių pagal tam tikrą mokymosi programą arba siekiant įtvirtinti arba pagilinti žinias, įgytas mokykloje. Daiktas ar meno kūrinys čia funkcionuoja ne kaip įgytų žinių iliustracija, o kaip tiesioginis žinių šaltinis. Be to, per pažintį su ekspozicija formuojasi moksleivio nuomonė apie reiškinį, jo ryšius ir dėsnius (McManus P., 1992). Pamoka muziejuje ar dailės galerijoje vienodai aktyvina ir stiprina, tiek silpnus tiek stiprius mokinius, nes sudaro galimybę individualiam santykiui su skirtingo suvokimo lygio informacija. Taigi muziejai ir dailės galerijos išsiskiria savo poveikio įtaigumu, o svarbiausia yra edukacija, todėl dinamiškiausias ir vienas efektyviausių mokymo būdų, taikomų dabartinėse kultūros įstaigose, edukacinės programos.

Kaip teigia R. Matulis (2005) šiandien muziejai ir dailės galerijos teikdamos paslaugas ir plėtodamos savo veiklą, tęsia mėgėjų meno ir etninės kultūros puoselėjimo, tautinių tradicijų saugojimo, kūrimo ir perdavimo ateinančioms kartoms, profesionalaus meno sklaidos ir prieinamumo, tradicinių amatų gaivinimo, žmonių laisvalaikio organizavimo ir kt. Tačiau šiandien šalia tęstinės, tradicinės darbo krypties svarbiausia yra meninis ugdymas, edukacinė veikla, sociokultūrinės paslaugos, pilietinis aktyvumas ir bendruomenės sutelktumas. Muziejai ir dailės galerijos, kuriuose vykdomi edukaciniai užsiėmimai galima būtų apibūdinti kaip kultūrinės edukacijos institucijos (www.lkdte.lt/_download/kulak/2005/5.6/12.pdf).

Norėdamos būti efektyviomis mokymo institucijomis, kultūros įstaigos siekia sukurti patrauklią edukacinę aplinką, nes, anot E. Hooper-Greenhill (1999), pozityvių pojūčių ir jausmų aplinkoje formuojasi atitinkamų vertybių skalė, nauji požiūriai ir sampratos, o visa tai

gali tapti motyvacija kaupti žinias. Be to, mokymasis netradicinėje aplinkoje gali padėti atrasti patrauklią veiklą, įgyti kiekvienam būtinų asmeninių, socialinių ir kultūrinių kompetencijų.

Edukacinė aplinka – tai dinamiška informacinė mokymosi erdvė, sukurta ir veikiama mokytojo (edukatoriaus) bei sąlygota ugdymo (edukacinio) tikslo, jį atitinkančio turinio ir įsisavinimą paremiančių ugdymo formų, metodų bei priemonių, kitų toje aplinkoje esančių daiktų ir/ar subjektų, turinčių kokią nors įtaką edukacinei informacijai ir/ar jos sklidimui (http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/Mokytoju_didaktine_kompetencija.pdf). Edukacinė aplinka stimuliuoja ne tik moksleivių pažintinius interesus, bet ir sudaro palankias sąlygas jiems visapusiškai vystytis, o nauja patirtis sukelia nuostabos jausmą, skatina savarankiškai ieškoti informacijos.

Edukacinės aplinkos ypatumai:

1. Fiziniai ir virtualūs objektai (eksponuojami: nuolat ir ne nuolat) bei juos papildanti informacija.
2. Dirbtinai sukurta aplinka (paprastai uždara patalpa) ir panaudota natūrali aplinka.
3. Specialios edukacinės programos (maršrutai po kultūros įstaigą; edukacinės paskaitos; profesionalų organizuojami praktiniai užsiėmimai ir kt.).

R. Baltrūnaitė (2003) nagrinėdama mokymosi galimybes ir formas muziejuose, teigia, kad „kuriant muziejaus ir lankytojo ryšį svarbi ne tik įvairiapusė žodinė informacija, bet ir emocinį įspūdį sustiprinančios priemonės: reginys, muzika, garsas, įspūdis, lytėjimas, erdvė, bendravimas, ekspozicijos pateikimo būdai. <...> Svarbiausias argumentas mokymosi muziejuje naudai yra tas, kad mokomasi iš pirminių informacijos šaltinių“ (http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/baltrunaite.htm). Taigi meno kūrinio suvokimo metu muziejuose ar dailės galerijose, ypatingai kai paauglys „gyvai“ jį mato ir „pačiupinėja“, išryškėja pagrindinė ir esminė meno vertė. Be to sąlytis su menu plečia interesų ratą. Edukacinių programų metu tiesiogiai „bendraudamas“ su menu paauglys formuojasi estetinį idealą bei estetinį santykį su menu. Veikiami meno apskritai, individai vis labiau domisi kiekvieno meno kūrinio estetinėmis savybėmis (Davis J., Gardner H., 2000). Taip pat per meną paauglys suvokia ankstesniųjų kartų socialinę padėtį, o suvokdamas meninį vaizdą bei patirdamas estetinius išgyvenimus formuoja estetinį ir idėjinį santykį su kūrinio atspindima realybe. Tačiau nereikia pamiršti, kad mokiniui didesnę įtaką daro ne pats menas, o jo pateikimo ir patarimo būdai.

Edukacinį muziejų ir dailės galerijų pobūdį lemia ekspozicija. Siekiant geresnių rezultatų ekspozicijų salės specialiai rekonstruojamos, siekiama padaryti daugiau erdvės, kai kurie eksponatai paliekami neuždengti stiklu, kad būtų pasiektas vizualiai artimesnis kontaktas su objektu. Tokiu būdu siekiama sudaryti kuo palankesnes sąlygas įsisavinti

estetines savybes, dvasinės kultūros pagrindus, ugdyti busimąjį kultūros saugotoją ir kūrėją. Edukacinių užsiėmimų pagrindas – aktyvus lankytojo ir eksponato santykis. Tačiau kartais meno ir memorialinių muziejų kolekcijų pagrindą sudaro vienetiniai eksponatai, kurių tiesioginis lytėjimas ar naudojimas yra negalimas dėl eksponatų išsaugojimo. Todėl kuriamos edukacinės programos, kurių pagrindą sudaro meno kūrinių analizė (kompozicijos, spalvų derinimo, atlikimo technikos nagrinėjimas) bei savo kūrinio, remiantis analizėmis, sukūrimas (http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/baltrunaite.htm). Taip organizuojama meninė veikla, kuri pasak V. Rajecko (1995) „ugdo meninius gebėjimus, estetines pažiūras ir estetinį skonį; kartu ji yra reikšminga mokinių kūrybiškumo, jų emocinės sferos ugdymo priemone. <...> plečia akiratį, plėtoja emocinį ir mąstymo procesus, formuoja pastovų interesą dalyvauti meno kūryboje“ (p. 39).

Sėkmingo edukacinių programų įgyvendinimo esminis veiksnys yra kiekvienos temos paruošimas, turimi ištekliai ir edukatoriaus pasirengimo perteikti informaciją. Todėl būtina aiškiai apsibrėžti, kokia tema pasirenkama, kokie keliami tikslai, kokioms žmonių amžiaus grupėms ji bus skirta. Nuolatinis tematikos tobulinimas, jos aktualumas ir įvairiapusiškumas, aukšta idėjinio turinio kokybė ir darbo metodika – svarbiausi muziejų komunikacijos formos reikalavimai (Bannerman C., Kendall A., 1981).

Tačiau kaip teigia N. Jarockienė (2006) pagrindinis tikslas kuriant edukacines programas yra ne perduoti informaciją, bet skatinti ir ugdyti pačių lankytojų supratimą bei aktyvumą. Viso to siekiant edukacinių programų metu svarbus komunikatyvumas, nuoširdus bendravimas, demokratiškas žinių perteikimo būdas, suteikiama laisvė rinktis, drąsiai reikšti mintis, išsakomas pasitikėjimas paaugliu. Didelis vaidmuo turi būti skiriamas originalumui, naudojant šiuolaikinio meno galimybes, o tai paaugliams atveria naujus meno pažinimo horizontus (Jasevičiūtė V., 2004). Turi būti glaudžiai siejamas išorinis dailės ugdymas (mokymas) su vidinio paauglio pasaulio procesais (terapija).

Pradinio ir pagrindinio meninio ugdymo programoje (2008) teigiama, kad „bendravimas su bendruomenėje dirbančiais menininkais didina mokinių domėjimąsi menais, teikia galimybę įgyti naujų praktinių žinių ir gebėjimų tiek mokiniams, tiek patiems mokytojams“ (<http://www.pedagogika.lt./index.php?-469374926>). Tam pritaria R. Baltrūnaitė (2003) teigdama, kad kūrybingiausi projektai yra tie, kuriuose pagal galimybę su paaugliais dirba parodą surengę menininkai, nes tik jie geriausiai perteikia ekspozicijų dvasią, vykdo praktinius užsiėmimus, susijusius su veikiančia paroda bei ją pristato (http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/baltrunaite.htm).

Tačiau aktyvus dalyvavimas net ir įdomiausiuose edukacinių programų mokymuose savaime dar neugdo asmenybės. Turėtų būti atsižvelgta į tokius dalykus kaip: informatyvumas

(gebėjimas perteikti informaciją), atraktyvumas (gebėjimas pritraukti dėmesį), ekspresyvumas (gebėjimas sukelti asociacijas ir emociškai veikti), reprezentatyvumas ir pan. Labai svarbus ir edukacinių užsiėmimų organizavimas, kuris skatina pačios veiklos veiksmingumą:

1. Pasirengimas: svarbu teisingai išsikelti tikslus, pasirinkti užduotis, mokomuosius objektus, kad viskas būtų suprantama, aišku, artima ir ne per sunku.

2. Darbo organizavimas: svarbus kryptingas vadovavimas ir pagalba. Užduotys turi būti įvairios, sistemingos, atitikti mokinių amžių, gebėjimus ir jėgas. Per sunki veikla pakerta dvasines ugdytinių jėgas, pasitikėjimą savimi, darosi nemaloni, reikia, kad ugdytiniai dirbtų pagal savo jėgas, kad reikėtų protinio įtempimo.

3. Rezultatų apibendrinimas: svarbu suprantamai išaiškinti kokią reikšmę veiklos rezultatai turės tolesniam ugdymuisi, apibendrinti atliktos veiklos prasmę ir reikšmingumą.

Taigi galima daryti išvadą, kad ugdymas kultūros įstaigose sudėtingesnis nei mokykloje. V. Jakavičius (1990) pateikia tokias priežastis:

1. Šiose įstaigose dirbama su įvairaus amžiaus žmonėmis, todėl edukatoriams svarbu prisitaikyti ir rasti bendrą kalbą su kiekvienu žmogumi.

2. Kultūros įstaigose šviesti, mokyti, lavinti ar auklėti galima tik tuomet jeigu žmones pavyksta sudominti. Čia svarbu derintis prie bet kokio žmogaus, net ir prie mažai išprususio. Derindamiesi prie skirtingo žmogaus lygio, patraukiame juos į kultūros įstaigas, o kryptingų edukacinių užsiėmimų turiniu – moksliname, laviname ir auklėjame.

3. Svarbi pagrįsta ir kryptinga edukacinių užsiėmimų veikla (forma ir turiniu) žadinanti emocijas, mokymosi motyvus ir kitus dalykus.

4. Edukacinius užsiėmimus lankanti žmonių grupė yra atsitiktinė ir nuolat besikeičianti, todėl svarbus edukatoriaus lankstumas, t. y. gebėjimas persiorientuoti atsižvelgiant į situaciją, gebėjimas pertvarkyti numatytus užsiėmimo tikslus ir užduotis.

Kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje, paauglystė – nepastovus amžiaus tarpsnis emociiniame vystymesi. Taip pat pasireiškia tokie bruožai kaip susidomėjimo bei iniciatyvos stoka, pasyvumas, neigimas arba pasipriešinimas, pagarbos stoka ir pan. Tai žmonės, kuriuose yra susikaupusios stiprios emocijos. Paaugliai yra ypač jautrūs priklausomybei nuo suaugusiųjų. Todėl susižavėję savo pačių nepriklausomybe bei artėjančiu atsiskyrimu nuo mokyklos ir nuo šeimos, jie dažnai atsisako muziejaus ar kitų kultūros įstaigų lankymo. Fiziškai jau suaugę, bet finansiškai ir emociškai dar priklausomi nuo šeimos ir mokyklos, jie tiesiog ignoruoja „vedimą į muziejų už rankutės“, nes jiems smagiau eiti „kursus“ savarankiškai, su draugu ar draugų grupe (Jasevičiūtė V., 2004). Tačiau itin retai nutinka taip, kad paaugliai savo iniciatyva apsilanko muziejuose ar kitose kultūros įstaigose.

Todėl yra svarbi sąveika tarp bendrojo lavinimo mokyklos meninio ugdymo ir kultūros įstaigų (muziejų, dailės galerijų) bei atskirų menininkų edukacinės veiklos, orientuotos artinti mokinius prie meno, puoselėjant ir rengiant meno suvokėjus. Dailės mokytojas turi būti tas žmogus, kuris nusiveda paauglius į kultūros įstaigas. Aišku, paaugliai paprastai nieko nenori, todėl gali savignyos arba kitų psichologinių problemų. Norint sėkmingai tai padaryti ir pateisinti paauglių lūkesčius, reikėtų vengti bet kokio moralizavimo, prievartos ar globėjiškų apraiškų, tiesiog reikia rasti tinkamą paskatinimą ir motyvaciją kodėl reikėtų ten nueiti (Jasevičiūtė V., 2004). Antra priežastis, skatinanti paauglius noriau lankytis kultūros įstaigose, tai edukacinių programų įdomumas ir įvairiapusiškumas bei „kitokia“ meninė veikla jų metu, nes šiame amžiaus tarpsnyje ji tampa nebeįdomi, paauglys kritiškai vertina savo sugebėjimą kurti, o visa tai kartu padeda stiprinti motyvaciją. Šiame amžiuje svarbu neužgniaužti paauglių poreikio „bendrauti“ su menu, o sudaryti galimybę gilinti žinias ir įpratinti realizuoti save kūryboje. Pasak M. Csikszentihalyi ir U. Schiefele (pagal Matonis V., 2000) kūryba ir reagavimas į meną ar jo studijavimas turi reikšmės kasdienei patirčiai. Todėl mokymasis netradicinėje aplinkoje gali padėti sudominti paauglį pačiu mokymosi procesu, kitaip pažvelgti į meninę veiklą ir į patį meną bei kultūros istoriją.

Kaip teigia menotyrininkė, ekspertė V. Jasevičiūtė (2004), paaugliams apskritai trūksta smalsumo ir galimybių suvokti estetinę sistemą, kuri jiems padėtų vertinti objektus, todėl jie į visa tai žiūri labai skeptiškai. Tačiau nepaisant smalsumo trūkumo, jie turi lakią vaizduotę, tereikia suteikti progą saviraiškai ir kūrybiškam mokymuisi įtraukiant paauglius į kūrybinę veiklą muziejuose ar dailės galerijose. Tokia veikla, kaip priemonė, padedanti išreikšti ir perteikti emocijas, „tai ypač aktualu paauglystėje, kai emocijos svyruoja tarp kraštutinumų <...>“ (Csikszentmihalyi M., Schiefele U., 2000, p. 96).

Didelis pagalbininkas paaugliams yra edukatorius, kuris turi suprasti paauglį ir sugebėti reaguoti bei priimti sprendimą net ir netikėčiausiose situacijose. Todėl visi edukatoriai tam tikra prasme yra terapeutai, nes jų naudojami darbo metodai pakankamai jautriai koordinuoti ir orientuoti į paauglio psichologiją, elgesio normas. Mokiniam kartais yra sunku suprasti savo jausmus, todėl edukatoriai turi siūlyti tokias diskusijų temas ar užduotis, kurios būtų tiesiogiai susiję su paauglių asmenine patirtimi. Po diskusijų ar atliktų užduočių svarbu leisti paaugliams pasidalinti savo idėjomis ar atradimais. Taip pat labai svarbu, kad edukatorius gebėtų padėti paaugliui susivokti tarp tikrųjų vertybių, nepažeidžiant jų savigarbos ir augančios nepriklausomybės. „Pasitelkiant menininkų kūrybą, galima vaizdžiai ir motyvuotai gilintis į gėrio ir blogio problemas, spręsti konfliktines situacijas, paliesti meilės, jausmų sferą“ (Jasevičiūtė V., 2004, p. 14). Todėl ne tik tinkamai

organizuotos edukacinės programos, bet ir edukatorių požiūris, gebėjimas bendrauti padeda sužadinti paauglio smalsumą, susidomėjimą, teigiamas emocijas ir mokymosi motyvaciją.

Galima teigti, kad šiandieninėje visuomenėje paauglių neformaliai ugdymui, lavinimui, auklėjimui, užimtumui ir turiningai veiklai skiriamas pakankamas dėmesys. Be Švietimo ir mokslo ministerijos neformaliąją veiklą per įvairius socializacijos, kultūrinius, prevencinius ir kitus projektus bei programas remia ir kitos šalies institucijos, savivaldybės, fondai, kitos įstaigos, tereikia apie tai žinoti ir naudotis galimybe. Todėl dailės mokytojaibelieka pasirinkti tinkamas muziejų ar dailės galerijų siūlomas edukacines programas ir organizuoti ten paauglių papildomus užsiėmimus. Tačiau norint efektyviai organizuoti kultūrinį ir meninį paauglių ugdymą kultūros įstaigose, reikia nuolat analizuoti jų poreikius bei lūkesčius ir tik po to tinkamai pasirinkti edukacinius užsiėmimus. Todėl tinkamai organizuojant dailės pamokas kultūros įstaigose pasitelkiant edukacines programas keičiasi pati meninė veikla, paauglių interesai bei poreikiai, taip pat santykiai su aplinka ir, kaip pabrėžia R. Žukauskienė (1996), paauglių elgesys, kuris daugiau priklauso nuo kultūrinio mokymo negu nuo biologinių veiksnių. Taigi dalyvavimas tokio pobūdžio meninėje veikloje skatina daugiau teigiamų išgyvenimų, keičiasi požiūris ne tik į dailės dalyko mokymąsi, bet ir į meną, kultūrą. O visa tai kartu sudaro asmenybės raidos ir mokymosi motyvacijos pagrindą.

Apibendrinant galima teigti, kad kultūros įstaigų ir mokyklų bendradarbiavimas yra svarbus paauglių ugdymui, tiek kultūriniu, tiek meniniu bei kitais aspektais. Apsilankymas tokiose įstaigose plečia paauglių pažintinę sritį, socialinę ir pilietinę brandą, nes tai yra formalaus ir neformalaus ugdymo proceso tąsa, kuri turi įtakos vaiko išprusimui, suteikia galimybę pamatyti, palytėti. Tai kartu formuoja teigiamą paauglių požiūrį į kultūros įstaigas ir dailės mokymąsi.

Edukacinių programų veiklos esmė – istorinių, etnokultūrinių ir kitokių žinių suteikimas, siekiant plėsti mokinių akiratį bei formuoti jų pasaulėžiūrą. Įvairūs užsiėmimai netradicinėje aplinkoje – tai bandymas sukurti naują mokymo(si) aplinką, o teorija, išdėstyta dailės pamokose susiejama su realiais meniniais objektais ir meninė veikla. Svarbu, kad šio pobūdžio veiklai, būtų sudaromos palankios sąlygos ugdymo procesą vykdyti atitinkamoje aplinkoje bei esant galimybei, kad tokiame ugdyme dalyvautų ir profesionalūs meno kūrėjai, nes tai skatina jaunimo mokymosi motyvaciją, suteikia papildomų įgūdžių ir žinių.

Svarbiausias argumentas mokymosi naudai yra tas, kad muziejuose ir dailės galerijose mokomasi iš pirminių informacijos šaltinių ir mokymo procesuose naudojama kelių mokymo metodų sinteze: tarpusavyje derinamos ekskursijos, aiškinimas, pasakojimas, diskusijos, žaidimai ir praktinis darbas.

4. EDUKACINĖS PROGRAMOS – DAILĖS MOKYMOSI MOTYVACIJĄ PAAUGLYSTĖJE SKATINANTIS VEIKSNYS

Sunkus ir sudėtingas amžiaus tarpsnis yra paauglystė, kuri apima maždaug 10-18 gyvenimo metus. Šiame tarpsnyje pasireiškia prieštaravimai, neigimai, susidomėjimo stoka. Dailės dalykas, o ypač praktinė veikla (kūryba) jų nebedomina, todėl jie ima kritiškai vertinti savo sugebėjimą kurti ir nustoja piešti. Būtent šios priežastys skatina dailės mokytoją atkreipti dėmesį į šį sunkų laikotarpį ir stengtis sudominti. Tam puikiai tinka edukacinės programos, organizuojamos kultūros įstaigose. Jau vien faktas, kad šie užsiėmimai vyksta netradicinėje mokymo aplinkoje nuteikia paauglius teigiamai, o organizuojama „kitokia“ meninė veikla skatina jų susidomėjimą, smalsumą, teigiamas emocijas, o gal net ir mokymosi motyvaciją.

Todėl norint išsiaiškinti ar edukacinės programos yra dailės mokymosi motyvacijos veiksnys paauglystėje, svarbu atlikti tyrimus, orientuotus į visus šios sistemos dalyvius, t. y. į paauglius, kurie ateina į edukacinius užsiėmimus; į dailės mokytojus, kurie atveda paauglius į šiuos užsiėmimus ir į muziejų bei dailės galerijų darbuotojus, kurie moko paauglius edukacinių užsiėmimų metu. Toks platus apklaustųjų spektras ir skirtingų tyrimų taikymas duos žymiai tikslesnius tyrimo rezultatus, kurie padės atskleisti pasirinktos temos aktualumą.

4.1. Tyrimo organizavimas, imtis ir eiga

Tyrimo tikslas – atskleisti edukacinių programų, kaip dailės mokymosi motyvacijos paauglystėje veiksnio, reikšmę.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti paauglių požiūrį į edukacines programas ir jų įtaką dailės mokymosi motyvacijos skatinimui mokykloje.
2. Nustatyti muziejų ir dailės galerijų darbuotojų (edukatorių) požiūrį į edukacinių programų reikšmę paaugliui ir jų įtaką dailės mokymosi motyvacijos skatinimui mokykloje.
3. Nustatyti dailės mokytojų požiūrį į edukacinių programų reikšmę paaugliui ir jų įtaką dailės mokymosi motyvacijos skatinimui mokykloje.

Tyrimo metodai:

2. Empiriniai:

- klausimynas 5-10 klasių mokiniams;
- interviu su dailės mokytojais;
- interviu su muziejų ir dailės galerijų darbuotojais (edukatoriais).

3. *Matematiniai-statistiniai:*

- procentinė duomenų analizė;
- χ^2 (chi kvadrato) kriterijaus taikymas, t. y. statistinė procedūra, leidžianti

nustatyti – jei matavimai išreiškiami kaip kategorijos – ar yra skirtumų tarp dviejų grupių, tarp tos pačios grupės pradinio ir baigiamojo matavimų arba tarp lauktų ir iš tikrųjų gautų toje grupėje rezultatų (Bitinas B., 1998). Kitaip tariant jis naudojamas požymių tarpusavio ryšiui ir juos sąlygojančių veiksnių nustatymui. Skirtumai tarp požymių bus interpretuojami taip:

skirtumas statistikai reikšmingas, kai pasiklovimo lygmuo $p < 0,05$;

skirtumas esminis – $p < 0,01$;

skirtumas labai ryškus – $p < 0,001$;

skirtumas visiškas – $p < 0,0001$;

kai pasiklovimo lygmuo didesnis už 0,05 ($p > 0,05$), buvo laikyta, kad skirtumai tarp požymių dažnių yra statistiškai nereikšmingi (Bitinas B., 1998).

Darbe lyginama edukacinių užsiėmimų įtaka paauglių dailės mokymuisi priklausomai nuo lyties ir amžiaus.

- kontingencijos koeficiento (C) taikymas ryšiui tarp požymio ir jį sąlygojančio veiksnio nustatymui. Jis normuojamas nuo 0 iki 1 ir interpretuojamas taip:

nuo 0 iki 0,20 – ryšio tarp požymių iš esmės nėra;

nuo 0,20 iki 0,40 – ryšys tarp požymių silpnas;

nuo 0,40 iki 0,60 – ryšys esminis;

nuo 0,60 iki 0,80 – ryšys stiprus;

daugiau kaip 0,80 – ryšys labai stiprus (Bitinas B., 1998).

Koeficiento statistinis reikšmingumas tikrinamas pagal χ^2 (chi kvadrato) kriterijų.

3. *Kokybinė duomenų analizė.*

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą buvo pasirinkti skirtingo amžiaus tarpsnio paaugliai, juos į edukacinius užsiėmimus atvedusieji dailės mokytojai bei muziejų ir dailės galerijų darbuotojai (edukatoriai). Tyrimas vyko trimis etapais: mokinių (paauglių) anketinė apklausa, mokytojų apklausa žodžiu (interviu) ir kultūros įstaigų (muziejų ir dailės galerijų) darbuotojų apklausa žodžiu (interviu). Remiantis I. Luobikiene (2009) apklausa svarbi tuo, kad tai duomenų rinkimo metodas, kai respondantai iš esmės tuo pačiu (arba artimu jam) metu atsakinėja į raštu (anketoje) ar žodžiu (interviuotojo) pateikus klausimus. Visas tyrimas buvo atliekamas 2011 metų vasario ir kovo mėnesiais, Vilniaus miesto kultūros įstaigose (muziejuose ir dailės galerijose) edukacinių užsiėmimų metu ar po jų.

4.1.1. 5-10 kl. mokinių apklausos organizavimas ir metodika

Metodika. Šis metodas skirtas greitai sukaupti didelį reikalingų duomenų kiekį, o tai leidžia nustatyti tiriamo reiškinių dėsningumus, atskirų jo savybių tipiskumą ar atsitiktinumą (Jakavičius V., 1998). Taikant šį metodą, galima susidaryti išsamesnį, patikimesnį reiškinių vaizdą, o analizuojant duomenis, tiriamojo reiškinių elementų charakteristikos išreiškiamos skaičiais (procentine išraiška) taikant matematinės statistikos metodus.

Organizavimas.

- **Anoniminė apklausa (anketavimas).** Mokiniais apklausti buvo parengta 13 klausimų anoniminė anketa (žr. 1 priedą), sudaryta pačios darbo autorės, atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei uždavinius ir remiantis literatūros analize. Sudarytos šios klausimų grupės: informacija apie respondentą (lytis, klasė, amžius) ir jų požiūrį į kultūros įstaigų (muziejų ir dailės galerijų) edukacinę veiklą atskleidžiantys klausimai. Buvo pateikti uždaro (1, 8) ir pusiau uždaro (2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10) tipo klausimai. Atsakymai į atviro tipo klausimus prieš koduojant buvo grupuojami, t. y. išskirtos vienodos atsakymų grupės.

Tyrimai buvo atliekami kultūros įstaigose (muziejuose ir dailės galerijose) po edukacinių užsiėmimų, nes kitoje aplinkoje tyrimo duomenys būtų iškraipomi ir galėjo negrįžti visos išdalintos anketos. Prieš pateikiant anketas visi apklausoje dalyvaujantys paaugliai buvo supažindinami su tyrimo tikslu, instruktuojami dėl atsakymų į klausimus. Apklausa buvo grindžiama savanoriškumo ir anonimiškumo principais, todėl buvo apklausti tie mokiniai, kurie sutiko atsakyti į klausimus.

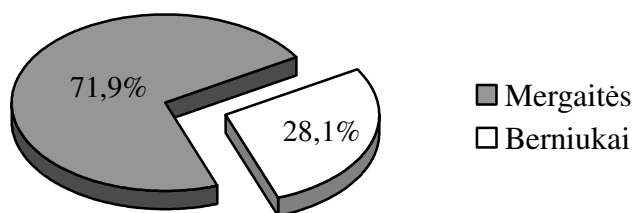
Imtis. Atliekant anketinę apklausą raštu imties patikimumą nusako tiriamųjų individų skaičius (imties tūris). Remiantis B. Bitinu (1998) anketinei apklausai tiriamųjų individų skaičius turi apimti mažiausiai 300, kad imties tūris būtų pakankamas ir tyrimo rezultatai mažai priklausytų nuo atsitiktinių aplinkybių. Anketinei apklausai buvo pasirinkta tikslinė netikimybinė imtis, nes darbo tikslui pasiekti yra svarbu apklausti edukaciniuose užsiėmimuose dalyvaujančius paauglius. Atsižvelgiant į ugdymo bendrosiose programose (2008) išskiriamas moksleivių klases, pasirenkamos darbo temą (paauglius) atitinkančios grupės: 5-6 kl., 7-8 kl., 9-10 kl. Anketinės apklausos imtis numatyta kiekvienai grupei ne mažiau kaip 100 tiriamųjų individų.

Tyrimo metu buvo apklausti 325 paaugliai nuo 5 iki 10 klasės iš Vilniaus miesto ir rajono, taip pat po vieną iš Kauno ir Klaipėdos miestų mokyklų. Iš viso buvo apklausta paauglių iš 21-os mokyklos, daugiausiai iš: Gabijos gimnazijos (Vilnius, 73 mokiniai), Lukiškių vidurinės mokyklos (Vilnius, 32 mokiniai), Petro Vileišio pagrindinės mokyklos (Vilnius, 30 mokinių), Akademijos Ugnės Karvelis gimnazijos (Kaunas, 26 mokiniai), Sofijos

Kovalevskajos vidurinės mokyklos (Vilnius, 20 mokinių) ir Žygimanto Augusto pagrindinės mokyklos (Vilnius, 16 mokinių).

Koduojant anketas paaiškėjo, kad kai kurios buvo neteisingai užpildytos: atsakyti ne visi klausimai, pažymėti keli atsakymo variantai. Šios anketos neįtrauktos į tyrimą, abejojant atsakymų teisingumu. Dėl šių priežasčių į tyrimą neįtraukta 15 anketų, todėl rezultatai analizuojami tik iš 310 anketų. Atsižvelgiant į pasirinktas moksleivių klasių grupes, buvo analizuojamos: 5-6 kl. – 93, 7-8 kl. – 103 ir 9-10 kl. – 114 anketų.

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį pateikiamas 4 paveiksle, o pasiskirstymas pagal amžių, lytį ir klasę – 4 lentelėje.

4 pav. Tiriamųjų (paauglių) pasiskirstymas pagal lytį

Palyginus tiriamuosius pagal lytį paaiškėjo, kad tyrime dalyvavo daugiau mergaičių nei berniukų. Mergaičių 43,8% daugiau nei berniukų, t. y. 223 mergaitės ir 87 berniukai.

4 lentelė

Tiriamųjų (paauglių) imties pasiskirstymas pagal lytį, amžių ir klasę

Klasė	Amžius	Mergaitės		Berniukai		Iš viso	
		N	%	N	%	N	%
5-6 kl.	11 metų	23	34,8	13	48,1	36	38,7
	12 metų	33	50	11	40,7	44	47,3
	13 metų	10	15,2	3	11,2	13	14
Iš viso		66	100	27	100	93	100
7-8 kl.	12 metų	3	4,3	3	9,1	6	5,8
	13 metų	23	32,5	15	45,4	38	36,9
	14 metų	35	50,5	12	36,4	47	45,6
	15 metų	9	12,7	3	9,1	12	11,7
Iš viso		70	100	33	100	103	100
9-10 kl.	14 metų	4	4,6	2	7,4	6	5,3
	15 metų	29	33,4	11	40,7	40	35,1
	16 metų	37	42,5	8	29,7	45	39,5
	17 metų	17	19,5	6	22,2	23	20,1
Iš viso		87	100	27	100	114	100

Palyginus tiriamuosius pagal amžių matome, kad daugiausia apklausoje dalyvavo 14-16 metų mokiniai. Tik nedidelė dalis tiriamųjų buvo jaunesni ar vyresni. 5-6 klasių moksleivių dalyvavusių apklausoje didžiąją dalį sudarė dvylikamečiai, 7-8 klasių – keturiolikmečiai, o 9-10 klasių – šešiolikmečiai. Apklaustų berniukų didžiausias skaičius 7-8 kl., o mergaičių 9-10 kl., t. y. atitinkamai 22,6% ir 28,1%.

4.1.2. Interviu su mokytojais ir edukatoriais organizavimas ir metodika

Metodika. Šis tyrimas buvo pasirinktas kaip papildomas metodas išsamesnei informacijai gauti kartu su anketavimu (Tidikis R., 2003). Interviu svarbus siekiant išsamaus tyrinėjamo reiškinio suvokimo ir paaiškinimo, nes taikant šį metodą lengvai priartėjama prie tyrime dalyvaujančio žmogaus suvokimo, vertinimo, pažiūrų ir kitų dalykų. Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomonę tiriamu klausimu, kurią jie išsako savais žodžiais (Bitinas B., Rupšienė R., Žydžiūnaitė V., 2008). Įsiklausant į respondentų nuomonę, ją įrašant į diktofoną, galima susidaryti išsamesnį, patikimesnį tiriamo reiškinio vaizdą ir jį lengviau apdoroti.

Todėl taikomas struktūruotas interviu, kai respondentai klausiami iš anksto numatytų klausimų, pateikiant juos ta pačia seka šiuo atveju kultūros įstaigose (muziejuose ir dailės galerijose). Remiantis I. Luobikiene (2009) pokalbiai (interviu) su kompetentingais asmenimis – specialistais, dirbančiais sprendžiamos problemos srityje priartina tyrimo duomenų patikimumo ir tikslumo link.

Organizavimas.

- **Individualusis interviu su muziejų ir galerijų darbuotojais (edukatoriais).** Muziejininkams ir dailės galerijų darbuotojams apklausti žodžiu buvo parengtas 13 klausimų klausimynas (žr. 3 priedą), sudaryta pačios darbo autorės, atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei uždavinius ir remiantis literatūros analize. Sudarytos šios klausimų grupės: informacija apie respondentą (lytis, išsilavinimas, darbo stažas edukacinėje veikloje) ir nustatyti požiūrį į kultūros įstaigų (muziejų bei dailės galerijų) edukacinę veiklą bei mokinių suinteresuotumą jos metu ir įtaką dailės mokymuisi mokykloje/gimnazijoje. Buvo pateikti atviro (1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13), uždaro (5) ir pusiau uždaro (2, 11) tipo klausimai.

- **Individualusis interviu su dailės mokytojais.** Mokytojams apklausti žodžiu buvo parengtas 11 klausimų klausimynas (žr. 2 priedą), sudarytas pačios darbo autorės, atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei uždavinius ir remiantis literatūros analize. Sudarytos šios klausimų grupės: informacija apie respondentą (lytis, pedagoginis darbo stažas, kvalifikacinė kategorija) ir nustatyti požiūrį į kultūros įstaigų (muziejų ir dailės galerijų) edukacinę veiklą

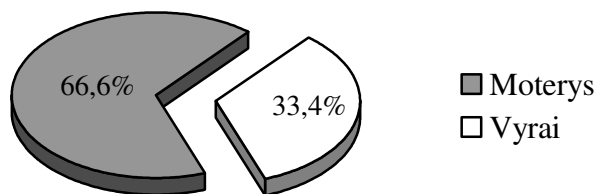
bei įtaką paauglių dailės mokymuisi mokykloje/gimnazijoje. Buvo pateikti atviro (3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11), uždaro (4) ir pusiau uždaro (1, 2) tipo klausimai.

Abu tyrimai buvo atliekami kultūros įstaigose, t. y. muziejuose ir dailės galerijose edukacinių užsiėmimų metu ar po jų, nes kitoje aplinkoje tyrimo duomenys galėjo būti iškraipomi. Prieš atliekant tyrimą, visi apklausoje dalyvaujantys respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslu ir instruktuojami dėl tyrimo eigos. Apklausa buvo grindžiama savanoriškumo principais, todėl apklausti tie edukatoriai ir dailės mokytojai, kurie sutiko bendradarbiauti ir atsakyti į klausimus.

Gauti duomenys analizuojami išryškinant pagrindinius informantų pasisakymų bruožus, požymius, savybes, kurios atspindėtų svarbiausius aspektus nagrinėjama tema. Iš gautų duomenų buvo išskirtos dažniausiai pasikartojančios subkategorijos, kurias atitinka apibendrintos kategorijos. Aprašant tyrimo duomenis pateikiami netaisyti informantų teiginiai.

Imtis. Atliekant apklausą (interviu) tiriamųjų individų skaičius buvo pasirinktas tyrėjo nuožiūra, nes pasak B. Bitino (2006) kokybinio tyrimo imtis neformuluojama. Todėl jie buvo atrinkti pagal kokybinę specifinę imtį ir tenkino tyrėjui reikšmingo kriterijaus reikalavimus, t. y. pasirinkti respondentai buvo pakankamai informatyvūs tyrimo tikslo atžvilgiu. Taigi apklausai buvo pasirinkta kokybinė kriterijaus imtis (Bitinas B., 1998).

Tyrimo metu buvo apklausti edukatoriai, dirbantys įvairiuose Vilniaus miesto muziejuose ir dailės galerijose. Iš viso buvo apklausti 6 edukatoriai (kurie koduojami taip: A, B, C, D, E, F) iš 4-ių kultūros įstaigų: Nacionalinės dailės galerijos, Taikomosios dailės muziejaus, Vilniaus grafikos meno centrai priklausančios galerijos „Kairė-dešinė“ ir iš vienos Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės m-klos. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį pateiktas 5 paveiksle, o jų charakteristikos – 5 lentelėje.

5 pav. Tiriamųjų (edukatorių) pasiskirstymas pagal lytį

Palygimus tiriamuosius pagal lytį paaiškėjo, kad tyrime dalyvavo daugiau moterų nei vyrų, t. y. 33,2% daugiau. Tad galime daryti prielaidą, kad edukaciniuose užsiėmimuose dažniausiai dirba moterys, t. y. jos sudaro apie du trečdalius.

Lyginant tiriamuosius pagal darbo stažą ir išsilavinimą (žr. 5 lentelę) pastebime, kad daugiausia apklaustųjų turi magistro laipsnį ir edukacinėje veikloje dirba iki 5 metų, t. y. daugiau nei du trečdaliai. Palyginus įgytos specialybės sąsają su edukacinėmis programomis matome, kad nei vienas respondentas nėra įgijęs darbo pobūdį atitinkančios specialybės. Trečdalis tiriamųjų, t. y. 2 edukatoriai, turi pedagoginį išsilavinimą, kiti du trečdaliai yra baigę su menais susijusią specialybę. Tačiau visų apklaustųjų įgytos specialybės vienaip ar kitaip siejasi su menu, o tai bent jau iš dalies atitinka jų darbo pobūdį.

5 lentelė

Tiriamųjų (edukatorių) demografinės charakteristikos

Demografinės charakteristikos		Tiriamieji (N)	Tiriamieji (%)
Lytis	Moterys	4	66,6
	Vyrai	2	33,4
Iš viso		6	100
Išsilavinimas	Magistras	4	66,6
	Bakalauras	2	33,4
Iš viso		6	100
Specialybė	Technologijų ir dailės mokytojas(-a)	1	16,6
	Menotyrininkas(-ė)	2	33,4
	Tapyba	2	33,4
	Dailės mokytojas(-a)	1	16,6
Iš viso		6	100
Darbo stažas	0-5 metai	4	66,6
	6-10 metų	1	16,7
	11-20 metų	1	16,7
Iš viso		6	100

Tyrimo metu buvo apklausti ir dailės mokytojai (kurie koduojami taip: I, J, K, L, M, N, O), dirbantys įvairiose Vilniaus miesto mokyklose. Iš viso buvo apklausti 7 dailės mokytojai iš 6-ių mokyklų: Lukiškių vidurinės mokyklos, Gabijos gimnazijos, Jono Basanavičiaus pagrindinės mokyklos, Vilniaus licėjaus, Jėzuitų gimnazijos ir Petro Vileišio pagrindinės mokyklos. Tiriamųjų demografinės charakteristikos pateiktos 6 lentelėje.

6 lentelė

Tiriamųjų (dailės mokytojų) demografinės charakteristikos

Demografinės charakteristikos		Tiriamieji (N)	Tiriamieji (%)
Lytis	Moterys	7	100
Iš viso		7	100
Išsilavinimas	Magistras	6	85,7
	Bakalauras	1	14,3
Iš viso		7	100

Demografinės charakteristikos		Tiriamieji (N)	Tiriamieji (%)
Kvalifikacinė kategorija	Mokytoja	1	14,3
	Mokytoja	1	14,3
	Vyr. mokytoja	3	42,9
	Metodininkė	2	28,5
	Ekspertė	1	14,3
Iš viso		7	100
Pedagoginis darbo stažas	0-5 metai	1	14,3
	6-10 metų	1	14,3
	11-20 metų	4	57,1
	21 ir daugiau metų	1	14,3
Iš viso		7	100

Tyrimė dalyvavo tik dailės mokytojos, tad galima daryti išvadą, kad į tokius užsiėmimus paauglius dažniausiai atsiveda mokytojos moterys. Lyginant tiriamąsias pagal darbo stažą ir išsilavinimą pastebime, kad daugiausia apklaustųjų turi magistro laipsnį, o mokykloje dirba nuo 11 iki 20 metų, t. y. daugiau nei pusė apklaustųjų. Palyginus kvalifikacinę kategoriją su pedagoginiu darbo stažu matome, kad pirmus penkis metus dirba mokytojo kategoriją turinti viena mokytoja, dešimtmetį ir daugiau dirbančios dvi mokytojos turi vyr. mokytojos kategoriją, antrą dešimtį dirbančios dvi mokytojos turi metodininkės kategoriją ir tik viena tyrimė dalyvavusi mokytoja dirbanti trečią dešimtmetį ir yra ekspertė.

4.2. Anketinės paauglių apklausos tyrimo duomenys ir jų analizė

Norėdami išsiaiškinti paauglių požiūrį į edukacines programas ir jų įtaką dailės mokymosi motyvacijai buvo sudarytas klausimynas su įvairaus pobūdžio klausimais. Edukacinių programų mėgimas ir lankymosi dažnumas jose yra vienas iš veiksnių, lemiančių paauglių mokymosi motyvacijos stiprėjimą. Todėl anketinė paauglių apklausa siekiama nustatyti ar tai yra vienas iš veiksnių, skatinančių dailės mokymosi motyvacijos stiprėjimą.

Aiškinantis, ar paaugliai dažnai lankosi muziejuose ir dailės galerijose (žr. 7 lentelę) pastebėta, kad didžioji dauguma muziejuose ir dailės galerijose lankosi bent 1-2 kartus per metus. Muziejuose apsilanko daugiau nei penki dešimtadaliai, o dailės galerijose daugiau nei dešimtadaliai paauglių, t. y. 13,6% daugiau apsilanko muziejuose. Niekada nėra buvę muziejuose mažiau nei vienas procentas, o dailės galerijose – apie dešimtadalis paauglių, t. y. 9,1% daugiau nėra lankęsi dailės galerijose. Lyginant pagal lytį 1-2 kartus per metus

muziejuose 1,8% daugiau lankosi mergaitės nei berniukai, o dailės galerijose 5,8% daugiau lankosi berniukai nei mergaitės.

7 lentelė

Apsilankymo dažnumas muziejuose ir dailės galerijose pagal lytį ir klasę

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Apsilankymo dažnumas muziejuose												
Kartą per savaitę	1	0,4	1	1,1	1	1,1	1	1	-	-	2	0,6
1-2 kartus per mėnesį	30	13,5	7	8	3	3,2	13	12,6	21	18,4	37	11,9
Kartą per kelis mėnesius	63	28,2	31	35,7	22	23,7	35	34	37	32,6	94	30,4
1-2 kartus per metus	127	57	48	55,2	67	72	54	52,4	54	47,4	175	56,5
Niekada	2	0,9	-	-	-	-	-	-	2	1,8	2	0,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Apsilankymo dažnumas dailės galerijose												
Kartą per savaitę	3	1,3	1	1,1	2	2,2	2	1,9	-	-	4	1,3
1-2 kartus per mėnesį	59	26,4	15	17,3	14	15,1	20	19,4	40	35,1	74	23,8
Kartą per kelis mėnesius	47	21,1	22	25,3	15	16,1	25	24,3	29	25,4	69	22,3
1-2 kartus per metus	92	41,3	41	47,1	44	47,2	46	44,7	43	37,7	133	42,9
Niekada	22	9,9	8	9,2	18	19,4	10	9,7	2	1,8	30	9,7
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp apsilankymo muziejuose ($\chi^2=22,534$; df 8; $p<0,001$) ir dailės galerijose ($\chi^2=32,116$; df 8; $p<0,0001$) dažnumo bei klasės. Taigi 1-2 kartus per savaitę dažniau lankosi dailės galerijose nei muziejuose: 5-6 kl. – 11,9%; 7-8 kl. – 6,8% ir 9-10 kl. – 16,7%. Kartą per savaitę 5-6 kl. moksleiviai lankosi 1,1% daugiau dailės galerijose nei muziejuose ir 7-8 kl. – 0,9%, o 9-10 kl. moksleiviai kartą per savaitę nei muziejuose nei dailės galerijose nesilanko. Taip pat nustatytas koreliacinis ryšys tarp apsilankymo muziejuose ($C=0,306$) ir dailės galerijose ($C=0,260$) dažnumo bei klasės.

Svarbu buvo išsiaiškinti kas paauglius nusiveda į muziejus ar dailės galerijas, nes tai taip pat daro įtaką jų dailės mokymosi motyvacijai. Paaiškėjo (žr. 8 lentelę), kad mokiniai dažniausiai į muziejus ir į dailės galerijas eina su dailės mokytoja(-u), t. y. daugiau nei du ketvirtadaliai visų apklaustųjų, o mažiausiai šiose įstaigose apsilanko vieni, t. y. maždaug viena dešimtoji dalis.

Asmuo (asmenys) einantis kartu su paaugliu į muziejų ar dailės galeriją

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Su dailės mokytoja(-u)	113	50,7	52	59,8	27	29	50	48,5	88	77,2	165	53,2
Su šeima	103	46,2	31	35,6	54	58,1	43	41,7	37	32,5	134	43,2
Su draugu(-e)	88	39,5	16	18,4	24	25,8	32	31,1	48	42,1	104	33,5
Nueinu vienas(-a)	24	10,8	9	10,3	8	8,6	9	8,7	16	14	33	10,6
Su klase ir auklėtoja(-u)	60	26,9	18	20,7	30	32,3	41	39,8	7	6,1	78	25,2

Pastaba: respondentai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus.

Lyginant pagal lytį su dailės mokytoja(-u) kultūros įstaigose apsilanko 9,1% daugiau berniukų nei mergaičių. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp apsilankymo muziejuose ir dailės galerijose su dailės mokytoja(-u) bei klasės ($\chi^2=49,075$; df 2; $p<0,0001$). Taigi su dailės mokytoja(-u) dažniau eina 9-10 kl. paaugliai, o mažesnių klasių (5-6 kl.) moksleiviai daugiausia šiose įstaigose lankosi su šeima ($\chi^2=13,824$; df 2; $p<0,001$). Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp apsilankymo su klase bei auklėtoja(-u) ir klasės ($\chi^2=36,122$; df 2; $p<0,0001$), pastebima, kad tai 7-8 kl. moksleiviai, o palyginus pagal lytį 6,2% dažniau eina mergaitės nei berniukai. Dar buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp apsilankymo su draugu(-e) kriterijaus ir lyties bei klasės, paaiškėjo, kad tai aktualu beveik dvigubai daugiau mergaitėms nei berniukams ($\chi^2=12,464$; df 1; $p<0,0001$) ir 9-10 kl. mokiniams ($\chi^2=6,529$; df 1; $p<0,05$). Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp apsilankymo muziejuose ir dailės galerijose: su dailės mokytoja(-u) bei klasės ($C=0,370$); su šeima bei klasės ($C=0,207$); su klase ir auklėtoja(-u) bei klasės ($C=0,323$).

Buvo svarbu nustatyti kokią įtaką paauglių apsilankymo dažnumui turi muziejų ir dailės galerijų aplinka, edukacinės programos ir asmeninės nuostatos. Nagrinėjant pirmą kriterijų (aplinką) pastebėta (žr. 9 lentelę), kad didžiausią įtaką daro: organizuojamos patrauklios parodos ir dažnai atnaujinamos bei keičiamos ekspozicijos. Daugiau nei du trečdaliai moksleivių pasirinko ketvirtąją priežastį, o penktąją priežastį – daugiau nei du penktadaliai. Taigi galima daryti prielaidą, kad paaugliai noriau lankosi muziejuose ir dailės galerijose, kai organizuojamos patrauklios parodos. Truputį mažiau svarbios nurodytos kitos dvi priežastys: jauki šiuolaikiškai įrengta aplinka ir tvyranti kūrybiška nuotaika. Mažiausią įtaką apsilankymui turi muziejuose ir dailės galerijose eksponuojami meno kūriniai, kuriuos kaip priežastį nurodė beveik keturi procentai moksleivių.

Muziejų ir dailės galerijų aplinkos skatinimas lankyti

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Meniška kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) atmosfera												
Taip	78	35	22	25,3	24	25,8	38	36,9	38	33,3	100	32,3
Iš dalies	109	48,9	42	48,3	46	49,5	44	42,7	61	53,5	151	48,7
Ne	36	16,1	23	26,4	23	24,7	21	20,4	15	13,2	59	19
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Tvyrantį kūrybiška nuotaika												
Taip	95	42,6	23	26,5	33	35,4	39	37,9	46	40,4	118	38,1
Iš dalies	92	41,3	39	44,8	42	45,2	41	39,8	48	42,1	131	42,3
Ne	36	16,1	25	28,7	18	19,4	23	22,3	20	17,5	61	19,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Jauki, šiuolaikiškai įrengta aplinka												
Taip	84	37,7	33	37,9	46	49,5	38	36,9	33	28,9	117	37,7
Iš dalies	100	44,8	30	34,5	35	37,6	41	39,8	54	47,4	130	41,9
Ne	39	17,5	24	27,6	12	12,9	24	23,3	27	23,7	63	20,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Organizuojamos patrauklios parodos												
Taip	148	66,4	45	51,7	62	66,7	54	52,4	77	67,6	193	62,3
Iš dalies	60	26,9	28	32,2	23	24,7	39	37,9	26	22,8	88	28,4
Ne	15	6,7	14	16,1	8	8,6	10	9,7	11	9,6	63	9,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Dažnai atnaujinamos ir keičiamos ekspozicijos												
Taip	106	47,5	33	44,8	41	44,1	42	40,8	56	49,1	139	44,8
Iš dalies	89	39,9	40	41,6	39	41,9	47	45,6	43	37,7	129	41,6
Ne	28	12,6	14	13,6	13	14	14	13,6	15	13,2	42	13,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Meno kūriniai												
Taip	9	4	3	3,4	4	4,3	2	1,9	6	5,3	12	3,9
Ne	214	96	84	96,6	89	95,7	101	98,1	108	94,7	298	96,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
7. Kita												
Taip	7	3,1	1	1,1	3	3,2	3	2,9	2	1,8	8	2,6
Ne	216	96,9	86	98,8	90	96,8	100	97,1	112	98,2	302	97,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp organizuojamų patrauklių parodų ir lyties ($\chi^2=8,638$; df 2; $p<0,05$), 14,7% daugiau mergaičių nei berniukų mano, kad

apsilankymui tai turi įtakos, o palyginus šią priežastį tarp klasių paaiškėjo, kad ji aktualiausia 9-10 kl. moksleiviams. Taip pat buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp tvyrančios kūrybiškos nuotaikos ir lyties ($\chi^2=9,528$; df 2; $p<0,001$), 16,1% daugiau mergaičių nei berniukų nurodė, kad įtakos apsilankymui turi muziejuose ir dailės galerijose tvyranti kūrybiška nuotaika. Palyginus šią priežastį tarp klasių, matome, kad tai aktualu 9-10 kl. paaugliams.

Nagrinėjant antrą kriterijų (edukacines programas), kuris skatina paauglių apsilankymo muziejuose ir dailės galerijose dažnumą pastebėta (žr. 10 lentelę), kad didžiausią įtaką turi organizuojamos ekskursijos ir mokomieji praktiniai užsiėmimai.

10 lentelė

Muziejų ir dailės galerijų edukacinių programų skatinimas lankyti

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Organizuojami mokomieji teoriniai užsiėmimai												
Taip	85	38,1	35	40,2	43	46,2	33	32	44	38,6	120	38,7
Iš dalies	87	39	37	42,5	35	37,6	45	43,7	44	38,6	124	40
Ne	51	22,9	15	17,3	15	16,2	25	24,3	26	22,8	66	21,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Organizuojami mokomieji praktiniai užsiėmimai												
Taip	111	49,8	37	42,5	46	49,5	45	43,7	57	50	148	47,7
Iš dalies	88	39,4	40	46	39	41,9	44	42,7	45	39,5	128	41,3
Ne	24	10,8	10	11,5	8	8,6	14	13,6	12	10,5	34	11
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Rengiamos paskaitos												
Taip	72	32,3	30	34,5	28	30,1	33	32	41	36	102	32,9
Iš dalies	97	43,5	29	33,3	38	40,9	40	38,8	48	42,1	126	40,6
Ne	54	24,2	28	32,2	27	29	30	29,2	25	21,9	82	26,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Organizuojamos ekskursijos												
Taip	133	59,6	48	55,2	54	58,1	62	60,2	65	57	181	58,4
Iš dalies	76	34,1	31	35,6	32	34,4	34	33	41	36	107	34,5
Ne	14	6,3	8	9,2	7	7,5	7	6,8	8	7	22	7,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Organizuojami susitikimai su menininkais												
Taip	94	42,2	31	35,6	44	47,3	37	35,9	44	38,6	125	40,3
Iš dalies	72	32,2	30	34,5	31	33,3	37	35,9	34	29,8	102	32,9
Ne	57	25,6	26	29,9	18	19,4	29	28,2	36	31,6	83	26,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
6. Kita												
Taip	1	0,4	1	1,1	1	1,1	-	-	1	0,9	2	0,6
Ne	222	99,6	86	98,9	92	98,9	103	100	113	99,1	308	99,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Daugiau nei pusė apklaustųjų pažymėjo, kad apsilankymui įtakos turi ekskursijos, o beveik pusė teigia, kad tai – mokomieji praktiniai užsiėmimai. Mažiausiai įtakos turi rengiamos paskaitos, kurias kaip priežastį įvardino daugiau nei trečdalis apklaustųjų. Lyginant pagal lytį pastebima, kad tai svarbiau 4,4% mergaitėms nei berniukams. Lyginant pagal klasę, organizuojamos ekskursijos aktualios 7-8 kl., kurią nurodė du trečdaliai paauglių. Praktiniai mokomieji užsiėmimai aktualesni 7,3% mergaitėms nei berniukams ir 9-10 kl. moksleiviams, kaip priežastį ją įvardino pusė apklaustųjų. Mažiausią įtaką turi rengiamos paskaitos, lyginant tiek pagal klasę, tiek pagal lytį matome, kad priežasties svarbumas pasiskirstė po lygiai, t. y. po truputį daugiau nei trečdali.

Nagrinėjant trečią kriterijų (asmeninės nuostatos ir kt.), kuris skatina paauglių apsilankymo dažnumą muziejuose ir dailės galerijose pastebėta (žr. 11 lentelę), kad tai: kultūra ir menas bei saugomos meno vertybės ir šiuolaikinis menas. Pirmąją priežastį pasirinko daugiau nei du trečdaliai, o trečiąją – apie pusė apklaustųjų.

11 lentelė

Asmeninių nuostatų ir kt. skatinimas lankytis muziejuose ir dailės galerijose

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Domina kultūra ir menas												
Taip	141	63,2	49	56,3	52	55,9	56	54,4	82	71,9	190	61,3
Iš dalies	69	30,9	20	23	29	31,2	36	35	24	21,1	89	28,7
Ne	13	5,8	18	20,7	12	12,9	11	10,6	8	7	31	10
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Šeimoje yra menininkų												
Taip	42	18,8	20	23	25	26,8	21	20,4	16	14	62	20
Iš dalies	49	22	9	10,3	10	10,8	21	20,4	27	23,7	58	18,7
Ne	132	59,2	58	66,7	58	62,4	61	59,2	71	62,3	190	61,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
3. Svarbu pažinti saugomas meno vertybes ir šiuolaikinį meną												
Taip	115	51,5	34	39,1	46	49,4	43	41,8	60	52,6	149	48,1
Iš dalies	94	42,2	38	43,7	41	44,1	47	45,6	44	38,6	132	42,5
Ne	14	6,3	16	17,2	6	6,5	13	12,6	10	8,8	29	9,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Ateityje žadu sieti savo specialybę (profesiją) su menu												
Taip	66	29,6	25	28,7	31	33,3	24	23,3	36	31,5	91	29,3
Iš dalies	89	38,6	24	27,6	26	28	38	36,9	46	40,4	110	35,5
Ne	71	31,8	38	43,7	36	38,7	41	39,8	32	28,1	109	35,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Puiki laisvalaikio praleidimo forma												
Taip	105	47,1	28	32,2	38	40,8	43	41,7	52	45,6	133	42,9
Iš dalies	84	37,7	35	40,2	41	44,1	38	36,9	40	35,1	119	38,4
Ne	34	15,2	24	27,6	14	15,1	22	21,4	22	19,3	58	18,7
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Noras lankytis												
Taip	6	2,7	-	-	1	1,1	3	2,9	2	1,8	6	1,9
Ne	217	97,3	87	100	92	98,9	100	97,1	112	98,2	304	98,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
7. Kita												
Taip	4	1,8	2	2,3	4	4,3	1	1	1	0,9	6	1,9
Ne	219	98,2	85	97,7	89	95,7	102	99	113	99,1	304	98,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp kultūros ir meno bei lyties ($\chi^2=15,686$; df 2; $p<0,0001$), taigi mergaitėms tai daro 6,9% didesnę įtaką nei berniukams. Lyginant pagal klasę pastebime, kad domėjimasis kultūra ir menu yra aktualiausia priežastis tarp 9-10 kl. moksleivių. Trečioji priežastis 12,4% aktualesnė mergaitėms, o lyginant pagal klasę tai aktualu 9-10 kl. mokiniams. Taip pat buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp puikios laisvalaikio praleidimo formos ir lyties ($\chi^2=8,439$; df 2; $p<0,05$), tai mergaitėms daro 15% daugiau įtakos nei berniukams, o lyginant pagal klasę, tai svarbu 9-10 kl. paaugliams. Priežastis skatinanti lankytis muziejuose ir dailės galerijose, kad šeimoje yra menininkų turi mažai įtakos, nes tik penktadalis teigia, kad jų šeimoje jų yra. Mažiausią įtaką lankytis muziejuose ir dailės galerijose turi noras lankytis ir kitos priežastys. Taip pat nustatytas koreliacinis ryšys tarp kultūros ir meno bei lyties ($C=0,219$).

Edukacinių užsiėmimų įtaka paaugliams taip pat yra motyvacijos pagrindas mokytis dailės, todėl svarbu nustatyti kaip mokiniai apskritai vertina edukacinius užsiėmimus, todėl buvo aiškinamasi kas skatina juos įsitraukti į užsiėmimų veiklą ir koks šių užsiėmimų poveikis. Nagrinėjant pirmąjį kriterijų (edukacinių užsiėmimų vertinimą) buvo nustatyta (žr. 12 lentelę), kad daugumai respondentų svarbus – kūrybinių užduočių įvairumas ir originalumas bei nuoširdus tarpusavio bendravimas.

12 lentelė

Edukacinių užsiėmimų veiklos vertinimas

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Temos aktualumas ir netikėtumas												
Labai svarbu	92	41,3	30	34,5	43	46,2	34	33	45	39,5	122	39,4
Svarbu	112	50,2	40	46	37	39,8	58	56,3	57	50	152	49
Nelabai svarbu	19	8,5	17	19,5	13	14	11	10,7	12	10,5	36	11,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Kūrybinių užduočių įvairumas ir originalumas												
Labai svarbu	136	61	39	44,8	55	59,1	56	54,4	64	56,1	175	56,5
Svarbu	69	30,9	30	34,5	30	32,3	37	35,9	32	28,1	99	31,9
Nelabai svarbu	18	8,1	18	20,7	8	8,6	10	9,7	18	15,8	36	11,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Nuoširdus tarpusavio bendravimas												
Labai svarbu	126	56,5	28	32,2	51	54,8	52	50,5	51	44,7	154	49,7
Svarbu	73	32,7	41	47,1	28	30,1	38	36,9	48	42,1	114	36,8
Nelabai svarbu	24	10,8	18	20,7	14	15,1	13	12,6	15	13,2	42	13,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Kūrybinė atmosfera												
Labai svarbu	97	43,5	33	37,9	30	32,3	45	43,7	55	48,2	130	41,9
Svarbu	107	48	34	39,1	48	51,6	46	44,6	47	41,3	141	45,5
Nelabai svarbu	19	8,5	20	23	15	16,1	12	11,7	12	10,5	39	12,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Galimybė pasivaikščioti po tuo metu veikiančią parodą												
Labai svarbu	98	43,9	35	40,2	40	43	41	39,8	52	45,6	133	42,9
Svarbu	99	44,4	34	39,1	42	45,2	43	41,7	48	42,1	133	42,9
Nelabai svarbu	26	11,7	18	20,7	11	11,8	19	18,5	14	12,3	44	14,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Kita												
Labai svarbu	2	0,9	-	-	-	-	2	1,9	-	-	2	0,6
Nelabai svarbu	221	99,1	87	100	93	100	101	98,1	114	100	308	99,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Daugiau nei pusė respondentų, kaip svarbiausią nurodė antrąjį dalyką, o beveik pusė – trečiąjį. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp kūrybinių užduočių įvairumo ir originalumo bei lyties ($\chi^2=11,721$; df 2; $p<0,001$), taigi mergaitėms šis dalykas yra 16,2% svarbesnis nei berniukams. Lyginant antrąjį dalyką pagal klasę matome, kad tai aktualiau 5-6 kl. paaugliams. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp temos aktualumo ir netikėtumo bei lyties ($\chi^2=7,504$; df 2; $p<0,05$), vėl gi persvara mergaičių pusėje 6,8% daugiau. Nuoširdus tarpusavio bendravimas beveik dvigubai svarbesnis mergaitėms nei berniukams, taigi nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šio kriterijaus ir lyties ($\chi^2=15,527$; df 2; $p<0,0001$; $C=0,218$). Lyginant pagal klasę pastebima, kad kūrybinių užduočių įvairumas ir originalumas bei nuoširdus tarpusavio bendravimas svarbiausias 5-6 kl. mokiniams, šį kriterijų pasirenko beveik daugiau nei pusė tiriamųjų. Kūrybinė atmosfera mažiausiai svarbus dalykas, tačiau įtakos vėl gi turi mergaitėms, netgi 5,6% daugiau nei berniukams, tai parodo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šio kriterijaus ir lyties ($\chi^2=11,966$; df 2; $p<0,001$). Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp nuoširdaus tarpusavio bendravimo ir lyties ($C=0,218$).

Nagrinėjant antrąjį kriterijų (priežastis skatinančias įsitraukti į užsiėmimų veiklą) tyrimo duomenys parodė (žr. 13 lentelę), kad pagrindinės priežastys yra naujų technikų ir priemonių išbandymas bei pažintis su menininkų kūryba. Beveik pusė apklaustųjų pažymėjo, kad naujų technikų ir priemonių išbandymas jiems yra svarbus, o lyginant pagal lytį atsakymai pasiskirstė maždaug vienodai, tik 1,1% tai aktualiau mergaitėms. Lyginant pagal klasę pastebima, kad naujų technikų ir priemonių išbandymas svarbiausia priežastis įsitraukti į edukacinius užsiėmimus yra 5-6 kl. mokiniams, šią priežastį pasirenko beveik pusė tiriamųjų.

13 lentelė

Priežastys skatinančios įsitraukti į edukacinių užsiėmimų veiklą

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Meno kūrinių (originalų) analizė												
Labai svarbu	72	32,3	31	35,6	35	37,6	33	32	35	30,7	103	33,2
Svarbu	115	51,6	37	42,5	40	43	52	50,5	60	52,6	152	49
Nelabai svarbu	36	16,1	19	21,9	18	19,4	18	17,5	19	16,7	55	17,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Pažintis su menininkų kūryba												
Labai svarbu	99	44,4	29	33,4	36	38,7	42	40,7	50	43,8	128	41,3
Svarbu	102	45,7	35	40,2	42	45,2	46	44,7	49	43	137	44,2
Nelabai svarbu	22	9,9	23	26,4	15	16,1	15	14,6	15	13,2	45	14,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
3. Naujų technikų ir priemonių išbandymas												
Labai svarbu	105	47,1	40	46	45	48,4	47	45,6	53	46,6	145	46,7
Svarbu	83	37,2	30	34,5	33	35,5	36	35	44	38,6	113	36,5
Nelabai svarbu	35	15,7	17	19,5	15	16,1	20	19,4	17	16,6	52	16,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Atliktų užduočių į(si)vertinimas												
Labai svarbu	50	22,4	20	23	25	26,9	17	16,5	28	24,6	70	22,6
Svarbu	93	41,7	39	44,8	35	37,6	48	46,6	49	43	132	42,6
Nelabai svarbu	80	35,9	28	32,2	33	35,5	38	36,9	37	32,4	108	34,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Galimybė išsakyti savo nuomonę ir rodyti iniciatyvą												
Labai svarbu	79	35,4	24	27,6	32	34,4	33	32	38	33,3	103	33,2
Svarbu	99	44,4	38	43,7	36	38,7	46	44,7	55	48,3	137	44,2
Nelabai svarbu	45	20,2	25	28,7	25	26,9	24	23,3	21	18,4	70	22,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Kita												
Labai svarbu	2	0,9	-	-	-	-	1	1	1	0,9	2	0,6
Nelabai svarbu	221	99,1	87	100	93	100	102	99	113	99,1	308	99,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Lyginant antrąją priežastį pagal lytį pastebima, kad didelės įtakos ji turi mergaitėms 10,9% daugiau nei berniukams, tai parodo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp menininkų kūrybos ir lyties ($\chi^2=14,124$; df 2; $p<0,001$). Lyginant pagal klasę, tai aktualu 9-10 kl. paaugliams. Meno kūrybos (originalų) analizė ir galimybė išsakyti savo nuomonę bei rodyti iniciatyvą – šias priežastis respondentai nurodė kaip lygiavertes, t. y. abi po daugiau nei trečdalį. Mažiausia įtaka apklaustiesiems turi galimybė į(si)vertinti atliktas užduotis, t. y. daugiau nei penkiems dešimtadaliams paauglių. Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp pažinties su menininkų kūryba ir lyties ($C=0,209$).

Nagrinėjant trečiąją kriterijų buvo siekiama išsiaiškinti koks edukacinių užsiėmimų poveikis yra didžiausias tad nustatyta (žr. 14 lentelę), kad tam įtakos turi trys svarbios priežastys: nesu verčiamas(-a) daryti to ko nenoriu, įgytos žinios pravers ateityje ir galimybė kūrybiškai atsiskleisti. Visos priežastys buvo įvardintos visų apklaustųjų beveik po penkiasdešimt procentų. Lyginant penktąją priežastį pagal lytį matome, kad tai įtakos turi 19,1% daugiau mergaitėms. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp įgytų žinių

praversiančių ateityje ir lyties ($\chi^2=9,496$; df 2; $p<0,001$) bei klasės ($\chi^2=10,116$; df 4; $p<0,05$), taigi didžiausią įtaką tai turi 9-10 kl. paaugliams.

14 lentelė

Edukacinių užsiėmimų poveikis

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Užsiėmimai skatina teigiamas emocijas												
Labai svarbu	111	49,8	30	34,5	39	41,9	46	44,7	56	49,1	141	45,5
Svarbu	100	44,8	46	52,9	47	50,5	51	49,5	48	42,1	146	47,1
Nelabai svarbu	12	5,4	11	12,6	7	7,6	6	5,8	10	8,8	23	7,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Visada būnu išklausytas(-a)												
Labai svarbu	69	30,9	25	28,7	33	35,5	28	27,2	33	28,9	94	30,3
Svarbu	116	52	44	50,6	45	48,4	60	58,3	55	50,4	160	51,6
Nelabai svarbu	38	17,1	18	20,7	15	16,1	15	14,5	26	20,7	56	18,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Nesu verčiamas(-a) daryti to ko nenoriu												
Labai svarbu	112	50,2	41	47,1	48	51,6	51	49,5	54	47,4	153	49,4
Svarbu	91	40,8	27	31,1	37	39,8	42	40,8	39	34,2	118	38
Nelabai svarbu	20	9	19	21,8	8	8,6	10	9,7	21	18,4	39	12,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Galiu kūrybiškai atsiskleisti												
Labai svarbu	119	53,4	35	40,3	50	53,8	44	42,8	60	52,6	154	49,7
Svarbu	89	39,9	31	35,6	30	32,2	50	48,5	40	35,1	120	38,7
Nelabai svarbu	15	6,7	21	24,1	13	14	9	8,7	14	12,3	36	11,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Įgytos žinios pravers ateityje												
Labai svarbu	127	57	33	37,9	51	54,9	41	39,8	68	59,7	160	51,6
Svarbu	77	34,5	41	44,2	35	37,6	49	47,6	34	29,8	118	38,1
Nelabai svarbu	19	8,5	13	17,9	7	7,5	13	12,6	12	10,5	32	10,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Lyginant galimybę kūrybiškai atsiskleisti pastebime, kad tai 13,1% aktualiau mergaitėms, nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šio kriterijaus ir lyties ($\chi^2=18,807$; df 2; $p<0,0001$). Palyginus galimybę kūrybiškai atsiskleisti ir klasę matome, kad tai svarbu – 5-6 kl. ir 9-10 kl. mokiniams, tik 5-6 kl. mokiniams tai 1,2% svarbiau. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp nesu verčiamas daryti to ko nenoriu kriterijaus ir lyties ($\chi^2=9,932$; df 2; $p<0,001$), šis kriterijus tiek mergaitėms, tiek berniukams vienodai daro įtaką, tik vos 3% tai svarbiau mergaitėms. Lyginant pagal klasę nustatyta, kad tai aktualu 5-6 kl. paaugliams.

Aiškinantis kokią įtaką turi užsiėmimų skatinamos teigiamos emocijos, pastebime, kad tai 15,3% daugiau įtakos turi mergaitėms nei berniukams, buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas ryšys tarp šio kriterijaus ir lyties ($\chi^2=8,524$; df 2; $p<0,05$). Lyginant pagal klasę, tai daugiau įtakos turi 9-10 kl. moksleiviams. Mažiausiai įtakos paaugliams daro priežastis, kad visada būnu išklaustyta(-a), ją įvardino trečdalis apklaustųjų. Taip pat nustatytas koreliacinis ryšys tarp galimybės kūrybiškai atsiskleisti ir lyties ($C=0,239$).

Aiškinantis kokius edukacinių užsiėmimų privalumus išskiria moksleiviai buvo pastebėta (žr. 15 lentelę), kad svarbiausi yra: užduočių netikėtumas ir originalumas bei praktinė edukacinių užsiėmimų dalis. Daugiau nei septyniasdešimt procentų respondentų nurodė ketvirtąjį privalumą, o antrąjį – daugiau nei du trečdaliai. Kiek mažiau svarbus buvo minimas bendravimo su edukatoriais privalumas, jį nurodė daugiau nei du penktadaliai paauglių. Lyginant užduočių netikėtumą ir originalumą pagal lytį aiškiai matome, kad mergaitėms tai įtakos turi 12,1% daugiau nei berniukams.

15 lentelė

Edukacinių užsiėmimų privalumai

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Teorinė edukacinių užsiėmimų dalis												
Taip	93	41,7	40	46	38	40,9	53	51,5	42	36,8	133	42,9
Ne	130	58,3	47	54	55	59,1	50	48,5	72	63,2	177	57,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Praktinė edukacinių užsiėmimų dalis												
Taip	158	70,9	44	50,6	59	63,4	62	60,2	81	71,1	202	65,2
Ne	65	29,1	43	49,4	34	36,6	41	39,8	33	28,9	108	34,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Bendravimas su edukatoriumi												
Taip	107	48	31	35,6	36	38,7	47	45,6	55	48,2	138	44,5
Ne	116	52	56	64,4	57	61,3	56	54,4	59	51,8	172	55,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Užduočių netikėtumas ir originalumas												
Taip	168	75,3	55	63,2	69	74,2	69	67	85	74,6	223	71,9
Ne	55	24,7	32	36,8	24	25,8	34	33	29	25,4	87	28,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Matyti eksponatai												
Taip	12	5,4	2	2,3	5	5,4	7	6,8	2	1,8	14	4,5
Ne	211	94,6	86	97,7	88	94,6	96	93,2	112	98,2	296	95,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
6. Kita												
Taip	5	2,2	1	1,1	2	2,2	3	2,9	1	0,9	6	1,9
Ne	218	97,8	86	98,9	91	97,8	100	97,1	113	99,1	304	98,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Pastaba: respondentai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus.

Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp užduočių originalumo ir netikėtumo kriterijaus bei lyties ($\chi^2=4,552$; df 1; $p<0,05$). Lyginant šį kriterijų pagal klasę matome, kad tai aktualu 9-10 kl. moksleiviams. Nagrinėjant praktinės užsiėmimų dalies įtaką ir lytį pastebime, kad mergaitėms tai daro įtakos 20,3% daugiau, o nustatytas patikimas skirtumas tarp praktinės užsiėmimų dalies kriterijaus ir lyties ($\chi^2=11,335$; df 1; $p<0,001$) tai įrodo. Lyginant praktinę užsiėmimų dalį pagal klasę tai aktualiausia 9-10 kl. paaugliams. Nagrinėjant trečiąjį privalumą buvo nustatytas patikimas skirtumas tarp bendravimo su edukatoriais ir lyties ($\chi^2=3,865$; df 1; $p<0,05$), taigi mergaitėms tai aktualiau 12,4%, o lyginant pagal klasę, tai aktualu 9-10 kl. paaugliams. Mažiausiai svarbus privalumas edukaciniuose užsiėmimuose yra matyti eksponatai.

Svarbu buvo sužinoti paauglių nuomonę, kokios priežastys lemia teigiamus dalykus edukacinėse programose, todėl klausimas buvo pateiktas atviro tipo, vėliau atsakymai koduojami išskiriant pagrindines ir dažniausiai besikartojančias priežastis. Nustatyta (žr. 16 lentelę), kad pagrindinė priežastis – patinka nauji dalykai, nes jie įdomūs, daug sužinau, o tai pravers ateityje, kurią nurodė daugiau nei penktadalis apklaustųjų, o lyginant pagal klasę daugiausiai įtakos turi 7-8 kl. paaugliams, ją nurodė ketvirtadalis moksleivių. Antroji priežastis – patinka praktinių užsiėmimų užduotys, nes galiu išbandyti save ir pritaikyti užsiėmimų metu įgytas žinias, kurią nurodė daugiau nei dešimtadalis moksleivių.

16 lentelė

Priežastys teigiamai veikiančios edukacinius užsiėmimus

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Patinka praktinių užsiėmimų užduotys, nes galiu išbandyti save ir pritaikyti užsiėmimų metu įgytas žinias												
Taip	29	13	5	5,7	9	9,7	7	6,8	18	15,8	34	11
Ne	194	87	82	94,3	84	90,3	96	93,2	96	84,2	276	89
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
2. Patinka nauji dalykai, nes jie – įdomūs, daug sužinau, o tai pravers ateityje												
Taip	54	24,2	17	19,5	22	23,7	26	25,2	23	20,2	71	22,9
Ne	169	75,8	70	80,5	71	76,3	77	74,8	91	79,8	239	77,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Praktinių užsiėmimų metu įdomu išbandyti naujas technikas ir kažką sukurti												
Taip	21	9,4	8	9,2	11	11,8	9	8,7	9	7,9	29	9,4
Ne	202	90,6	79	90,8	82	88,2	94	91,3	105	92,1	281	90,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Užduočių netikėtumas ir originalumas nuteikia teigiamai, skatina kūrybiškumą ir norą dirbti												
Taip	20	9	5	5,7	9	9,7	6	5,8	10	8,8	29	9,3
Ne	203	91	82	94,3	84	90,3	97	94,2	104	91,2	281	90,7
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Įdomu klausytis, bendrauti, diskutuoti su edukatoriais ir iš jų sužinoti apie menininkus bei jų kūrybą												
Taip	18	8,1	4	4,6	8	8,6	9	8,7	5	4,4	22	7,1
Ne	205	91,9	83	95,4	85	91,4	94	91,3	109	95,6	228	92,9
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Teorinių užsiėmimų metu įdomu analizuoti meno kūrinius, nes į juos labiau įsigilini ir supranti												
Taip	11	4,9	4	4,6	3	3,2	2	1,9	10	8,8	15	4,8
Ne	212	95,1	83	95,4	90	96,8	101	98,1	104	91,2	295	95,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
7. Visi dalykai edukaciniuose užsiėmimuose yra svarbūs ugdant menišką ir kūrybingą žmogų												
Taip	10	4,5	4	4,6	5	5,4	4	3,9	5	4,4	14	4,5
Ne	213	95,5	83	95,4	88	94,6	99	96,1	109	95,6	296	95,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
8. Kita												
Taip	7	3,1	1	1,4	2	2,2	3	2,9	3	2,6	8	2,6
Ne	216	96,9	86	98,6	91	97,8	100	97,1	111	97,4	302	97,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100

Lyginant pagal lytį matome, kad tai dvigubai aktualiau mergaitėms, o palyginus pagal klasę ji aktuali 9-10 kl. mokiniams. Trečioji svarbi priežastis – praktinių užsiėmimų metu įdomu išbandyti naujas technikas ir kažką sukurti, kurią nurodė vos dešimtadalis paauglių. Lyginant pagal lytį tai mažiau nei vienu procentu aktualiau mergaitėms, o lyginant pagal klasę tai svarbu 5-7 kl. mokiniams. Mažiausiai įtakos turi (beveik penki procentai)

priežastis, kad visi dalykai edukaciniuose užsiėmimuose yra svarbūs ugdant menišką ir kūrybingą žmogų.

17 lentelė

Edukacinių užsiėmimų trūkumai

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Edukatoriaus bendravimas su mokiniais												
Taip	28	12,6	16	18,4	22	23,7	12	11,7	10	8,8	44	14,8
Ne	195	87,4	71	81,6	71	76,3	91	88,3	104	91,2	266	85,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Praktinė edukacinių užsiėmimų dalis												
Taip	23	10,3	21	24,1	12	12,9	22	21,4	10	8,8	44	14,8
Ne	200	89,7	66	75,9	81	87,1	81	78,6	104	91,2	266	85,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Teorinė edukacinių užsiėmimų dalis												
Taip	76	34,1	27	31	29	31,2	29	28,2	45	39,5	103	33,2
Ne	147	65,9	60	69	64	68,8	74	71,8	69	60,5	207	66,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Užduočių parinkimas (jos neįdomios)												
Taip	41	18,4	18	20,7	25	26,9	22	21,4	12	10,5	59	19
Ne	182	81,6	69	79,3	68	73,1	81	78,6	102	89,5	251	81
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
5. Nekompetentingi edukatoriai												
Taip	15	6,7	2	2,3	4	4,3	7	6,8	6	5,3	17	5,5
Ne	208	93,3	85	97,7	89	95,7	96	93,2	108	94,7	293	94,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Kita												
Taip	9	4	2	2,3	5	5,4	2	1,9	4	3,5	11	3,5
Ne	214	96	85	97,7	88	94,6	101	98,1	110	96,5	299	96,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Pastaba: respondentai galėjo rinktis kelis atsakymo variantus.

Svarbu nustatyti ir edukacinių užsiėmimų trūkumus, nes tai padeda gauti objektyvesnius ir tikslesnius rezultatus siekiant atskleisti darbo tikslą. Todėl, anketoje buvo pateiktas klausimas (jį sudaro trys dalys), kurio dėka siekiama nustatyti: trūkumus edukaciniuose užsiėmimuose, priežastis skatinančias tuos trūkumus ir pokyčių reikalingumą bei įvairumą edukaciniuose užsiėmimuose.

Pirma klausimo dalimi buvo nustatytas (žr. 17 lentelę) dažniausiai minimas trūkumas, tai teorinė užsiėmimų dalis, kurią nurodė daugiau nei trečdalis apklaustųjų.

Lyginant pagal lytį šis trūkumas aktualesnis 3,1% mergaitėms. Palyginus pagal klasę paaiškėjo, kad tai aktualu 9-10 kl. paaugliams. Antras dažniausiai minimas trūkumas yra užduočių parinkimas (jos neįdomios), tai įvardino beveik penktadalis paauglių. Lyginant pagal lytį paaiškėjo, kad berniukams tai 2,3% svarbiau. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp užduočių parinkimo kriterijaus ir klasės ($\chi^2=9,433$; df 2; $p<0,001$), tai svarbu 5-6 kl. mokiniams. Trečias svarbus trūkumas buvo nurodytas edukatoriaus bendravimas su mokiniais, kurį įvardino apie penkiolika procentų paauglių. Lyginant pagal lytį paaiškėjo, kad tai 5,8% aktualiau berniukams. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp edukatoriaus bendravimo su mokiniais ir klasės ($\chi^2=10,135$; df 2; $p<0,001$), taigi 5-6 kl. paaugliams tai yra aktualiausia. Ketvirtas svarbus trūkumas – praktinė edukacinių užsiėmimų dalis, nes buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šio kriterijaus ir lyties ($\chi^2=9,820$; df 1; $p<0,001$), tai berniukams daro įtaką 13,8% daugiau. Taip pat buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp praktinės užsiėmimų dalies ir klasės ($\chi^2=7,221$; df 2; $p<0,05$), matome, kad tai įtakos turi daugiau 9-10 kl. paaugliams. Mažiausiai aktualus trūkumas – edukacinius užsiėmimus vedantys nekompetentingi edukatoriai ir kitos priežastys.

Antra klausimo dalimi apie neigiamus edukacinių užsiėmimų dalykus buvo svarbu sužinoti paauglių nuomonę, kokios priežastys tai lemia, todėl buvo pateiktas atviro tipo klausimas, vėliau atsakymai koduojami išskiriant pagrindines ir dažniausiai besikartojančias priežastis. Nustatyta (žr. 18 lentelę), kad pagrindinė priežastis – teorinė dalis neįdomi, per daug informacijos, kuri nesusisteminta, todėl sunku įsiminti ką pasakoja. Šią priežastį nurodė beveik dešimtadalis apklaustųjų, lyginant pagal lytį pastebima, kad tai 2,8% aktualiau mergaitėms nei berniukams, o palyginus pagal klasę – 9-10 kl. paaugliams.

18 lentelė

Priežastys neigiamai veikiančios edukacinius užsiėmimus

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Teorinė dalis per ilga, todėl nusibosta klausytis												
Taip	24	10,8	6	6,9	11	11,8	8	7,8	11	9,6	30	9,7
Ne	199	89,2	81	93,1	82	88,2	95	92,2	103	90,4	280	90,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Teorinė dalis neįdomi, per daug informacijos, kuri nesusisteminta, todėl sunku įsiminti ką pasakoja												
Taip	24	10,8	7	8	9	9,7	7	6,8	15	13,2	31	10
Ne	199	89,2	80	92	84	90,3	96	93,2	99	86,8	279	90
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
3. Neįdomus praktinių užsiėmimų procesas ir veikla, nes edukatorius nepaaiškina kaip konkrečiai atlikti užduotis ir pan.												
Taip	12	5,4	3	3,4	4	4,3	5	4,9	6	5,3	15	4,8
Ne	211	94,6	94	96,6	89	95,7	98	95,1	108	94,7	295	95,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Edukaciniai užsiėmimai neįdomūs, kai edukatorius mažai ir nenoriai bei monotoniškai bendrauja su mokiniais												
Taip	17	7,6	3	3,4	13	14	-	-	7	6,1	20	6,5
Ne	206	92,4	84	96,6	80	86	103	100	107	93,9	290	93,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Parenkamos neįdomios edukacinių užsiėmimų temos ir neoriginalios užduotys, o tada praeina noras įsitraukti į užsiėmimo veiklą												
Taip	15	6,7	3	3,4	11	11,8	5	4,9	2	1,8	18	5,8
Ne	208	93,3	84	96,6	82	88,2	98	95,1	112	98,2	292	94,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Kita												
Taip	9	4	2	2,3	6	6,5	1	1	4	3,5	11	3,5
Ne	214	96	85	97,7	87	93,5	102	99	110	96,5	299	96,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Antroji priežastis neigiamai veikianti edukacinius užsiėmimus – teorinė dalis per ilga, todėl nusibosta klausytis, ją kaip svarbią nurodė beveik dešimtadalis apklaustųjų, palyginus pagal lytį paaiškėjo, kad mergaitėms tai 3,9% aktualiau. Palyginus tą pačią priežastį pagal klasę matyti, kad tai svarbiau 5-6 kl. moksleiviams. Trečioji priežastis buvo įvardinta, kad edukaciniai užsiėmimai neįdomūs, kai edukatorius mažai ir nenoriai bei monotoniškai bendrauja su mokiniais, šią priežastį nurodė beveik dešimtadalis paauglių, o lyginant pagal lytį tai 4,2% aktualiau mergaitėms. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp prieš tai minėtos priežasties ir klasės ($\chi^2=15,852$; df 2; $p<0,0001$), čia išsiskiria 5-6 kl. mokiniai, o 7-8 kl. paaugliai šios priežasties kaip neigiamos iš viso nenurodė. Ketvirtoji priežastis buvo įvardinta, kad tai – parenkamos neįdomios edukacinių užsiėmimų temos ir neoriginalios užduotys, o tada praeina noras įsitraukti į užsiėmimo veiklą, šią priežastį įvardino beveik šeši procentai paauglių, mergaitėms tai dvigubai aktualiau nei berniukams. Lyginant pagal klasę tai aktualiausia 5-6 kl. mokiniams. Mažiausiai įtakos turi neįdomus praktinių užsiėmimų procesas ir veikla, nes edukatorius nepaaiškina kaip konkrečiai atlikti užduotis ir pan. bei kitos priežastys, kurias įvardino mažiau nei dešimtadalis apklaustųjų. Taip pat buvo nustatytas

koreliacinis ryšys tarp edukacinių užsiėmimų neįdomūs, kai edukatorius mažai ir nenoriai bei monotoniškai bendrauja su mokiniais prieš tai minėtos priežasties ir klasės (C=0,221).

19 lentelė

Reikalingi pokyčiai edukaciniuose užsiėmimuose

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Įdomesnio, glaustesnio ir trumpesnio temos perteikimo (pasakojimo)												
Taip	19	8,5	6	6,9	12	12,9	1	1	12	10,5	25	8,1
Ne	204	91,5	81	93,1	81	87,1	102	99	102	89,5	285	91,9
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Pajvairinti praktines užduotis, kad jos būtų linksmesnės ir įdomesnės												
Taip	27	12,1	11	12,6	16	17,2	14	13,6	8	7	38	12,3
Ne	11	87,9	76	87,4	77	82,8	89	86,4	106	93	272	87,7
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Daugiau žaidimų susijusių su užsiėmimu, o tai skatina mąstyti ir geriau įsiminti teoriją												
Taip	10	4,5	6	6,9	6	6,5	5	4,9	5	4,4	16	5,2
Ne	213	95,5	81	93,1	87	93,5	98	95,1	109	95,6	294	94,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Daugiau praktinių nei teorinių edukacinių užsiėmimų												
Taip	12	5,4	4	4,6	7	7,5	4	3,9	5	4,4	16	5,2
Ne	211	94,6	83	95,4	86	92,5	99	96,1	109	95,6	294	94,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
5. Teorinių užsiėmimų metu daugiau pasakoti apie menininkus ir jų kūrybą												
Taip	13	5,8	6	6,9	3	3,2	7	6,8	9	7,9	19	6,1
Ne	210	94,2	81	93,1	90	96,8	96	93,2	105	92,1	291	93,9
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Kita												
Taip	22	9,9	2	2,3	8	8,6	10	9,7	6	5,3	24	7,7
Ne	201	90,1	85	97,7	85	91,4	93	90,3	108	94,7	286	92,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Trečia klausimo dalimi buvo svarbu sužinoti, kokių pokyčių reikėtų edukaciniuose užsiėmimuose, todėl klausimas buvo pateiktas atviro tipo, vėliau atsakymai koduojami išskiriant pagrindines ir dažniausiai besikartojančias priežastis. Nustatyta (žr. 19 lentelę), kad pagrindinis pokytis, kurio reikėtų užsiėmimuose – pajvairinti praktines užduotis, kad jos būtų linksmesnės ir įdomesnės, jį įvardino daugiau nei dešimtadalis paauglių, lyginant pagal lytį tai vos vienu procentu svarbiau berniukams. O palyginus tą patį pokytį tarp klasių paaiškėjo, kad tai svarbiau 5-6 kl. mokiniams. Antrasis svarbus pokytis, kad reikia įdomesnio, glaustesnio ir trumpesnio temos perteikimo, jį nurodė vos dešimtadalis apklaustųjų, o palyginus pagal lytį

mergaitėms tai 1,6% svarbiau. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp įdomesnio, glaustesnio ir trumpesnio temos perteikimo bei klasės ($\chi^2=10,859$; df 2; $p<0,001$), paaiškėjo, kad tai svarbiau 5-6 kl. paaugliams. Mažiausiai svarbūs buvo įvardinti tokie pokyčiai: daugiau žaidimų susijusių su užsiėmimu, o tai skatina mąstyti ir geriau įsiminti teoriją bei daugiau praktinių nei teorinių užsiėmimų, juos nurodė kiek daugiau nei penki procentai apklaustųjų.

Taip pat svarbu buvo išsiaiškinti moksleivių požiūrį į pačius užsiėmimus vedančius edukatorius, kurie taip pat turi didelės įtakos dailės mokymosi motyvacijai, nes svarbu kaip jie sudomina mokinių savo mokomuoju dalyku, kaip apskritai geba vesti patį užsiėmimą ir daug kitų svarbių aspektų. Todėl paaugliams buvo pateiktas klausimas iš trijų dalių, siekiant nustatyti edukatorių: kompetencijas, asmenines savybes bei reikalingus pokyčius.

Pirma klausimo dalimi siekiama išsiaiškinti svarbiausias, paauglių nuomone, edukatoriaus kompetencijas, todėl buvo nustatyta pagrindinė kompetencija (žr. 20 lentelę), kurią nurodė daugiau nei du trečdaliai apklaustųjų, tai puikus savo dėstomo dalyko išmanymas.

20 lentelė

Edukatorių kompetencijų vertinimas

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Puikus savo dėstomo dalyko išmanymas												
Labai svarbu	166	74,4	47	54,1	61	65,6	68	66	84	73,7	213	68,7
Svarbu	49	22	33	37,9	27	29	32	31,1	23	20,2	82	26,5
Nelabai svarbu	8	3,6	7	8	5	5,4	3	2,9	7	6,1	15	4,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Gebėjimas suprantamai perteikti informaciją												
Labai svarbu	158	70,9	49	57	62	66,7	66	64,7	79	69,3	207	66,9
Svarbu	59	26,5	34	39,5	27	29	34	33,3	32	28,1	93	30,2
Nelabai svarbu	6	2,6	3	3,5	4	4,3	2	2	3	2,6	9	2,9
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Netikėtų ir patrauklių užduočių parinkimas												
Labai svarbu	119	53,4	38	43,7	50	53,8	52	50,5	55	48,3	157	50,7
Svarbu	82	36,7	35	40,2	30	32,2	39	37,8	48	42,1	117	37,7
Nelabai svarbu	22	9,9	14	16,1	13	14	12	11,7	11	9,6	36	11,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Moksleivių pasitikėjimo savimi ugdymas												
Labai svarbu	93	41,7	35	40,3	34	36,6	44	42,7	50	43,9	128	41,3
Svarbu	101	45,3	31	35,6	44	47,3	42	40,8	46	40,4	132	42,6
Nelabai svarbu	29	13	21	24,1	15	16,1	17	16,5	18	15,7	50	16,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
5. Moksleivių vertinimas atsižvelgiant į kiekvieno galimybes												
Labai svarbu	99	44,4	35	40,2	39	41,9	45	43,7	50	43,9	134	43,2
Svarbu	99	44,4	38	43,7	40	43	45	43,7	52	45,6	137	44,2
Nelabai svarbu	25	11,2	14	16,1	14	15,1	13	12,6	12	10,5	39	12,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šios kompetencijos ir lyties ($\chi^2=12,393$; df 2; $p<0,001$), taip mano 20,3% daugiau mergaičių nei berniukų. Lyginant pagal klasę, šią priežastį daugiausiai nurodė 9-10 kl. paaugliai. Antroji svarbi edukatoriaus kompetencija – gebėjimas suprantamai perteikti informaciją, ją nurodė taip pat daugiau nei du trečdaliai moksleivių. Palyginus pagal lytį šią kompetenciją 15% daugiau nurodė mergaitės, o palyginus pagal klasę ją daugiausiai įvardino 9-10 kl. moksleiviai. Truputį mažiau svarbios buvo įvardintos šios kompetencijos – netikėtų ir patrauklių užduočių parinkimas bei moksleivių vertinimas atsižvelgiant į kiekvieno galimybes, taigi atitinkamai apklaustieji nurodė, kad pirmoji svarbi dviem ketvirtadaliui, o antroji – daugiau nei dviem penktadaliui tiriamųjų. Mažiausiai svarbi kompetencija – moksleivių pasitikėjimo savimi ugdytas, kurią nurodė apie du penktadaliai paauglių. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šios kompetencijos ir lyties ($\chi^2=6,214$; df 2; $p<0,05$), taigi mergaitėms tai 1,4% svarbiau nei berniukams, o palyginus pagal klasę tai svarbiausia 9-10 kl. moksleiviams.

Antrąją klausimo dalimi buvo nustatytos svarbiausios, paauglių nuomone, asmeninės edukatoriaus savybės (žr. 21 lentelę), taigi daugiau nei du trečdaliai apklaustųjų nurodė, kad bendravimas turi būti nuoširdus ir supratingas. Palyginus pagal lytį matome, kad 12,3% daugiau taip mano mergaitės nei berniukai, o lyginant pagal klasę tai svarbiau 9-10 kl. moksleiviams. Antroji svarbi asmeninė edukatoriaus savybė turi būti – gebėjimas parinkti originalias užduotis, ją nurodė beveik du trečdaliai apklaustųjų. Lyginant pagal lytį 8% daugiau šią savybę įvardino mergaitės, o lyginant pagal klasę ją išskyrė 7-8 kl. mokiniai. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp gebėjimo prisitaikyti prie netikėtų situacijų ir lyties ($\chi^2=14,063$; df 2; $p<0,001$), taip teigia 8% daugiau mergaičių nei berniukų. Palyginus tą pačią savybę pagal klasę pastebime, kad tai svarbiau 9-10 kl. paaugliams. Mažiausiai svarbi savybė buvo nurodyta, kad tai gebėjimas patenkinti kiekvieno mokinio poreikius, kurią nurodė vos daugiau nei du penktadaliai paauglių. Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp gebėjimo prisitaikyti prie netikėtų situacijų ir lyties ($C=0,208$).

Edukatorių asmeninių savybių vertinimas

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Gebėjimas patenkinti kiekvieno mokinio poreikius												
Labai svarbu	94	42,2	39	44,9	43	46,3	49	47,6	41	36	133	42,9
Svarbu	101	45,3	41	47,1	39	41,9	46	44,6	57	50	142	45,8
Nelabai svarbu	28	12,5	7	8	11	11,8	8	7,8	16	14	35	11,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Gebėjimas parinkti originalias užduotis												
Labai svarbu	134	60,1	45	51,8	53	57	60	58,3	66	57,9	179	57,7
Svarbu	77	34,5	37	42,5	32	34,4	38	36,8	44	38,6	114	36,8
Nelabai svarbu	12	5,4	5	5,7	8	8,6	5	4,9	4	3,5	17	5,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Gebėjimas prisitaikyti prie netikėtų situacijų												
Labai svarbu	122	54,7	41	47,1	47	50,5	54	52,4	62	54,4	163	52,6
Svarbu	87	39	28	32,2	36	38,7	38	36,9	41	36	115	37,1
Nelabai svarbu	14	6,3	18	20,7	10	10,8	11	10,7	11	9,6	32	10,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Bendraudamas turi būti nuoširdus ir supratingas												
Labai svarbu	148	66,4	47	54,1	54	58,1	64	62,2	77	67,6	195	62,9
Svarbu	61	27,4	35	40,2	34	36,5	33	32	29	25,4	96	31
Nelabai svarbu	14	6,2	5	5,7	5	5,4	6	5,8	8	7	19	6,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Turėjimas puikų humoro jausmą												
Labai svarbu	123	55,2	42	48,3	51	54,9	57	55,3	57	50	165	53,2
Svarbu	68	30,5	28	32,2	27	29	32	31,1	37	32,5	96	31
Nelabai svarbu	32	14,3	17	19,5	15	16,1	14	13,6	20	17,5	49	15,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Kita												
Labai svarbu	4	1,8	-	-	3	3,2	1	1	-	-	4	1,3
Nelabai svarbu	219	98,2	87	100	90	96,8	102	99	114	100	306	98,7
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Trečia klausimo dalimi buvo svarbu sužinoti paauglių nuomonę, kokių pokyčių reiktų iš edukatoriaus, todėl klausimas buvo pateiktas atviro tipo, vėliau atsakymai koduojami išskiriant pagrindinius ir dažniausiai besikartojančius pokyčius. Nustatyta (žr. 22 lentelę), kad pagrindinis pokytis, kurio tikisi paaugliai – didesnio, supratingesnio ir nuoširdesnio bendravimo, atliekamų užduočių išsamaus paaiškinimo, jį nurodė daugiau nei dešimtadalis paauglių, o lyginant pagal lytį tai svarbu 8,6% mergaitėms.

Reikalingi pokyčiai iš edukatoriaus

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Humoro jausmo, nes tai sukuria teigiamą atmosferą edukacinio užsiėmimo metu												
Taip	21	9,4	3	3,4	9	9,7	6	5,8	9	7,9	24	7,7
Ne	202	90,6	84	96,6	84	90,3	97	94,2	105	92,1	286	92,3
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Ko nors netikėto, pvz.: apdovanojimų, prizų, įdomių staigmenų												
Taip	9	4	1	1,1	7	7,5	1	1	2	1,8	10	3,2
Ne	214	96	86	98,9	86	92,5	102	99	112	98,2	300	96,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Didesnio, supratingesnio ir nuoširdesnio bendravimo su mokiniais, atliekamų užduočių išsamaus paaiškinimo												
Taip	37	16,6	7	8	23	24,7	11	10,7	10	8,8	44	14,2
Ne	186	83,4	80	92	70	75,3	92	89,3	104	91,2	266	85,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Daugiau naudingos informacijos perteikimo („ne sausų faktų“) ir įdomesnės temos pasakojimo												
Taip	26	11,7	11	12,6	13	14	14	13,6	10	8,8	37	11,9
Ne	197	88,3	76	87,4	80	86	89	86,4	104	91,2	273	88,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Daugiau įdomesnių praktinių užduočių												
Taip	17	7,6	3	3,4	5	5,4	7	6,8	8	7	20	6,5
Ne	206	92,4	84	96,6	88	94,6	96	93,2	106	93	290	93,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Suorganizuoti užsiėmimą taip, kad kuo įdomiau praleisti laiką												
Taip	11	4,9	6	6,9	5	5,4	9	8,7	3	2,6	17	6,5
Ne	212	95,1	81	93,1	88	94,6	94	91,3	111	97,4	293	93,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
7. Kita												
Taip	5	2,2	3	3,4	3	3,2	2	1,9	3	2,6	8	2,6
Ne	218	97,8	84	96,6	90	96,8	101	98,1	111	97,4	302	97,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp prieš tai minėto pokyčio ir klasės ($\chi^2=12,275$; df 2; $p<0,001$), tai aktualu 5-6 kl. mokiniams. Antrasis svarbus pokytis – daugiau naudingos informacijos perteikimo („ne sausų faktų“) ir įdomesnės temos pasakojimo, jį nurodė daugiau nei dešimtadalis apklaustųjų. Lyginant pagal lytį šį pokytį berniukai nurodė vos 1% daugiau, o palyginus pagal klasę, tai svarbiau 5-6 kl. mokiniams. Mažiausiai

respondentų (vos dešimtadalis) nurodė reikalingą pokytį – ko nors netikėto, pvz.: apdovanojimų, prizų, įdomių staigmenų. Palyginus šį pokytį pagal lytį tai beveik 3% svarbiau mergaitėms. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp ko nors netikėto (apdovanojimų, prizų, įdomių staigmenų) ir klasės ($\chi^2=7,979$; df 2; $p<0,05$), tai aktualiausia 5-6 kl. moksleiviams.

Iš 23 lentelės matyti, kad labai maža dalis respondentų mano, kad edukaciniai užsiėmimai nesužadina jų noro ateityje dažniau lankytis muziejuose ir dailės galerijose, tai įvardino vos penki procentai apklaustųjų. Palyginus tai pagal lytį matome, kad 9% daugiau berniukų mano, kad jų noro edukaciniai užsiėmimai nesužadina, o lyginant pagal klasę matome, kad 9,8% daugiau nesužadina 7-8 kl. moksleivių nei 9-10 kl. Šiuo klausimu neturi nuomonės arba nežino 5% daugiau respondentų nei tie, kurie teigia, kad edukaciniai užsiėmimai neskatiną jų apsilankymo dažnumo. Mergaičių neturinčių nuomonės 5% mažiau nei berniukų, o lyginant pagal klasę pastebime, kad 2% daugiau neturi nuomonės 5-6 kl. mokiniai nei 7-8 kl. Daugiau nei 16% manančių, kad edukacinės programos skatins ateityje dažniau lankytis muziejuose ir dailės galerijose tarp tik iš dalies manančių. Lyginant pagal lytį mergaites 13,4% daugiau skatins lankytis ateityje, o iš dalies skatins tiek berniukus, tiek mergaites vienodai, skirtumas į mergaičių pusę didesnis tik 0,9%. Pusė apklaustųjų mano, kad visgi edukacinės programos skatins ateityje dažniau lankytis, tai įrodo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp edukacinių užsiėmimų sužadavimo dažniau ateityje lankytis kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose) ir lyties ($\chi^2=15,015$; df 3; $p<0,001$). Palyginus pagal klases matome, kad lankytis skatins 5-6 kl. ir 7-8 kl. paauglius, t. y. po du ketvirtadalius, o 9-10 kl. – beveik du trečdalius, t. y. apie 10% daugiau, tai įrodo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp šio kriterijaus ir klasės ($\chi^2=14,995$; df 6; $p<0,05$). Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp edukacinių užsiėmimų sužadavimo dažniau ateityje lankytis kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose) ir lyties ($C=0,215$) bei klasės ($C=0,215$).

23 lentelė

Edukacinių užsiėmimų įtaka dažniau ateityje lankytis muziejuose ir dailės galerijose

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Daro įtaką	122	54,8	36	41,4	42	49,2	50	48,5	66	57,9	158	51
Iš dalies daro įtaką	79	35,4	30	34,5	38	39,8	34	33	37	32,4	109	35,2
Nežinau/neturiu nuomonės	17	7,6	11	12,6	10	9,8	8	7,8	10	8,8	28	9
Nedaro įtakos	5	2,2	10	11,5	3	1,2	11	10,7	1	0,9	15	4,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Aiškinantis kur paaugliams patinka mokytis dailės, siekiama nustatyti vietą, kuri juos labiausiai motyvuoja. Taigi buvo nustatyta (žr. 24 lentelę), kad rečiausiai mokomasi namuose ir gamtoje, maždaug po du procentus apklaustųjų nurodė vieną ir kitą variantą. Lyginant pagal klasę ar patinka mokytis dailės gamtoje pastebime, kad 5-6 kl. moksleiviai iš viso nežymėjo šio atsakymo varianto, o 9-10 kl. paaugliams ten patinka mokytis 4% daugiau nei 7-8 kl. moksleiviams.

24 lentelė

Vietos kur patinka mokytis dailės

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Mokykloje/ gimnazijoje	64	28,7	39	44,8	42	45,2	29	28,1	32	28,1	103	33,2
Muziejuose/dailės galerijose	128	57,4	42	48,3	45	48,4	64	62,1	61	53,5	170	54,8
Dailės mokykloje	13	5,8	3	3,4	5	5,2	4	3,9	7	6,1	16	5,2
Namuose	6	2,7	1	1,2	1	1,2	4	3,9	2	1,8	7	2,3
Gamtoje	4	1,8	2	2,3	-	-	1	1	5	4,4	6	1,9
Visur	8	3,6	-	-	-	-	1	1	7	6,1	8	2,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Lyginant pagal lytį nustatyta, kad gamtoje mokytis dailės labiau patinka berniukams, o namuose dvigubai daugiau mergaitėms. Lyginant pagal klasę namuose mieliau mokosi dailės 7-8 kl. mokiniai, t. y. 2% daugiau nei 9-10 kl. paaugliai. Taip pat buvo nurodytas bendro pobūdžio atsakymas, kad dailės paaugliams patinka mokytis visur, šį variantą nurodė beveik trys procentai apklaustųjų. Lyginant šį atsakymą pagal klasę pastebime, kad 9-10 kl. paaugliai nurodė 6% daugiau nei 7-8 kl. mokiniai, o 5-6 kl. moksleiviai išvis nepažymėjo šio atsakymo varianto. Aiškinantis kitas dailės mokymosi vietas pastebėta, kad dvigubai daugiau apklaustųjų pažymėjo, kad jiems patinka mokytis dailės mokykloje nei visur. Lyginant pagal lytį dailės mokykloje patinka mokytis 2,4% daugiau mergaitėms, o lyginant pagal klasę matome, kad tai 9-10 kl. paaugliai. Daugiausiai apklaustiesiems patinka mokytis dailės muziejuose/dailės galerijose ir mokyklose/gimnazijose, tačiau 21,6% daugiau nurodė muziejus/dailės galerijas. Mokykloje/gimnazijoje nurodė daugiau nei trečdalis apklaustųjų, o muziejuose/dailės galerijose daugiau nei du ketvirtadaliai apklaustųjų. Lyginant pagal lytį mokykloje/gimnazijoje 16,8% daugiau patinka mokytis dailės berniukams, o muziejuose/dailės galerijose – 9,1% daugiau mergaitėms. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp vietos kur patinka mokytis dailės ir klasės ($\chi^2=24,758$; df 10; $p<0,001$). Dailės labiausiai patinka mokytis muziejuose/dailės galerijose 7-8 kl. moksleiviams

8,6% daugiau nei 9-10 kl. paaugliams, o mokykloje/gimnazijoje 5-6 kl. mokiniams 17% daugiau nei 7-8 ir 9-10 kl. paaugliams. Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp vietos kur patinka mokytis dailės ir klasės ($C=0,272$).

Svarbu buvo sužinoti paauglių nuomonę kokios yra dailės mokymosi tam tikroje aplinkoje priežastys, t. y. kodėl vienur ar kitur jam geriau ir pan., o tai skatina atskleisti paauglių mokymosi motyvus. Šis klausimas buvo pateiktas atviro tipo, vėliau atsakymai koduojami išskiriant pagrindines ir dažniausiai besikartojančias priežastis. Nustatyta (žr. 25 lentelę), kad daugiausiai įvairių priežasčių buvo nurodyta muziejų/dailės galerijų naudai ir dažniausiai nurodytos apklaustųjų.

25 lentelė

Priežastys dėl kurių patinka mokytis dailės tam tikroje vietoje

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Muziejuose/dailės galerijose kitokia atmosfera, todėl ten įdomiau, o sukurti darbai būna geresni												
Taip	21	9,4	4	4,6	9	9,7	8	7,8	8	7,8	25	8,1
Ne	202	90,6	83	95,4	84	90,3	95	92,2	106	92,2	285	91,9
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Muziejuose/dailės galerijose sužinau daug naudingos, negirdėtos ir ateityje praversiančios informacijos apie meną ir kt. dalykus												
Taip	20	9	2	2,3	7	7,5	9	8,7	6	5,3	22	7,1
Ne	203	91	85	97,7	86	92,5	94	91,3	108	94,7	288	92,9
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Muziejuose/dailės galerijose labiau atsipalaiduojų, be to ten skiriamas didelis dėmesys mokiniui ir jo darbui												
Taip	9	4	2	2,3	3	3,2	5	4,9	3	2,6	11	3,5
Ne	214	96	85	97,7	90	96,8	98	95,1	111	97,4	299	96,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Muziejuose/dailės galerijose įdomu pamatyti meno kūrinius (originalus)												
Taip	11	4,9	5	5,7	2	2,2	6	5,8	8	7	16	5,2
Ne	212	95,1	82	94,3	91	97,8	97	94,2	106	93	294	94,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Mokykloje/gimnazijoje per dailės pamokas labiau susikaupiu, nes ten moko įdomiau ir užduotys parenkamos įvairesnės												
Taip	11	4,9	4	4,6	12	12,9	3	2,9	-	-	15	4,8
Ne	212	95,1	83	95,4	81	87,1	100	97,1	144	100	295	95,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
6. Mokykloje/gimnazijoje labiau paaiškinama ir skiriamas dėmesys kiekvienam mokiniui												
Taip	5	2,2	3	3,4	5	5,4	2	1,9	1	0,9	8	2,6
Ne	218	97,8	84	96,6	88	94,6	101	98,1	113	99,1	302	97,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
7. Mokykloje/gimnazijoje viskas labiau susisteminta, sukoncentruota ir trumpiau vyksta pamoka, todėl ji nenusibosta												
Taip	7	3,1	3	3,4	5	5,4	2	1,9	3	2,6	10	3,2
Ne	216	96,9	84	96,6	88	94,6	101	98,1	111	97,4	300	96,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
8. Dailės mokykloje yra sukurtos visos sąlygos kūrybiškai atsiskleisti, nėra suvaržymo												
Taip	8	3,6	1	1,1	3	3,2	3	2,9	3	2,6	9	2,9
Ne	215	96,4	86	98,9	90	96,8	100	97,1	111	97,4	301	97,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
9. Namuose galiu labiau atsiskleisti ir nevaržomai daryti tai ką noriu												
Taip	5	2,2	1	1,1	-	-	4	3,9	2	1,8	6	1,9
Ne	218	97,8	86	98,9	93	100	99	96,1	112	98,2	304	98,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
10. Šviežias oras teigiamai veikia mano kūrybingumą												
Taip	4	1,8	2	2,3	-	-	1	1	5	4,4	6	1,9
Ne	219	98,2	85	97,7	93	100	102	99	109	95,6	304	98,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
11. Kita												
Taip	7	3,1	3	3,4	6	6,5	2	1,9	2	1,8	10	3,2
Ne	216	96,9	84	96,6	87	93,5	101	98,1	112	98,2	300	96,8
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Pagrindinė priežastis – muziejuose/dailės galerijose kitokia atmosfera, ten įdomiau, o sukurti darbai būna geresni, ją nurodė aštuoni procentai apklaustųjų. Lyginant pagal lytį šią priežastį nurodė 9,4% daugiau mergaičių, o palyginus pagal klasę tai svarbu 5-6 kl. mokiniams, t. y. 1,9% daugiau nei 7-8 ir 9-10 kl. paaugliams. Antroji nurodyta priežastis, kad muziejuose/dailės galerijose sužino daug naudingos, negirdėtos ir ateityje praversiančios informacijos apie meną ir kt. dalykus, ją pasirinko septyni procentai apklaustųjų. Lyginant pagal lytį tai aktualiau 6,7% mergaitėms, o lyginant pagal klasę – 7-8 kl. moksleiviams. Trečioji svarbi priežastis, kuri taip pat susijusi su muziejais ir dailės galerijomis skamba taip: muziejuose/dailės galerijose įdomu pamatyti meno kūrinius (originalus), kurią nurodė daugiau nei penki procentai apklaustųjų. Palyginus pagal lytį matome, kad tai 0,8% svarbiau berniukams, beje tik ši vienintelė nurodyta priežastis, susijusi su muziejais ir dailės galerijomis, svarbesnė berniukams nei mergaitėms. Lyginant pagal klasę tai svarbiau 9-10 kl. paaugliams. Ketvirtoji svarbi priežastis jau nebesusijusi su muziejais ir dailės galerijomis, tai

– mokykloje/gimnazijoje per dailės pamokas labiau susikaupiu, nes ten moko įdomiau ir užduotys parenkamos įvairesnės, ją nurodė vos penki procentai apklaustųjų. Lyginant pagal lytį tai vos 0,2% svarbiau mergaitėms. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp minėtos priežasties ir klasės ($\chi^2=19,762$; df 2; $p<0,0001$), pastebime, kad 5-6 kl. mokiniams tai 10% svarbiau nei 7-8 kl. paaugliams, o 9-10 kl. moksleiviai išvis šios priežasties neminėjo. Taip pat nustatytas koreliacinis ryšys tarp minėtos priežasties ir klasės ($C=0,245$).

Labai svarbi dailės mokymuisi edukacinių programų įtaka ir veiklos aspektų taikymas mokykloje/gimnazijoje. Nagrinėjant pirmąjį kriterijų (edukacinių programų įtaką) buvo nustatyta (žr. 26 lentelę), kad dailės pamokoje atsiranda didesnis kūrybingumas, kurį nurodė daugiau nei du trečdaliai apklaustųjų.

26 lentelė

Edukacinių programų įtaka dailės mokymuisi mokykloje/gimnazijoje

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Dailės mokymasis yra įvairiapusiškesnis												
Taip	147	65,9	42	48,3	52	55,9	52	50,5	85	74,6	189	61
Iš dalies	63	28,3	38	43,7	33	35,5	42	40,8	26	22,8	101	32,6
Ne	13	5,8	7	8	8	8,6	9	8,7	3	2,6	20	6,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Gautos žinios panaudojamos dailės pamokos atsiskaitymui												
Taip	114	51,1	37	42,6	46	49,5	45	43,7	60	52,7	151	48,8
Iš dalies	91	40,8	35	40,2	37	39,7	47	45,6	42	36,8	126	40,6
Ne	18	8,1	15	17,2	10	10,8	11	10,7	12	10,5	33	10,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Dailės pamokoje atsiranda didesnis kūrybingumas												
Taip	150	67,2	44	50,6	54	58,1	60	58,3	80	70,2	194	62,6
Iš dalies	61	27,4	33	37,9	35	37,6	32	31	27	23,7	94	30,3
Ne	12	5,4	10	11,5	4	4,3	11	10,7	7	6,1	22	7,1
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Skatinamas didesnis noras lankytis ir mokytis dailės pamokoje												
Taip	99	44,4	35	40,3	41	44,1	38	36,9	55	48,3	134	43,2
Iš dalies	100	44,8	37	42,5	39	41,9	55	53,4	43	37,7	137	44,2
Ne	24	10,8	15	17,2	13	14	10	9,7	16	14	39	12,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Didėja teigiamas požiūris į dailės pamokas												
Taip	107	48	36	41,4	35	37,6	47	45,6	61	53,5	143	46,1
Iš dalies	95	42,6	38	43,7	50	53,8	45	43,7	38	33,3	133	42,9
Ne	21	9,4	13	14,9	8	8,6	11	10,7	15	13,2	34	11
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
6. Visa perteikiama informacija labai reikalinga dailės mokymuisi												
Taip	3	1,3	1	1,1	3	3,2	-	-	1	0,9	4	1,3
Ne	220	98,7	86	98,9	90	96,8	103	100	113	99,1	306	98,7
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
7. Kita												
Taip	1	0,4	1	1,1	1	1,1	-	-	1	0,9	2	0,6
Ne	222	99,6	86	98,9	92	98,9	103	100	113	99,1	308	99,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp dailės pamokoje atsirandančio didesnio kūrybingumo ir lyties ($\chi^2=8,390$; df 2; $p<0,05$), tai pastebi 17,5% daugiau mergaitės. Palyginus minėtą kriterijų pagal klasę pastebime, kad jį nurodė 9-10 kl. mokiniai, tai 17% daugiau įtakos turi nei 5-6 kl. ir 7-8 kl. paaugliams. Antrasis svarbus dalykas, kurį dailės pamokoje pastebi mokiniai, kad po apsilankymo edukaciniuose užsiėmimuose dailės mokymasis mokykloje/gimnazijoje tampa įvairiapusiškesnis, jį nurodė daugiau nei du trečdaliai apklaustųjų. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp minėto dalyko ir lyties ($\chi^2=8,244$; df 2; $p<0,05$), taip pat nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp minėto dalyko ir klasės ($\chi^2=15,487$; df 4; $p<0,001$). Lyginant pagal lytį tai 17,6% daugiau pastebi mergaitės, o palyginus pagal klasę tai turi įtakos 9-10 kl. paaugliams. Mažiausią poveikį dailės mokymuisi turi visos perteiktos informacijos reikalingumas, kurį nurodė vos daugiau nei vienas procentas apklaustųjų. Taip pat buvo nustatytas koreliacinis ryšys tarp po apsilankymo edukaciniuose užsiėmimuose dailės mokymasis mokykloje/gimnazijoje tampa įvairiapusiškesnis ir klasės ($C=0,218$).

Nagrinėjant antrąjį kriterijų (edukacinės veiklos aspektų taikymą) buvo nustatyta (žr. 27 lentelę), kad dailės pamokoje mokykloje/gimnazijoje dažniausiai aptariamoms ir pritaikomoms naujos žinios, tai nurodė du ketvirtadaliai apklaustųjų. Lyginant pagal lytį pastebime, kad tai nurodė 2,9% daugiau berniukų, o palyginus pagal klasę, tai – 9-10 kl. paaugliai. Antrasis svarbus dalykas, kad dailės pamoka, tai lyg užsiėmimo muziejuje/dailės galerijoje tęsinys – šį kriterijų nurodė du penktadaliai apklaustųjų. Buvo nustatytas statistiškai patikimas skirtumas tarp minėto kriterijaus ir lyties ($\chi^2=9,476$; df 2; $p<0,001$), tiek mergaitės, tiek berniukai nurodė labai nedideliu skirtumu, t. y. 4,6% daugiau nurodė mergaitės. Palyginus tarp klasės ir minėto kriterijaus, pastebime, kad visų klasių moksleiviai vienodai su tuo sutinka ir nurodė jį kiekviena klasių grupė po du penktadalius. Mažiausiai įvardinta buvo,

kad dailės pamokoje mokykloje/gimnazijoje yra taikomi tokie patys mokymo(si) metodai kaip ir edukaciniuose užsiėmimuose, tai įvardino truputį daugiau nei penktadalis respondentų. Palyginus pagal lytį tai nurodė 14,8% daugiau berniukų. Palyginus pagal klasę pastebime, kad dailės pamokoje taikomi tokie patys mokymo(si) metodai dažniau 7-8 kl.

27 lentelė

Edukacinių užsiėmimų veiklos aspektų taikymas dailės pamokoje mokykloje/gimnazijoje

Teiginiai	Lytis				Klasė						Iš viso	
	M		B		5-6		7-8		9-10			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Taikomi tokie patys mokymo(si) metodai												
Taip	49	22	32	36,8	25	26,9	33	32	23	20,2	81	26,1
Iš dalies	117	52,4	36	41,4	48	51,6	41	39,8	64	56,1	153	49,4
Ne	57	25,6	19	21,8	20	21,5	29	28,2	27	23,7	76	24,5
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
2. Nagrinėjamos panašios temos												
Taip	75	33,6	23	26,4	29	31,2	38	36,9	31	27,1	98	31,6
Iš dalies	105	47,1	50	57,5	54	58,1	42	40,8	59	51,8	155	50
Ne	43	19,3	14	16,1	10	10,7	23	22,3	24	21,1	57	18,4
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
3. Aptariamoms ir pritaikomoms naujos žinios												
Taip	109	48,9	45	51,8	47	50,5	45	43,7	62	54,4	154	49,7
Iš dalies	90	40,3	27	31	37	39,8	41	39,8	39	34,2	117	37,7
Ne	24	10,8	15	17,2	9	9,7	17	16,5	13	11,4	39	12,6
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100
4. Praktinės užduotys siejamos su neseniai lankytu edukaciniu užsiėmimu												
Taip	85	38,1	34	39,1	36	38,7	34	33	49	43	119	38,4
Iš dalies	91	40,8	38	43,7	40	43	46	44,7	43	37,7	129	41,6
Ne	47	21,1	15	17,2	17	18,3	23	22,3	22	19,3	62	20
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	144	100	310	100
5. Dailės pamoka, tai lyg užsiėmimo muziejuje/dailės galerijoje tęsinys												
Taip	82	36,8	35	40,2	37	39,8	39	37,9	41	36	117	37,7
Iš dalies	77	34,5	41	47,2	39	41,9	40	38,8	39	34,2	118	38,1
Ne	64	28,7	11	12,6	17	18,3	24	23,3	34	29,8	75	24,2
Iš viso	223	100	87	100	93	100	103	100	114	100	310	100

Apibendrinant apklausos rezultatus galima teigti, kad moksleiviai nors ir ne dažnai (1-2 k. per metus), tačiau apsilanko muziejuose/dailės galerijose su dailės mokytoja. Tai įrodo, kad dailės mokytojos stengiasi savo dalyko pamokas pajvairinti edukaciniais užsiėmimais ir tokiu būdu stiprinti paauglių dailės mokymo(si) motyvaciją. Patys paaugliai drąsiai teigia, kad muziejuose/dailės galerijose kitokia atmosfera, ten įdomiau mokytis ir

sukurti darbai būna geresni, o svarbiausia atsižvelgiama į jų norus (nėra prievartos). Taigi susidomėjimas kitokia mokymosi forma skatina paauglių norą mokytis.

Pagrindiniai edukacinių užsiėmimų privalumai, kuriuos nurodė paaugliai, tai originalios užduotys bei įdomi praktinė užsiėmimų dalis, tai labai svarbu, nes šiame amžiaus tarpsnyje pasireiškia nenoras užsiimti kūrybine veikla, o šiuo atveju jiems net nenorint ar „nemokant“ yra įdomu. Priežastys skatinančios įsitraukti į edukacinių užsiėmimų veiklą, tai smalsumas išbandyti naujas technikas ir priemones bei pažintis su menininkų kūryba. Užsiėmimų metu moksleiviai labiausiai vertina kūrybinių užduočių įvairumą ir originalumą bei nuoširdų tarpusavio bendravimą. Didžiausias poveikis, kurį daro edukaciniai užsiėmimai paaugliams, tai įgytos naujos žinios, praversiančios ateityje ir galimybė kūrybiškai atsiskleisti, be to dailės pamokos tampa įdomesnės. Todėl galima teigti, kad edukaciniai užsiėmimai iš tiesų yra vienas iš dailės mokymosi motyvacijos veiksnių. Taip pat svarbu, tai, kad edukaciniai užsiėmimai skatina ateityje paauglius dažniau lankytis kultūros įstaigose ne tik su dailės mokytoja, bet ir savarankiškai.

4.3. Interviu su edukatoriais tyrimo duomenys ir jų analizė

Norėdami papildyti paauglių anketinę apklausą buvo svarbu išsiaiškinti edukatorių požiūrį į edukacinę veiklą, paauglių suinteresuotumą jos metu ir įtaką dailės mokymuisi mokykloje/gimnazijoje, todėl buvo parengtas klausimynas (žodžiu). Edukacinių programų įvairumas, apsilankymo kultūros įstaigose dažnumas ir kiti dalykai lemia paauglių mokymosi motyvacijos stiprėjimą. Todėl apklausa (interviu) siekiama išsiaiškinti ar edukacinės programos tai yra vienas iš veiksnių, skatinančių paauglių dailės mokymosi motyvacijos stiprėjimą.

Analizuojant edukatorių pasisakymus buvo išskirti edukacinių programų aspektai susiję su dailės mokymosi motyvacija, t. y. išskiriant pagrindines kategorijas bei subkategorijas.

Kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose) organizuojami edukaciniai užsiėmimai yra įvairaus pobūdžio, kadangi darbo tikslas susijęs su paaugliais svarbu išsiaiškinti kuo išsiskiria tokie užsiėmimai skirti šiai moksleivių grupei. Apklausus edukatorius išryškėjo trys pagrindiniai edukacinių užsiėmimų ypatumai (žr. 28 lentelę):

1. Užsiėmimuose vyrauja teorijos ir praktikos ryšys.
2. Užsiėmimuose parenkamos įvairios priemonės ir technikos.
3. Užsiėmimus sudaro kompleksinė veikla, t. y. ją sudaro teorinė ir praktinė dalys.
4. Užsiėmimai skatina paauglių kūrybiškumą.

Edukacinių programų skirtų paaugliams ypatumai (edukatorių požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Svarbus teorijos ir praktikos ryšys	Svarbu tinkamai derinti teorinę ir praktinę užsiėmimų dalis	<ul style="list-style-type: none"> • „Jaunesnių klasių (5-6 kl.) mokiniams teorija perteikiama kuo paprasčiau ir žaismingiau, kad neatsibostų, todėl daugiau dirbama praktiškai (90 proc.). Vyresnių grupių moksleiviai trokšta daugiau ir teorinių žinių, todėl praktikos santykinai truputėlį mažiau“. • „Paprastai atsižvelgiu į grupės poreikius. Užsiėmimas gali būti ir grynai teorinio pobūdžio. Kiek pastebėjau tai aktualiau vyresnių klasių grupėms. Jaunesni sunkiau sukonzentruoja dėmesį, todėl stengiuosi teorinę dalį pateikti žaismingai, neužtempti per ilgai“.
Priemonės ir technikos	Parenkamos skirtingos darbo priemonės ir technikos	<ul style="list-style-type: none"> • „Atsižvelgdami į paauglių amžiaus ribas, iš anksto numatome kokiomis technikomis jie galės dirbti <...> pvz.: 5-6 kl. moksleiviai gali dirbti lino raižinio technika, o 9-10 kl. – gali mokytis sudėtingesnės oforto technikos“. • „<...> su vyresniais deriname kelias technikas kartu arba tiesiog modelius kuriame netikėtusius“. • „Kuo jaunesni dalyviai, tuo atraktyvesnis, daugiau praktine veikla grįstas edukacinis užsiėmimas“. • „<...> tema nors ir lieka ta pati, pvz.: „Nupiešk drabužį“, su mažiukais jį ir piešiame, o su vyresniais, dar ir paklijuojame <...>“. • <...> užsiėmimų metu sužinoma daugybė grafikos technikų, technologinių subtilybių“.
Skatinamas kūrybiškumas	Užsiėmimai skatina meninį lavėjimą, kūrybiškumą, pažinimą, atsiranda patirtis	<ul style="list-style-type: none"> • „Užsiėmimai yra įdomūs, skatinantys meninį lavėjimą“. • „Įdomu diskutuoti, analizuoti, nes lavinamas pastabumas ir išvalga meno plotmėje <...>“. • „Iš tiesų visi edukaciniai užsiėmimai skirti ugdyti vizualų sąmoningumą“. • „<...> praktinė užsiėmimų dalis labiau aktyvina, nes moksleivis kuria, visas pasinėręs į darbą“.
Edukacinius užsiėmimus sudaro kompleksinė veikla	Teorinė užsiėmimų dalis (ekskursija, diskusija, kūrinių analizė)	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> edukatorius papasakoja apie šiuo metu veikiančią parodą. <...> organizuojama ekskursiją po parodą“. • „Teorinės dalies metu papasakojus apie meno kūrinius įdomu diskutuoti, analizuoti, bendrauti“. • „Teorinė dalis dažniausiai – žiūrėjimas į meno kūrinius, jų pristatymas ir jų analizė“.
	Praktinė užsiėmimų dalis (kūryba, eksperimentavimas)	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> pagrindinė praktinė užduotis yra laisva kūryba, t. y. vaikai grafikos technikomis gali sukurti savo meno kūrinių“. • „<...> praktinėje dalyje jie eksperimentuoja, stengiasi atrasti ir pažvelgia į, rodos, paprastas meninės raiškos priemones kitu kampu“. • „<...> paaugliai daugiau atsiskleidžia, atsipalaiduoja, improvizuoja praktinės dalies metu, ypač jei mokytojas „išvarai“ gerti kavos, todėl kartais stengiuosi taip elgtis“. • „Paauglius kiek pastebėjau, taip pat domina novatoriškos priemonės išreikšti savo mintis, atliekant praktinę užduotį išbandyti naujas technikas“. • „Ji skirta ne išmokyti „daryti taip, kaip menininkas darė“, o suvokti kūrybos principus, plėsti vizualios kalbos žodyną“.

Svarbu atsižvelgti į visus, aukščiau išvardintus ypatumus, nes tarp amžiaus grupių pasireiškia skirtingas išsivystymo lygis, skirtingi gebėjimai, mokymosi galimybės ir kt.

dalykai, kurie vystantis kinta. Edukaciniai užsiėmimai orientuoti į skirtingas paauglių amžiaus grupes, kurios nurodytos bendrosiose programose (2008), t. y. 5-6, 7-8, 9-10 ir 11-12 kl., o tai svarbu, nes ankstyvoji paauglystė sutampa su brendimo pradžia, todėl krenta paauglių darbštumas, jie nepajėgia ilgesnį laiką sutelkti dėmesio. Tuo tarpu vėlyvojoje paauglystėje formuojasi tapatumas, pasireiškia prieštaravimai, tačiau mokymasis tampa svarbiausiu, esminiu paauglių gyvenimo uždaviniu, tai tolimesnės jų egzistencijos pagrindas (www.vsv.lt/mokymas/Edukologijos/1449.html). Taigi įsigilinus į šiuos ir daugelį kitų dalykų išties labai svarbu orientuoti edukacinių programų mokymo sudėtingumą skirtingiems paauglių amžiaus tarpsniams bei stengtis ugdyti paauglį įvairiapusiškai bei skatinti jo susidomėjimą, o tai turi įtakos jų mokymosi motyvacijai.

Edukatorius A teigia, kad „jaunesnių klasių (5-6 kl.) mokiniams teorija perteikiama kuo paprasčiau ir žaismingiau, kad neatsibostų, todėl daugiau dirbama praktiškai“. Juk jaunesnio amžiaus paaugliai dar sunkiai sugeba išlaikyti dėmesį, jie vis dar mėgsta žaisti, todėl svarbu įvesti žaidybinius elementus ir daugiau dėmesio skirti praktiniams užsiėmimams, o vyresniems atitinkamai teorinių užsiėmimų dalis gali būti ilgesnė arba sudėtingesnė, tam pritaria edukatorius A teigdamas, kad vyresnių klasių moksleiviai pageidauja daugiau teorinių žinių, todėl praktikos būna truputėlį mažiau.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad edukacinių užsiėmimų tikslas ugdyti paauglių kūrybiškumą. Lietuvos muziejų edukaciniame puslapyje nurodyta, kad edukaciniai užsiėmimai skatina paauglių kūrybiškumą, padeda naujai pažvelgti į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, objektą, lavina pastabumo, kalbos, skaitymo, analizės ir kitus gebėjimus (www.muziejai.lt/Edukacija/edukacija.htm). Tyrimas parodė, kad visa tai įgyvendinama per teorinę ir praktinę užsiėmimų dalis, kurios vienodai svarbios. Teorinės dalies metu, vykdant diskusiją ar kūrinį analizę, svarbu pažinti meno kūrinį įvairiais aspektais, o praktinės užsiėmimų dalies metu svarbu skatinti paauglius eksperimentuoti, kūrybiškai atsikleisti. Kadangi kuo didesnė meninės veiklos įvairovė, tuo geriau tenkinami paauglių meniniai interesai ir poreikiai, labiau atsiskleidžia skirtingi meniniai ir kūrybiniai gebėjimai (Indrašienė V. ir kiti, 2007). Menas tai lyg žmonių komunikacijos būdas, kuris lemia jų išsilavinimą, vertybes ir kitus dalykus. Menas dvasiniu ir socialiniu požiūriu brandina žmogų, teikia gyvenimo prasmės pajautimą ir supratimą. A. Gaižutis (1998) yra pasakęs, kad „menas iškyla kaip tobuliausia kalba, kuri yra skirta žmonėms bendrauti“ (p. 39). Tokiu būdu viso užsiėmimo metu moksleiviai ugdomi visapusiškai ir skatinama jų mokymosi motyvacija.

J. Černiaus (2006) nuomone, „paauglystė – tai sumaištis amžius, judėjimas iš pažįstamos vaikystės į nežinomą, savaip įsivaizduojamą, ateityje slypintį suaugusio žmogaus gyvenimą“ (p. 171). Atsižvelgiant į tai, kad paauglystė yra sudėtingas amžiaus tarpsnis svarbu

buvo išsiaiškinti kokie sunkumai kyla edukacinių užsiėmimų metu dirbant su šiais mokiniais ir kaip pavyksta tuos sunkumus įveikti. Juk tai ne tik edukatoriaus sugebėjimas gerai atlikti darbą, bet ir mokinių motyvacijos skatinimo mokytis priežastis.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) pabrėžiama, kad mokinys kompetenciją gali išsiugdyti tik pats sąmoningai ir aktyviai mokydamasis, o mokytojo pareiga – jį orientuoti ir jam padėti (<http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926>). Tai svarbu ne tik mokyklinėje aplinkoje bet ir edukaciniuose užsiėmimuose kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose).

Atlikus tyrimą paaiškėjo pagrindiniai kylančių sunkumų edukaciniuose užsiėmimuose sprendimo būdai (žr. 29 lentelę) būtent orientuoti pačiam mokiniui mokytis jį tiesiog paskatinti ir tokiu būdu motyvuojant: atsižvelgiama į paauglių norus, nesistengiama be reikalo sudrausminti, supažindinama su taisyklėmis, naudojamas lygybės principas, sukuriama jauki ir maloni aplinka, skatinamas smalsumas, kūrybiškumas ir minčių reiškimas.

29 lentelė

Edukacinių užsiėmimų metu kylantys sunkumai ir jų sprendimo būdai (edukatorių požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Atsižvelgiama į paauglių norus	Moksleiviai nėra verčiami daryti to ko nenori	<ul style="list-style-type: none"> • „Dažniausiai mokiniai neklauso, prieštarauja, nespėję išklausyti reiškia savo nepasitenkinimą. Žodžiu, neigia viską. <...> Ypatingų būdų nėra, mano tokia nuostata, jeigu nenori, tai ir nereikia, nedirbk, tik netrukdyk kitiems“. • „<...> jie dažniausiai gali elgtis visiškai priešingai nei mokykloje, jie dažniausiai gali rinktis daryti kažką ar ne“.
Nesistengiama be reikalo drausminti	Moksleiviai nėra specialiai drausminami	<ul style="list-style-type: none"> • „Kartais paaugliai būna labai neramūs užsiėmimo metu. Tačiau, nedrausminu, nes tada tas šurmulys ne toks erzinantis, kai imu juos raminti jie specialiai dar labiau šaukia. Todėl niekada nedrausminu mokinių, tai dažniausiai daro juos atvedęs mokytojas“. • „<...> pasitelkiu „žodinį variavimą“, to paprastai užtenka“.
Supažindinama su taisyklėmis	Atėję ne visai savu noru moksleiviai supažindinami su taisyklėmis	<ul style="list-style-type: none"> • „Sunku dirbti ir kai mokytojai taiko teroristinius metodus atvesti vaikus – pažada pažymį ar duoda užduotį, už kurią mokiniai turės atsiskaityti. Sudominti prievarta atėjusį vaiką ypatingai sunku. <...> Todėl atėjusių grupę, jai įtariu, kad ji atėjo nevisai savo noru, supažindinu su taisyklėmis užsiėmimo metu, kurios yra maždaug tokios: jei jums nuobodu, galite bet kurią akimirką išeiti ir vieni apžiūrėti parodą; jei nenorite ko nors daryti, nedarykite“.
Sukuriama maloni ir jauki aplinka	Stengiamasi sukurti malonią, darbui nuteikiančią aplinką	<ul style="list-style-type: none"> • „Kai kurie vaikai kartais būna užsisklendę, tokiu atveju stengiamasi juos prakalbinti. Rūpinamasi, kad jiems būtų jauku, kad paaugliai galėtų atsipalaiduoti ir laisvai kurti“. • „Kai kuriems mokiniams trūksta motyvacijos, todėl svarbu sutelkti mokinius, gerai darbo atmosferai, <...>“. • „Nepasitikintys savimi mokiniai sunkiai įsilieja į naują aplinką, todėl reikia sudaryti sąlygas pasijusti jaukiai, saugiai, svarbu kurti jaukią aplinką <...>“.

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Naudojamas lygybės principas	Stengiamasi prisitaikyti prie paauglių bendravimo lygio	<ul style="list-style-type: none"> • „Problema kartais būna mokinių stereotipinis mąstymas. <...> kiekvienoje grupėje pasitaiko nieko nenorinčių ir niekuo nesidominčių. <...> Todėl aš niekada nesistengiu pasirodyti esantis aukščiau už juos, protingesnis ar drausminti, o, tai leidžia sukurti kamerinę atmosferą ir mokiniai lengviau įsitraukia į darbą, atsipalaiduoja, laisviau išreiškia save <...>“. • „Mokytojais su mokiniais kalbasi kaip su sau lygiais, parodant, kad mokinių nuomonė ir įžvalgos vienodai svarbios <...>“.
Skatinamas smalsumas ir kūrybiškumas	Siekama sudominti skatinant smalsumą ir kūrybiškumą	<ul style="list-style-type: none"> • „Paaugliai skatinami dirbti juos sudominant specifinės technikos galimybėmis bei subtilumais. <...> Sudominti sudėtingų bei įdomių technikų, paaugliai dirba noriai ir sklandžiai“. • „Motyvacijos nebuvimas, išsiblaškymas. <...> Sudominti netikėta tema, netikėtais sprendimo būdais, sutelkti mokinius bendram darbui <...>, leisti atsiskleisti kiekvieną paauglį kūrybiškai“. • „Technikos nežinomybė, masina ir skatina dirbti“.
Skatinama reikšti mintis	Mokiniai skatinami reikšti savo mintis užsiėmimo nedalyvaujant mokytojui	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Kiek esu pastebėjęs, kad moksleiviai iš vidurinių mokyklų užsiėmimo dalyvaujant mokytojui bijo reikšti savo mintis, kažkokia blokada jaučiasi. Todėl kaip jau minėjau, stengiuosi mokytojus „išsiųsti“ gerti kavos“. • „Paaugliai apskritai nėra drąsūs, todėl lankantis užsiėmimuose ir analizuojant menininkų kūrybą didėja pastabumas detalei, drąsa reiškiant asmeninę nuomonę“.

Aiškliai pastebima tendencija, kad edukatoriai nesistengia nieko daryti kas paaugliams nepatinka, jie tiesiog tinkamai nukreipia juos mokymosi link. Tai patvirtina ir edukatorės B pasakytos mintys, kad „dažniausiai mokiniai neklauso, prieštarauja, nespėję išklausti reiškia savo nepasitenkinimą. <...> Ypatingų būdų nėra, mano tokia nuostata, jeigu nenori, tai ir nereikia, nedirbk, tik netrukdyk kitiems. <...> Kartais paaugliai būna labai neramūs užsiėmimo metu. Tačiau, nedrausminu, nes tada tas šurmulys ne toks erzinantis, kai imu juos raminti jie specialiai dar labiau šaukia. <...>“.

Kaip jau buvo ne kartą šiame darbe minėta paauglystės amžiuje pasireiškia prieštaravimai, neigimai, susidomėjimo stoka, todėl edukacinio užsiėmimo metu svarbu ramiai viską paaiškinti, supažindinti su taisyklėmis ir stengiantis atsižvelgti į paauglių norus. Mokiniai turi pamatyti mokymosi vertę patys (Targamadžė V., 2008). Tada kaip ne keista jie savaime įsitraukia į darbą, taigi atsiranda motyvas dirbti.

Taip pat labai svarbu edukatoriams taikyti lygybės principą ir prisitaikyti prie jų, tačiau nereikia visiškai susitapatinti, o tai padeda sumažinti atstumą. Tai patvirtina edukatorius C „<...> aš niekada nesistengiu pasirodyti esantis aukščiau už juos, protingesnis ar drausminti, o, tai leidžia sukurti kamerinę atmosferą ir mokiniai lengviau įsitraukia į darbą, atsipalaiduoja, laisviau išreiškia save <...>“.

Svarbu spręsti kylančius mokymosi sunkumus per edukacinius užsiėmimus yra stengtis sukurti malonią ir jaukią mokymosi aplinką, kuri skatintų paauglių smalsumą, kūrybiškumą ir mokymosi motyvaciją. Mokymosi aplinka pasak P. Jucevičienės (pagal Lipinskienė D., 2002) – tai visos edukacinę vertę turinčios žmonių veiklos erdvės, įgalinančios individo asmeninį tobulėjimą, realizuojamą per mokymosi pastangas. Kad edukacinių užsiėmimų metu kuriama jauki mokymosi aplinka matome ir iš informantų atsakymų. Edukatorė D teigia, kad „nepasitikintys savimi mokiniai sunkiai įsilieja į naują aplinką, todėl reikia sudaryti sąlygas pasijusti jaukiai, saugiai, svarbu kurti jaukią aplinką <...>“. Taigi sukūrus tokią aplinką moksleivis lengviau pasineria į mokymąsi: lengviau eksperimentuoja, kuria, reiškia savo mintis ir pan., o visa tai skatina motyvaciją.

30 lentelė

Darbas edukaciniuose užsiėmimuose (edukatorių požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Aiškiai formuluojamos užduotys	Stengiamasi paaiškinti viską taip, kad paaugliai suprastų	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> parodau pavyzdžius, smulkiai papasakoju ką veiksime, kad būtų kuo aiškiau ir tiek, o mokiniai patys nusprendžia ar jie atliks užduotį“. • „<...> Parodau jiems įdomų filmuką (susijusį su užsiėmimo tema), įjungiu muziką, leidžiu vaikščioti po salę“.
Stebimas darbas ir suteikiama pagalba	Svarbu stebėti paauglių darbą ir jei reikia patarti individualiai	<ul style="list-style-type: none"> • „Praktinių užsiėmimų metu stebiu jų darbą, prieinu prie mokinio individualiai, jei kas neišeina patariu ar net padedu įgyvendinti. <...>“. • „Stebiu grupės ir pavienių mokinių darbą, t. y. meninius sugebėjimus, kūrybiškumą, o tada stengiuosi padėti“. • „<...> nurodant, kaip mokiniai galėtų pasinaudoti asmenine patirtimi, vykdant užduotis; sudarant sąlygas prisiiinti atsakomybę už savo veiksmus; gilinantis į jų argumentaciją“.
Taikomi aktyvieji mokymo(si) metodai	Svarbu įtraukti į darbą taikant aktyvius mokymo(si) metodus	<ul style="list-style-type: none"> • „Po pamokų mokykloje mokiniai ateina pavargę, jiems sunku susikaupti. Todėl svarbu taikyti aktyvius mokymo(si) metodus, užduotis diferencijuoti ir individualizuoti“. • „ <...> labai svarbios aktyvios darbo formos, kurios suteikia galimybę komunikuoti“.
Teorinė dalis paremta faktais, menininkų biografijomis	Stengiamasi pajvairinti teorinę dalį perteikiant įvairesnę medžiagą	<ul style="list-style-type: none"> • „Stengiuosi per teorinę dalį pateikti ne vien sausą teoriją, o ir iliustruoti įdomiais faktais, remtis menininkų biografijomis. Jei yra poreikis, nevengiu iliustruoti skaidrėmis, prezentacija ar pan. <...>“.
Naudojamos netradicinės priemonės ir technikos	Stengiamasi sudominti naudojant įdomias technikas ir priemones	<ul style="list-style-type: none"> • „Stengiamasi sudominti netikėta tema ir originaliais sprendimo būdais, pasitelkiant netradicines priemones ir technikas“. • „<...> čia jie gali išbadyti įvairių kitokių technikų, priklausomai nuo užsiėmimo pobūdžio ir temos“.
Taikoma diskusijos forma užsiėmimo aptarimui	Svarbu su paaugliais diskutuoti ir pasidalinti mintimis	<ul style="list-style-type: none"> • „Paprastai diskusija vyksta jau užsiėmimui einant į pabaigą, jos tikslas pasidalinti išpūdžiais, mintimis ir apibendrinti mūsų vykdytą veiklą“. • „Diskusijos būdu aptariame labai trumai, pasidaliname tik mintimis kas patiko, o kas nelabai“.

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Svarbus „atstumo“ sumažinimas	Stengiamasi parodyti, kad visi paaugliai yra vienodai svarbūs ir lygūs	<ul style="list-style-type: none"> • „Dėmesys kiekvienam, neišaukštinimas ko nors vieno“. • „<...> stengiuosi užsiėmimuose įtvirtinti demokratišką, taikų ir jaukią atmosferą, kurioje visi dalyviai svarbūs vienodai, jų požiūriai ir mintys vienodai reikšmingos“. • „<...> Visus „susiskirstymus“ į grupes mokiniai dažnai pamiršta pradėję aktyviai veikti, ko ir skatinu“. • „<...> randant kažką panašaus kiekvieno jų asmenybėje, kasdieniame gyvenime, toks savotiškas „pritempimas“, atstumo sumažinimas“.
Darbai eksponuojami, o vėliau padovanojami	Darbų eksponavimas, kaip mokymosi motyvacijos veiksnys	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Jau turėjome praktikos eksponuoti mokinių kūrybą, įdomu tai, kad jie sugrįžta pasižiūrėti savo darbų, tai rodo, kad jiems svarbu. <...> po eksponavimo nufotografuoju juos archyvui ir atiduodu kūrėjams darbus“. • „Labai svarbu eksponuoti mokinių darbus, kad jie galėtų paskui ateiti pasižiūrėti. Tai skatina teigiamas emocijas, tai lyg motyvacija ateičiai“.
Darbų į(si)vertinamas (aptarimas)	Visada svarbu aptarti ir įvertinti užsiėmimo metu gautus rezultatus net ir be pažymių	<ul style="list-style-type: none"> • „Tai tik žodinis aptarimas pagal tam tikrus kriterijus. Dažniausiai vyksta grupinis darbų aptarimas“. • „Po pamokos visada aptariame rezultatą, ko siekėme ir ką pasiekėme, <...>. Aptariame kiekvieno mokinio darbą, nes kiekvienas kūrinys individualus ir nepakartojamas.“ • „Vertinimas vyksta atsisakant požiūrio: „Gerai ir negerai“. Jis remiasi pastebėjimu, kas konkrečiame darbe išsiskiria, kuo darbai yra ypatingi ir pan.“ • „<...> užduotis vertina visi mokiniai kartu. Nesistengiu akcentuoti, kad išrinktų gražiausią, nes visi yra savotiškai gražūs. Paskui po tokių rinkimų atsiranda išįeidusių mokinių ar pan. Jei patys pradeda rinkti tada nestabdau“.

Kitas svarbus dalykas formuojant paauglių mokymosi motyvaciją yra tinkamas mokymo aplinkos arba tiesiog mokymo(si) proceso organizavimas. Pasak V. Targamadzės (2010) mokymosi aplinka tai „<...> vieta arba erdvė, kurioje vyksta mokymasis ir apima besimokantįjį bei erdvę, kurioje besimokantysis veikia, naudodamas įvairias priemones ir patarimus, renka ir interpretuoja informaciją, sąveikauja su kitais ir t.t.“ (p. 13). Todėl svarbu ne tik sukurti jaukią edukacinių užsiėmimų aplinką, bet ir aiškiai formuluoti užduotis, parinkti tinkamas darbo priemones, mokymo(si) ir galutinių darbo rezultatų vertinimo būdus.

Atlikus tyrimą paaiškėjo edukacinių užsiėmimų darbo organizavimo ypatumai (žr. 30 lentelę), kuriuos išskyrė informantai, tai: aiškiai formuluojamos užduotys; stebimas paauglių darbas ir suteikiama pagalba; taikomi aktyvieji mokymo(si) metodai; teorinė dalis paremta faktais ir menininkų biografijomis; naudojamos netradicinės darbo priemonės ir technikos; taikoma diskusijos forma užsiėmimo aptarimui; vedant užsiėmimą svarbus „atstumo sumažinimas“ bei darbų aptarimas ir į(si)vertinimas; mokinių darbų eksponavimas.

Vykdamas visus šiuos, aukščiau paminėtus, dalykus išryškėja edukacinių užsiėmimų kokybė ir vertė. Pasak P. Jucevičienės (pagal Lipinskienę D., 2002) „edukacinė vertė – tai

gebėjimas edukacinėmis priemonėmis padėti žmogui įgyti pasirengimą spręsti jam kylančias veiklos problemas“ (p. 13). Galima daryti prielaidą, kad edukaciniai užsiėmimai muziejuose ir dailės galerijose organizuojami taip, kad padėtų ugdyti mokinių mokymosi motyvą. Be to šie užsiėmimai atsižvelgiant į asmenybės augimo poreikius ir pažangą ugdo bendrąsias mokinių kompetencijas. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) nusakoma, kad svarbu ugdyti bendrąją mokėjimo mokytis kompetenciją, t. y. poreikį mokytis ir atsakomybę už savo mokymąsi, gebėjimą planuoti ir apmąstyti mokymosi rezultatus, išsikelti tolesnius uždavinius; mokiniai mokomi vertinti ir įsivertinti, atsižvelgiant į pasiektus rezultatus kelti tolesnio mokymosi tikslus (<http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926>). Taigi edukacinės programos ugdo mokinius visapusiškai, kas yra labai svarbu.

Svarbu buvo nustatyti kokie yra organizuojamų užsiėmimų motyvaciniai veiksniai, kuriuos įžvelgia edukatoriai (žr. 31 lentelę), jie nurodė tokius veiksnius: pasireiškia teigiamos emocijos, smalsumas, kūrybiškumas ir noras pažinimas; pajuntamas meno įdomumas ir vertė; supažindinimas su „originalais“; įgaunama patirtis; keičiasi požiūris į bendraamžius; atsiranda poreikis lankytis kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose) ir ugdomas meno „vartotojas“.

31 lentelė

Edukacinių užsiėmimų motyvaciniai veiksniai (edukatorių požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Pasireiškia teigiamos emocijos	Darbas per užsiėmimus visada nuteikia paauglius teigiamai	<ul style="list-style-type: none"> • „Vyrauja tik teigiamos emocijos“. • „Dažniausiai aplanko geros emocijos dėl patirtų teigiamų kūrybiškų atradimų“. • „<...>. Žinoma, kad dažniausiai vyrauja pakankamai teigiamos emocijos“.
Pasireiškia smalsumas	Užsiėmimo metu įsitraukę į veiklą paaugliai pajunta susidomėjimą	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Susidarius tinkamai atmosferai ir paaugliams „atsiblokavus“ akivaizdus jų natūralus smalsumas“. • „Užtenka sudominti norinčius dirbti, tada nenorintys dažnai pasijaučia nepatogiai ir netgi praktiniam užsiėmimui einant į pabaigą nustebina puikiai atlikta užduotimi. Taigi, tokiu būdu pasireiškia visos grupės smalsumas ir susidomėjimas“. • „<...> Jei daugelis dirba, dažniausiai net ir tie, kuriems neįdomu dirba, <...> smagu, kad jie visgi dirba“. • „<...> turi didelę reikšmę, nes vien aplinkos pakeitimas dailės pamokoje sužadina kitokias (dažniausiai teigiamas) emocijas, skatina smalsumą, <...>“.
Pasireiškia kūrybingumas	Užsimiršę, kad mokosi paaugliai atsiskleidžia kūrybiškai	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> kai pamiršta, kad mokosi, paaugliai pateikia nuostabių įžvalgų ir yra išties kūrybingi“. • „Po edukacinių užsiėmimų mokiniai <...> kiekvieną kartą tampa labiau kūrybiškesni“.
Pasireiškia pažinimas	Teorinė užsiėmimų dalis skatina pažinimą	<ul style="list-style-type: none"> • „Edukaciniai užsiėmimai skatina norą gilintis į nežinomus dalykus“. • „Moksleiviams įdomu sužinoti įdomių faktų, todėl jie dažnai klausinėja, taip bando gilintis“.

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Susipažįstama su „originalais“	Edukaciniai užsiėmimai supažindina su meno kūriniais	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> mokiniai pamato gyvai originalus, sužino ne tik konkrečiai apie juos, bet ir plačiau apie tą laikotarpį bei kitus dalykus“. • „<...> susipažįstant su menu gyvai formuojasi kitoks požiūris ir nuomonė, išvystant istorinių įvykių vietas, paliečiant freskas, skulptūras, bendraujant su šių dienų menininkais, parodų kuratoriais, kuriančiais ir iniciatyviais žmonėmis“.
Pajuntamas meno įdomumas ir vertė	Siekiamas brandus pažinimas	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> daugelio skepticizmas išgaruoja bent jau paskutinėmis užsiėmimo minutėmis – kai „pamato“ meno jungtis su savo gyvenimu, kai įgyja vizualios kalbos pagrindų ir geba pradėti „skaityti“ meno kūrinius“.
Įgaunama patirtis	Edukaciniai užsiėmimai skatina žinių plėtrą	<ul style="list-style-type: none"> • „Ne pirmą kartą dalyvaudami edukaciniuose užsiėmimuose mokiniai daugiau improvizuoja, pastebi daugiau smulkmenų, analitiškiau mąsto“. • „Vien tai, kad mokiniai čia pamato originalius kūrinius, apie kuriuos jiems pasakoja mokytoja klasėje, tai yra nepamainoma patirtis. <...>“. • „Po edukacinių užsiėmimų mokiniai įgauna patirties“. • „Didžiausia nauda tai šokia tokia patirtis, naujų žinių įsisavinimas“.
Keičiasi požiūris į bendraamžius	Skatinamas tolerantiškesnis bendravimas su bendraamžiais	<ul style="list-style-type: none"> • <...> keičiasi ir tarpusavio bendravimas, o tada atsiranda supratimas, pagarba“. • „Lankantis tokio pobūdžio užsiėmimuose didėja tolerancija kitaip kuriantiems ir mąstantiems“.
Ugdomas meno „vartotojas“	Edukaciniai užsiėmimai turi įtakos asmenybės tobulėjimui	<ul style="list-style-type: none"> • „Edukacinės programos yra dailės mokymosi motyvacijos veiksnys, nes ugdo mąstantį ir kūrybingą meno „vartotoją““.
Atsiranda poreikis lankytis kultūros įstaigose	Skatinamas poreikis dažniau lankytis muziejuose/dailės galerijose	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> mokiniai po užsiėmimų mieliau lankysis parodose. Manau, kad dailės mokymas toks, koks dabar egzistuoja mokyklose nėra vertingas“. • „Stengiamasi sudominti ir jei užsiėmimas juos sudomino, jie mielai sugrįžta“.

Galima daryti prielaidą, kad edukaciniai užsiėmimai daro didelę įtaką paaugliams, net ir tiems, kurie nerodo didelio susidomėjimo menu, kultūros vertybėmis ir apskritai dailės dalyku. Tai patvirtina edukatoriaus C pasakytas teiginys, kad „užtenka sudominti norinčius dirbti, tada nenorintys dažnai pasijaučia nepatogiai ir netgi praktiniam užsiėmimui einant į pabaigą nustebina puikiai atlikta užduotimi. Taigi, tokiu būdu pasireiškia visos grupės smalsumas ir susidomėjimas“. Didelė užsiėmimų įtaka pasireiškia ir tuo, kad paaugliai ima lankytis muziejuose ar dailės galerijose, nes jie nori plėsti savo žinias, susipažinti su menininkų darbais („originalais“) ir kt. dalykais, o tai kartu leidžia pasiekti prasmingesnio mokymosi. Beje edukaciniai užsiėmimai skatina norą mokytis ir dėl to, kad tai iš esmės kitokia mokymosi forma, čia nėra atlikto darbo vertinimo pažymiais, kas stabdo mokymosi motyvaciją. V. Targamadžė (2010) tai patvirtina teigdama, kad „kai mokiniai mokosi tik dėl

gero pažymio, be entuziazmo ir susidomėjimo, išmokti dalykai atmintyje išsilaiko labai trumpą laiką“ (p. 37). Tad vertinimo pažymiai edukaciniuose užsiėmimuose nėra, čia jis ir nereikalingas, tiesiog svarbiau žodžiu aptarti kūrybinės veiklos rezultatus įvertinant kas pavyko, o kas nelabai.

Buvo aiškinamasi kokie edukacinių užsiėmimų aspektai gali būti pritaikomi mokykloje/gimnazijoje dailės pamokose (žr. 32 lentelę), edukatoriai kažkodėl išgirdę šią klausimą vienareikšmiškai atsakydavo „viską“, o paprašius patikslinti jie nurodydavo vos vieną variantą. Galima daryti prielaidą, kad nedirbdami mokykloje jie tiesiog nežino ir nenori būti neobjektyvūs. Tai įrodo ir edukatorės D pasakyta mintis „<...> iš tiesų galiu tik samprotauti, dailės mokytojai, kurių mokiniai dalyvavo edukaciniuose užsiėmimuose galėtų tai pasakyti tiksliau“. Tačiau visgi buvo išskirti tokie pagrindiniai dalykai, kuriuos galima būtų pritaikyti dailės pamokoje, tai: analizavimo įgūdžius; teorines ir praktines žinias; įgytą patirtį; praktikos taikymas teoriniam žinių gilinimui; meno kūrinų gilesnis suvokimas; įgyvendinamos naujos žinios ir dailės mokymo(si) įdomumas.

32 lentelė

Edukacinių užsiėmimų veiklos aspektų taikymas dailės pamokoje (edukatorių požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Siekis gilesnio pažinimo	Edukaciniai užsiėmimai tai lyg paspirtis tobulėti	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> atsiranda noras įgyti daugiau žinių ir tokio pobūdžio užsiėmimų, kurie plečia jų pažinimo ratą <...>“. • „Sudominus edukacinio užsiėmimo metu mokinius traukia noras sužinoti ir išmokti daugiau, todėl jie natūraliai ima siekti pažinimo net ir dailės pamokoje“.
Analizavimo įgūdžiai	Mokantis analizuoti kūrinius atsiranda nauji įgūdžiai	<ul style="list-style-type: none"> • „Dailės pamokose mokiniai gali pritaikyti įgūdžius analizuoti kūrinius, dalintis mintimis apie juos, kontekstualiai suvokti jų turinį (siejant su istorija, kitais mokslais, dabartimi, savo patirtimi)“. • „Svarbu toliau (dailės pamokoje) plėtoti kūrinio analizės, parodos recenzijos formas, kaupti kūrybinių idėjų banką, nes tai skatina pastabumą“.
Įgytos patirties pritaikymas	Užsiėmimų metu paaugliams susiformuoja nauja patirtis	<ul style="list-style-type: none"> • „Po edukacinių užsiėmimų mokiniai įgauna patirties, kurių puikiai gali pritaikyti dailės pamokose mokykloje, nes jie jaučiasi drąsesni, kūrybiškesni, <...>, atsiranda vis daugiau motyvacijos tikslui pasiekti“.
Teorinės žinios	Naujų žinių, gautų per edukacinius užsiėmimus, gilinimas dailės pamokoje	<ul style="list-style-type: none"> • „Teorines žinias gali pritaikyti dailės atsiskaitymams, nes čia tikrai sužino ir pamato to, ko nepasakoja dailės mokytojas. Apskritai, geriau sužinot negu nežinot“. • „<...> Galimas platesnis suvokimo ir atpažinimo pojūtis mokantis dailės istoriją“. • „<...> susidomėjęs menu galerijoje/muziejuje, paauglys gali būti suinteresuotas gauti daugiau informacijos ir per dailės pamokas, o tai vienas iš edukacinių užsiėmimų mokymosi motyvacijos skatinimo aspektų“. • „<...> mokykloje suteikiamų pamokų skaičius yra per mažas mokiniui norinčiam gilinti žinias, todėl įvairūs edukaciniai projektai, programos, ekskursijos tik dar labiau praplečia mokinių pažinimą, <...>“.

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Praktinės žinios	Mokiniai supažindinami su naujom technikom ir įdomiom užduočių temom	<ul style="list-style-type: none"> • „Edukacinio užsiėmimo metu išbandoma daugybė grafikos technikų technologinių subtilybių <...>, kurių mokykloje neįmanoma atlikti dėl laiko ar priemonių stokos“. • „Sugalvojamos netikėčiausios ir pakankamai lengvos užduotys, kurios gali būti pritaikomos ir mokykloje, nes jos sukelia smalsumą, įdomumą ir nereikalauja didelių pastangų ar priemonių“.
Praktikos taikymas teoriniam žinių gilinimui	Edukacinės programos praplečia teorinių žinių pritaikymą praktikoje	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> mokoma suvokti tam tikrus dalykus. Tai praktinis susipažinimas su tam tikra (dažnai specifine) dailės šaka, kuri sunkiai pažinti tik teoriniu požiūriu per dailės pamokas. Praktika visuomet yra geriausias ir patraukliausias mokymosi būdas“.
Meno kūrinų gilesnis suvokimas	Meno kūrinio suvokimas plečia kultūrinį ir meninį pažinimą	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> taip, nes tai plečia mokinių kultūrinį ir meninį pažinimą, kadangi mokinys kitaip suvokia pamatytą originalų meno kūrinį nei mokykloje iš reprodukcijų“. • „<...> Skatinamas suvokimas, kad menas turi daug paslapčių, kurias galima sužinoti“. • „Skatina gilesnį meno suvokimą, erudicijos praplėtimą specifinėje srityje“.
Įgyvendinamos naujos užduotys	Paaugliai su malonumu imasi naujos veiklos	<ul style="list-style-type: none"> • „Paaugliai aktyviai imasi ir tokios veiklos, kurios anksčiau niekada nedarė, tačiau supranta, kaip jos imtis (reikia tiesiog aiškiai pateikti būdus, kokiais jie gali įgyvendinti užduotį)“.
Dailės mokymo(si) įdomumas	Kitokia mokymosi forma	<ul style="list-style-type: none"> • „Svarbu, kad edukacinės programos taptų dailės, pamokų sudedamąja dalimi, arba bent jau papildiniu. Tai paprasčiausiai skatina kiekvieno jauno žmogaus giliamintiškumą ir mokymosi motyvacijos stiprėjimą“. • „<...> Dailės mokymosi motyvacija stiprėja dėl kitokio <...> medžiagos pateikimo <...>“.

Visi išvardinti ypatumai parodo, kad edukacinės programos padeda skatinti dailės mokymosi motyvacijos stiprėjimą. Kaip teigia edukatorė D „<...> susidomėjęs menu galerijoje/muziejuje, paauglys gali būti suinteresuotas gauti daugiau informacijos ir per dailės pamokas, <...>“ ir edukatorė F „<...> dailės mokymosi motyvacija stiprėja dėl kitokio <...> medžiagos pateikimo <...>“. Visa tai skatina smalsumą ir kartu mokymosi motyvaciją, suteikia papildomų įgūdžių ir žinių, kurių mokiniai ima savaime siekti dailės pamokose, nes jie tai suvokia kaip vieną iš svarbiausių dailės mokymosi motyvų. Visa tai įrodo, kad kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) ir mokyklų/gimnazijų bendradarbiavimas yra labai svarbus, siekiant ne tik pajvairinti dailės pamokas, bet norint efektyviai organizuoti paauglių kultūrinį bei meninį ugdymą ir skatinti mokymosi motyvaciją.

Apibendrinant galima teigti, kad edukacinės programos paaugliams išsiskiria priemonių ir technikų panaudojimu, kompleksine veikla (teorijos ir praktikos ryšiu), taikomais aktyviais mokymo(si) metodais, lygybės principu, malonios aplinkos dirbti sukūrimu, atsižvelgimu į paauglių norus, darbų ir veiklos įvertinimu bei aptarimu, darbų eksponavimu ir

be reikalo nesiekiant drausminti. Tokios programos skatina teigiamas emocijas, smalsumą, kūrybiškumą, pažinimą, minčių laisvą reiškimą, analizavimo įgūdžius. Todėl galime daryti prielaidą, kad tokiam sudėtingame amžiaus tarpsnyje kaip paauglystė, kuriame prarandamas susidomėjimas kūryba ir apskritai menu, edukacinės programos yra vienas iš svarbiausių veiksnių skatinančių domėjimąsi menu, kūrybiškumą, meninį bei kultūrinį pažinimą, nes vien aplinkos pakeitimas ir kitokia mokymosi forma sužadina smalsumą. Taigi mokyklų bendradarbiavimas su muziejais ir dailės galerijomis būtinas, o ypač paauglystės amžiuje, nes tai skatina paauglius įsitraukti į meninę kūrybą ir „atrasti“ naujus mokymosi motyvus, o tai motyvuoja lankytis ir mokytis ne tik dailės pamokoje, bet ir ateityje savarankiškai lankytis muziejuose ar dailės galerijose.

4.4. Interviu su dailės mokytojais tyrimo duomenys ir jų analizė

Norėdami papildyti paauglių anketinę apklausą svarbu buvo apklausti dailės mokytojus ir išsiaiškinti jų požiūrį į edukacinę veiklą, paauglių suinteresuotumą jos metu ir įtaką dailės mokymuisi mokykloje/gimnazijoje, todėl buvo parengtas klausimynas (žodžiu). Edukacinių programų įvairumas, nuoširdus edukatoriaus bendravimas, apsilankymo kultūros įstaigose dažnumas ir kiti dalykai lemia paauglių mokymosi motyvacijos stiprėjimą. Todėl apklausa (interviu) siekiama išsiaiškinti ar edukacinės programos tai yra vienas iš veiksnių, skatinančių paauglių dailės mokymosi motyvacijos stiprėjimą.

Atliekant interviu tyrimą klausimai tiek muziejų ir dailės galerijų edukatoriams, tiek dailės mokytojams buvo pateikti tokie patys arba panašūs, todėl analizuojant gautus duomenis požiūriai kai kuriais klausimais sutapo arba nežymiai išsiskyrė. Tiesiog, tai parodo atlikto tyrimo įvairiapusiškumą ir duomenų rinkimo objektyvumą, nes vienu klausimu labiau kompetentesni yra dailės mokytojai, o kitu – edukatoriai ir apskritai vienu klausimu daugiau gali papasakoti vieni, o kitu klausimu kiti informantai.

Analizuojant dailės mokytojų pasisakymus siekiama išskirti edukacinių programų aspektus susijusius su dailės mokymosi motyvacija, t. y. išskiriant pagrindines kategorijas bei subkategorijas.

Aiškinantis edukacinių programų skirtų paaugliams ypatumus tiek edukatoriai (žr. 28 lentelę), tiek dailės mokytojai (žr. 33 lentelę) išskyrė panašius užsiėmimų kriterijus. Tai parodo, kad tokio amžiaus mokiniams organizuojant užsiėmimus svarbus: teorijos ir praktikos ryšys bei kompleksinė veikla. Dailės mokytojų pasisakymuose ryškiai išsiskyrė vienas svarbus ypatumas, tai temų pasirinkimas pagal amžiaus grupes (kaip nurodyta bendrosiose ugdymo programose, 2008), nors ir edukatoriai šio ypatumo neneigė, tačiau jie

kartais edukacinius užsiėmimus organizuoja kiek platesnei mokinių amžiaus grupei, tai patvirtina edukatorė B „mes dažniausiai edukacinius užsiėmimus organizuojame taip: 1-5 kl., 6-9 kl. ir 10-12 kl. mokiniams“.

33 lentelė

Edukacinių programų skirtų paaugliams ypatumai (dailės mokytojų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Edukacinius užsiėmimus sudaro kompleksinė veikla	Teorinė užsiėmimų dalis (naujos žinios apie menininkus)	<ul style="list-style-type: none"> • „Teorinė dalis pagilina žinias apie menininkus <...>“. • „Teorinės užsiėmimų dalie metu mokiniai gauna naujos naudingos informacijos, kuri niekada nepamaišo“. • „Perteikiamos žinios (faktai), kurie ne tik aktualūs tam laikotarpiui ar menininkui, bet ir papildoma informacija, pvz.: atskleidžiamas ryšys ar menininko kūryba susijusi tiesiogiai su Lietuva“.
	Praktinė užsiėmimų dalis (kūryba)	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Praktinė dalis suteikia laisvę kūrybai“. • „Praktinė užsiėmimų dalis skatina kurti, o per kūrybą išreikštos mintys ir emocijos padeda išlaisvinti visa tai, kas susikaupę viduje“.
Temų parinkimas pagal amžiaus grupės	Svarbu parinkti užsiėmimo temos sudėtingumą pagal amžiaus grupes	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> tik temos galėtų būti <...> bent jau diferencijuojamos pagal moksleivių amžių. Pvz. Tai kas tinka 5-okams nelabai įdomu 7-okams“. • „<...>, bet turi būti labai apgalvota praktinės dalies tema ir jos struktūra. Vyresniems ne bet kas ir ne bet kaip tinka“. • „Teorijai skirti mažiau laiko, nes mokiniams nelabai yra įdomu klausytis ilgų pasakojimų“. • „<...> labiau reikėtų atsižvelgti į mokinių amžių ir tada derinti temas“.
Svarbus teorijos ir praktikos ryšys	Svarbu tinkamai suderinti teorinę ir praktinę užsiėmimų dalis	<ul style="list-style-type: none"> • „Praktika rodo, kad mokiniams teorijos galėtų būti mažiau (ypač 5-8 kl.), tai galėtų užtrukti apie 15-20min., visa kita turėtų užimti praktinis užsiėmimas. Vyresnėse klasėse teorijos galėtų būti 30-35min., o praktinis užsiėmimas galėtų užtrukti apie 40min. <...>“. • „Jaunesnės klasės kartais pradeda nuobodžiauti teorinių užsiėmimų metu, o praktinių menu ne visada užtenka laiko. Todėl būtina tinkamai organizuoti abi užsiėmimo dalis“. • „Abi dalys svarbios ir abi būtinos. Jaunesniems aktualesnė praktinė, todėl reikėtų atitinkamai ir orientuotis“. • „Teorija ir praktika turi būti susietos tarpusavyje, o ne kaip dvi atskiros dalys, nes ne visada įdomu išklausti vien teorinius faktus, o paskui „daryti“ su tuo nesusijusią praktinę užduotį“. • „Paskirstyti svarbu priklausomai nuo amžiaus grupės: jaunesniems 30x70, vyresniems 50x50“.

Paauglystės laikotarpiui būdingi bruožai: emocinis nebrandumas; neišsivystęs gebėjimas kontroliuoti savo veiksmus; nesugebėjimas suderinti norų su galimybėmis, tenkinant savo poreikius; padidintas noras atrasti savo identitetą ir noras tapti suaugusiu. Tačiau šiuo laikotarpiu paaugliai itin imlūs, smalsūs, norintys pažinti visą pasaulį, nes plečiasi interesai, gilinamasi į įvairias veiklos sritis, kurios turtina pažinimą, lavina mokėjimą ir sugebėjimus. Kiekvienas paauglys turi tam tikrų interesų (Šarnhorst E., 1986). Jis ne šiaip sau

kuo nors domisi, kam nors abejingas, jis stengiasi patenkinti savo domėjimąsi veikdamas. Tad turime sudaryti palankias sąlygas asmenybei formuotis, fizinėms ir psichinėms vaiko galioms plėtotis, tautos kultūros pradmenims ir dvasinėms vertybėms priimti. Tam teigiamos įtakos asmenybės vystymuisi ir mokymosi motyvacijai turi dailės mokymosi pajvairinimas edukacinėmis programomis ir tikslingai organizuotas ugdymas bei darbas jų metu.

Atlikus tyrimą paaiškėjo edukacinių užsiėmimų darbo organizavimo ypatumai (žr. 34 lentelę), kuriuos išskyrė dailės mokytojai, tai: aktyvieji mokymo(si) metodai; galimybė liesti eksponatus; laisva kūryba; edukacinio užsiėmimo aptarimas ir vertinimas.

34 lentelė

Darbas edukaciniuose užsiėmimuose (dailės mokytojų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Taikomi aktyvieji mokymo(si) metodai	Svarbu užsiėmimų metu aktyvinti paauglius naudojant įdomesnius darbo metodus	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Per praktinę dalį išbando naujus metodus“. • „Labai įdomu, kad taikomi aktyvieji metodai, kurie aktyvina mokinius“. • „<...> Labai svarbu sudominti paauglius, todėl edukatoriaus, kuris juos sudomina ir nuteikia diskusijai užduodamas klausimus arba šiaip bendraudamas. <...> Mokiniai skatinami diskutuoti taikant: diskusijos arba minčių lietaus metodus“. • „Diskusija skatina įtraukti paauglius į aktyvią veiklą“.
Laisva kūryba	Svarbu atsižvelgti į paauglių norus skiriant užduotį	<ul style="list-style-type: none"> • „Džiugu kai mokiniai praktinių užsiėmimų metu supažindinami su užduotimi, bet jiems suteikiama laisvė kurti, jie neįsprendžiami į jokių rėmus“.
Galimybė liesti eksponatus	Svarbu leisti prisiliesti prie eksponato	<ul style="list-style-type: none"> • „Labai įdomu būna, kai paaugliams leidžiama pačiuoipinėti kažkokį daiktą, kad ir ne originalų, o kopiją, nes tai suteikia visapusišką pažinimą“.
Edukacinio užsiėmimo aptarimas	Svarbu aptarti užsiėmimą, kad susidaryti nuomonę koks jis buvo	<ul style="list-style-type: none"> • „Visada svarbu aptarti užsiėmimą, jo temą, taip išryškėja užsiėmimo privalumai ir trūkumai“. • „Mes visada žodžiu aptariame iškart po užsiėmimo, nes įdomu pasidalinti įspūdžiais ir sužinoti ar patiko“. • „Visada aptariame, nes svarbu įvertinti ar pasiteisino užsiėmimo pasirinkimas moksleivių lūkesčius. <...>“. • „Svarbu aptarti, nes tada sužinau, kas mokiniams patiko, o kas ne. Tai padeda planuojant kitą užsiėmimą“. • „Visada stengiuosi pasikalbėti, nes svarbu ar buvo įdomu ir naudinga, tada ateityje galima tiksliau parinkti edukacinio užsiėmimo temą“.
Vertinimas	Vertinimas svarbus kaip paskatinimas, kad mokiniai dirbtų užsiėmimo metu	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Ne visada vertinu mokinius, bet kartais tai būna tęstinės pamokos, todėl jie jau eidami žino, kad bus įvertinti“. • „Kartais vertinu, taip skatindama mokinių dalyvavimą edukaciniuose užsiėmimuose“. • „Edukatoriai stengiasi neversti mokinio, nenori tai tegul nedaro. Man asmeniškai nepatinka toks požiūris, todėl pati paskatimu pažymiu, <...>“. • „Visada atsiranda tokių, kurie atsako ką nors veikti, tada stengiuosi jiems pasiūlyti pažymį, kad bent jau netrukdytų ir pabandytų ką nors padaryti ar išklaustytų“. • „Jokio specialaus vertinimo nėra. Tie, kurie eina, jau žino, kur eina ir kodėl eina. Tik paskutinį kartą („Art deco“) vaikus, kuriems sunkiau sekasi piešti, paskatinau geresniu įvertinimu, įrašant į dienyną“.

Lyginant dailės mokytojų ir edukatorių (žr. 30 lentelę) tyrimo rezultatus pastebime, kad buvo išskirti trys svarbiausi darbo ypatumai, tai aktyviųjų mokymo(si) metodų taikymas (aktyvinant paauglius ir aptariant užsiėmimą); užsiėmimo aptarimas bei atliktų užduočių vertinimas. Nagrinėjant dailės mokytojų tyrimo duomenis aiškiai pastebima tendencija, kad svarbu stengtis sudominti ir suaktyvinti paauglius per užsiėmimus, kad sužadintumėm jų motyvaciją mokytis, t. y. skatinant laisvą kūrybą, taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus bei leidžiant liesti eksponatus. Tai patvirtina informantų teiginiai: dailės mokytojos L tvirtina, kad „diskusija skatina įtraukti paauglius į aktyvią veiklą“, kita dailės mokytoja K teigia, kad „džiugu kai mokiniai praktinių užsiėmimų metu supažindinami su užduotimi, bet jiems suteikiama laisvė kurti, jie neįspraudžiami į jokių rėmus“. Visa tai kartu žadina ir smalsumą. Po edukacinio užsiėmimo svarbus aptarimas ir įvertinimas, tuo dailės mokytojos siekia sužinoti užsiėmimo privalumus ir trūkumus bei įvertinti mokinių žinias, kartais jos tai daro tiesiog stengiantis motyvuoti tuos paauglius, kurie absoliučiai viskam apatiški.

35 lentelė

Edukacinių užsiėmimų motyvaciniai veiksniai (dailės mokytojų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Keičiasi asmenybė ir bendravimas	Edukaciniai užsiėmimai turi įtakos asmenybei ir bendravimui	<ul style="list-style-type: none"> • „Mokiniai tampa atviresni, dominuoja nuoširdesni tarpusavio santykiai. Diskutuoja, reiškia savo nuomonę“. • „<...> Mokiniai tampa drąsesni, daugiau bendrauja“. • „Atsiranda, savarankiškumas, didesnis sąmoningumas ir atsakomybė už save bei veiklos rezultatus“.
Pasireiškia teigiamos emocijos	Darbas per užsiėmimus visada nuteikia paauglius teigiamai	<ul style="list-style-type: none"> • „Pasikeitimai kaip jau minėjau pastebimi iš karto, nes išėjus dar kuris laikas kunkuliuoja teigiamos emocijos“. • „Dažniausiai tokios programos nuteikia teigiamai, nes tai nauja, tai kitaip nei mokykloje, todėl tokie užsiėmimai pasidaro įdomūs net ir tiems mokiniams, kurie būna priešingai nusistatę prieš tokius užsiėmimus“. • „Emocijos dažniausiai „liejasi per kraštus“, jiems viskas įdomu, jie nori kuo daugiau sužinoti“.
Pasireiškia smalsumas	Užsiėmimo metu įsitraukę į veiklą paaugliai pajunta susidomėjimą	<ul style="list-style-type: none"> • „<...>Kai užduotys įdomios, naujos, jų sudėtingumas atitinka mokinių amžių pasireiškia jų smalsumas, noras išbandyti viską pačiam <...>“. • „Užsiėmimuose pasireiškia kažkoks keistas smalsumas ir noras padaryti bei išmokti kažką naujo“.
Pasireiškia kūrybingumas	Paaugliai atsiskleidžia kūrybiškai	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> mokiniai tampa kūrybiškesni, nebijo eksperimentuoti“.
Pasireiškia aktyvumas	Įdomi ir kitokia veikla visada skatina mokinių aktyvumą	<ul style="list-style-type: none"> • „Jei užsiėmimas sudomina mokiniai tampa aktyvesni, su entuziazmu dalyvauja veikloje, <...>“. • „Aktyvumas skatinamas per praktinę dalį, nes jie siekia pamatyti savo kūrybos rezultatą, kuriuo labai džiaugiasi“. • „<...> kaip ne keista aktyvūs tampa ir vaikinai, nes jiems pasidaro įdomu, jie daug klausinėja“. • „Aktyvumas pasireiškia kai įdomiai perteikiama medžiaga ir edukatoriaus bendravimas yra nuoširdus bei persmektas humoro jausmo“.

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Pasireiškia pažinimas	Teorinė užsiėmimų dalis skatina pažinimą	<ul style="list-style-type: none"> • „Mokiniai pasidaro imlesni, labiau susidomėję menu ir dalykais kuriuos matė, apie kuriuos girdėjo muziejuje ar meno galerijoje, jie daug klausinėja, taip bando gilintis“. • „<...> stengiasi išklaudyti, nes tai kitokie užsiėmimai, kurie skatina domėtis ir pažinti“. • „Vaikai tampa labiau žingeidūs, juos labiau ima dominti Lietuvos ir kitų šalių (tautų) istorija, dailė“.
Susipažįstama su „originalais“	„Gyvai“ pamatomi meno kūrinių originalai	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> vien tai, kad paauglys pamato originalų meno kūrinių jau suteikia jam visai kitokį kūrinių supratimą“. • „„Gyvai“ susipažįsta su meno kūrinių ir jų autoriais, kuriuos lengviau įsimena. <...>“.
Asmeninis tobulėjimas plečiant akiratį	Edukaciniai užsiėmimai plečia paauglio akiratį ir skatina asmeninį tobulėjimą	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> tiesiog einame su vaikais, kad jie praplėstų savo akiratį, domėtis kultūra, menu. Stengiuosi ne tiek dėl savo dalyko, kiek dėl mokinių“. • „Skatina mokinius domėtis kultūra, praplečia akiratį ir asmeninį tobulėjimą“. • „Suteikia impulsų domėtis menu, kūryba, plėsti akiratį“. • „Edukaciniai užsiėmimai kelia vaiko vidinę kultūrą ir asmeninį tobulėjimą“. • „Svarbu bendram kultūriniam ir meniniam ugdymui“.
Gerėja mokytojo ir mokinio bendravimas	Edukaciniai užsiėmimai skatina tarpusavio santykių gerinimą	<ul style="list-style-type: none"> • „Gerėja tarpusavio mokinių ir mokytojo santykiai, nes daugiau laiko su mokiniais praleidžiama neformalioje aplinkoje, kuri leidžia labiau atsipalaiduoti tiek mokytojams, tiek mokiniams“.
Keičiasi požiūris į bendraamžius	Skatinamas tolerantiškesnis bendravimas	<ul style="list-style-type: none"> • „<...> Pastebimas draugiškumas, pagalba kitam“. • Pasireiškia draugiški santykiai tarp bendraklasių, bendravimas tampa nuoširdesnis ir tolerantiškesnis“.
Atsiranda poreikis lankytis kultūros įstaigose	Skatinamas poreikis dažniau lankytis muziejuose/dailės galerijose	<ul style="list-style-type: none"> • „Mokiniams labai patinka tokios programos, jie noriai dalyvauja, visada prašo, kad tokie užsiėmimai vyktų dažniau, o kai sudalyvaujame tokiam užsiėmime jie kartais net nenori išeiti iš muziejaus ar galerijos. Taip yra dėl to, kad jiems patinka atmosfera, eksponuojami objektai, gaunamos naujos žinios, jiems apskritai patinka kai tokiu būdu pajvairinamos dailės pamokos“.
Keičiasi požiūris į dailę	Stengiantis keisti dailės kaip dalyko supratimą padeda edukacinės programos	<ul style="list-style-type: none"> • „Visai kitokioje erdvėje susipažinus su menu, jis net kitaip suvokiamas, o tada atsiranda kitoks požiūris į dailę“. • „<...> kitiems mokiniams įdomu ir po išvykų jie suvokia, kad dailė gali būti daug įdomesnė“. • „Keičia požiūrį į dailę, nes atsiranda įvairiapusis susidomėjimas (meno vertybėmis, istoriniais palikimais)“.
Sustiprinamas noras lankytis dailės pamokose	Kitoks mokymas skatina aktyvumą ir motyvacijos stiprėjimą	<ul style="list-style-type: none"> • „Pasireiškia aktyvumas dalyvauti dailės pamokose, kai jų tikslas dalyvauti edukaciniuose užsiėmimuose“. • „Atsiranda didesnis <...> aktyvumas, kai mokiniai žino, kad eisime į kultūros įstaigą jų susirenka gausiau nei kartais dailės pamokoje“. • „Padidėja mokinių aktyvumas ir smalsumas. Juos motyvuoja dalyvauti dailės pamokoje tai, kad pamoka vyks ne mokykloje, o kultūros įstaigoje“. • „Iš esmės išvykos sužadina smalsumą ir norą pakeisti mokyklos aplinką, pabūti su draugais, todėl jie ir vyksta. Suaktyvėja dalyvavimas pamokoje, <...>“. • „Motyvuoja, nes keičiasi požiūris į dailės pamokas, jam tokio tipo pamokos įdomesnės, nenuobodžios, taigi atsiranda noras lankytis, kai einam į užsiėmimus“.

Analizuojant edukacinių užsiėmimų motyvacinis veiksnis, kuriuos išskyrė dailės mokytojos pastebime (žr. 35 lentelę), kad: pasireiškia teigiamos emocijos, smalsumas, kūrybingumas, pažinimas, aktyvumas; susipažįstama su „originalais“; keičiasi asmenybė ir bendravimas; asmeninis tobulėjimas plečiant akirat; gerėja mokytojo ir mokinio bendravimas; keičiasi požiūris į bendraamžius; atsiranda poreikis lankytis kultūros įstaigos (muziejuose/dailės galerijose); keičiasi požiūris į dailę ir sustiprinamas noras lankytis dailės pamokose.

Palyginus dailės mokytojų ir edukatorių (žr. 31 lentelę) išskirtus motyvacinis veiksnis matome septynis nurodytus tokius pačius, tačiau dailės mokytojai geriau pažindami savo mokinius pastebi daugiau įvairesnių motyvacinių veiksnį. Jie išskyrė du veiksnis susijusius su besikeičiančiu požiūriu į dailės dalyką, o tai parodo jų geresnį mokinių pažinimą. Dailės mokytojai atkreipė dėmesį, kad lankymasis edukaciniuose užsiėmimuose daro įtaką tarpusavio bendravimui ir mokinių kaip asmenybės vystymuisi, o tai sudaro sąlygas veikti (kurti) ir tobulėti. Tai patvirtinti galima remiantis R. Baubliene (2003), kad tokia įtaka formuojasi neformalaus ugdymo metu, nes ten moksleivius sieja bendra veikla, bendros idėjos, jie jaučiasi lygiaverčiai, gerbiami ir reikalingi, „<...> čia nėra primygtinio išorinio spaudimo ar konkrečių reikalavimų, bet buvimas nuolatinėje idėjų pasiūlos bei pozityvaus aktyvumo srovėje, sudaro galimybes individo saviraiškai ir saviugdai“ (p. 55), o tai skatina šiltesnius tarpusavio santykius ne tik tarp bendraamžių, bet ir tarp juos atvedusių į užsiėmimus dailės mokytojų. Juk mokytojai taip pat klauso edukatorių pasakojimų, patys lyg mokiniai gilina savo pažinimą, o praktinių užsiėmimų metu kartais kartu su paaugliais atlieka užduotis. „Sumažinus atstumą“ tarp visų sistemos dalyvių, t. y. tarp paauglių ir dailės mokytojų, atsiranda kitoks požiūris į mokymąsi, nes pasireiškia dailės dalyko įdomumas, apskritai, keičiasi požiūris į pačią dailę bei sustiprinamas noras lankytis pamokoje. Taigi galima daryti prielaidą, kad edukaciniai užsiėmimai skatina paauglių dailės mokymąsi.

36 lentelė

Edukacinių užsiėmimų veiklos aspektų taikymas dailės pamokoje (dailės mokytojų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Įgyvendinamos naujos užduotys	Paaugliai su malonumu imasi naujos veiklos	<ul style="list-style-type: none"> „Atsiranda noras per pamokas daugiau kurti, atlikti naujas kūrybines užduotis“.
Naudojamos panašios technikos ir priemonės	Įvairių naujų ar įdomių technikų bei priemonių taikymas žadina norą kurti	<ul style="list-style-type: none"> „Mokiniai pamokos metu kartais prašo panaudoti tokią techniką ar priemones su kuriomis dirbo muziejuje ar dailės galerijoje, todėl stengiuosi siedama užduotis su mokymo programomis tai pritaikyti“.

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Praktinės žinios	Panašių užduočių pritaikymas dailės pamokoje	<ul style="list-style-type: none"> • „Bandome atlikti panašias užduotis“. • „Supranta, kad galima dailės pamokose ne tik piešti, tapyti, bet ir taikyti kitas menines išraiškos priemones, pvz.: patiko kažkada išmokta dekupažo technika, tai ją taikome ir iki šiol“.
Teorinės žinios	Žinių, gautų per edukacinius užsiėmimus, pritaikymas dailės pamokoje	<ul style="list-style-type: none"> • „Iš teorinės dalies pritaiko gautas naujas žinias, nes tikslingai parinktas užsiėmimas siejamas su mokykloje praeitomis arba būsimomis temomis“. • „<...> sekančiose pamokose, <...> stengiuosi parengti užduotis susijusias su neseniai aplankytu muziejumi ar galerija, kad tai dar labiau užtvirtinčiau jų žinias“. • „Labai svarbu, jei užsiėmimo tema atitinka mokytasi per pamoką, tai lyg žinių gilinimas, nes po užsiėmimo dar suorganizuoju vieną pamoką ta pačia tema užtvirtinti žinias ir darau atsiskaitymą, o jei tai šiaip tema, tada mokiniai rašo tik atsiliepimus (lyg recenziją)“. • „<...> išėję iš muziejaus ar galerijos jie išsineša dalelę to laikmečio dvasios. Tai papildomas žinių bagažas ir turimų žinių įtvirtinimas ir pagilinimas“. • „Lankymasis edukaciniuose užsiėmimuose yra labai svarbus, nes galima sužinoti daugiau naujienų<...>“. • „Svarbu gilinti savo šalies istorijos ir meno žinias“.
Įgytos patirties pritaikymas	Užsiėmimų metu paaugliams susiformuoja nauja patirtis	<ul style="list-style-type: none"> • „Pritaiko patirtį įgytą muziejuose ar galerijose atlikdami užduotis“. • „Pasireiškia mokinių įgyta patirtis, savarankiškumas atliekant panašaus turinio užduotis mokykloje“. • „<...> Tačiau tai ką išmokstame ten pritaikome ir pamokose: atlikimo metodus, temos pritaikymą ir pan.“. • „Mokiniai stengiasi pamokoje pritaikyti viską ką patyrė (išmoko, sužinojo) edukaciniame užsiėmime, tai pasireiškia tiek kūryboje, tiek teorijoje, nes jie jau žino kažką daugiau, jiems tai lyg paskatinimas patiems savarankiškai dirbti ir pan.“.
Meno kūrinių ir apskritai meno gilesnis pažinimas	Edukacinės programos tai paspirtis domėtis menu, be to gilėja meno kūrinio suvokimas	<ul style="list-style-type: none"> • „Galimybė pamatyti originalus, o ne reprodukcijas vadovėliuose, tai plečia suvokimą ir kitokį meno pajautimą“. • „Nauda didžiulė, jie labiau įsigilina į kultūros (Lietuvos ir kitų šalių) istoriją, meno vertybes, menininkus, pamato jų kūrybą gyvai, o tai plečia jų suvokimą apie šiuos dalykus“. • „<...> Edukacinės programos skatina plačiau domėtis menu (dailę), formuoja naują estetinę patirtį“. • „Didesnis susidomėjimas menu, kūryba plačiąją prasme“. • „Siekis, <...> pamatyti ne tik parodą, bet ir sužinoti kažką naujo“. • „Užsiėmimai padeda geriau, įvairiapusiškiau pažinti meną (dailę), menininkų kūrybą, asmenybę“. • „Tai galimybė įvairiapusiškai pažinti meno pasaulį“.
Dailės mokymo(si) įdomumas	Svarbu stengtis įvairinti dailės pamokas, nes tai motyvuoja	<ul style="list-style-type: none"> • „Užsiėmimai pajvairina dailės pamoką, mokiniai išbando kitą mokymosi būdą, t. y. kitokioje (neformalioje) aplinkoje, su kitais mokytojais (edukatoriais). Taip pat išbando kitokias dailės technikas ir tiesiog gerai praleidžia laiką, o tai juos motyvuoja“. • „<...> pajvairina mokymosi procesą, suteikia progą betarpiškai susipažinti su įvairiausiomis meno formomis“. • „Dailės pamokos tampa įdomesnės, įvairesnės, žaismingesnės, mokiniai susidomi pačiu dailės dalyku“.

Buvo teiraujamosi dailės mokytojų kokius edukacinių užsiėmimų veiklos aspektus taiko mokykloje/gimnazijoje per dailės pamokas (žr. 36 lentelę): naudojamos panašios technikos ir priemonės; įgyvendinamos naujos užduotys; pritaikomos praktinės, teorinės žinios ir įgyta patirtis; meno kūrinii ir apskritai meno gilesnis pažinimas; dailės mokymosi įdomumas. Šiuo klausimu išsakyti nuomonę buvo prašoma ir edukatorių (žr. 32 lentelę), tačiau jie nurodė tik galimus taikyti variantus, o dailės mokytojai tiksliai nurodė ką konkrečiai taiko. Tai įrodo pasirinktų tyrimų svarbumą ir gautų duomenų objektyvumą.

Pastebėta, kad mokykloje/gimnazijoje edukacinių užsiėmimų veiklos aspektus dailės mokytojos netaiko „aklai“, o stengiamasi atsižvelgti į paauglių pageidavimus bei bendrąsias ugdymo programas. Tai patvirtina pasakyta dailės mokytojos J mintis, kad „mokiniai pamokos metu kartais prašo panaudoti tokią techniką ar priemones su kuriomis dirbo muziejuje ar dailės galerijoje, todėl stengiuosi siedama užduotis su mokymo programomis tai pritaikyti. <...> pvz.: patiko kažkada išmokta „dekupažo“ technika, tai ją taikome ir iki šiol“.

Kitas svarbus aspektas, kad dailės pamokoje mokykloje/gimnazijoje pritaikomos įgytos praktinės, teorinės žinios ir patirtis, tai labai svarbu plečiant ir gilinat paauglių pažinimą ir siekiant apskritai sudominti dailės dalyku, o tuo pačiu skatinant mokymosi motyvaciją. Dailės mokytojos O pasakyta mintis patvirtina, kad „mokiniai stengiasi pamokoje pritaikyti viską ką patyrė (išmoko, sužinojo) edukaciniame užsiėmime, tai pasireiškia tiek kūryboje, tiek teorijoje, nes jie jau žino kažką daugiau, jiems tai lyg paskatinimas patiems savarankiškai dirbti ir pan.“.

Apibendrinant galima teigti, kad edukacinės programos paaugliams išsiskiria temų pasirinkimu pagal amžiaus grupes, kompleksine veikla (teorijos ir praktikos ryšiu), taikomais aktyviais mokymo(si) metodais, atsižvelgimu į paauglių norus leidžiant laisvai kurti bei liesti eksponatus, darbų ir veiklos įvertinimu bei aptarimu. Tokios programos skatina teigiamas emocijas, smalsumą, kūrybiškumą, aktyvumą, pažinimą, asmenybės tobulėjimą, nuoširdesnę bendravimą su dailės mokytojais ir bendraamžiais, o svarbiausia pateikia kitokį požiūrį į dailę. Juk paauglystės amžiuje prarandamas susidomėjimas mokomaisiais dalykais ir apskritai menu, nes atsiranda skirstymas: „reikalingas/nereikalingas“, „įdomus/neįdomus“, tad dailės dalykas priskiriamas neįdomiam ir nereikalingam. Todėl edukacinės programos yra vienas iš veiksmių skatinančių domėjimąsi menu ir apskritai daile, o kartu skatina meninį bei kultūrinį pažinimą, plečia paauglio akiratį ir turi įtakos mokymosi motyvacijai. Tai kartu ne tik dailės dalyko pajvairinimas, bet kartu skatinimas ateityje dažniau lankytis muziejuose/dailės galerijose ir dailės pamokose. Todėl toks bendradarbiavimas yra tiesiog būtinas, nes skatina pažvelgti į dailės mokymąsi plačiau ir atsakingiau.

IŠVADOS

1. Mokymosi motyvaciją lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai (motyvai). Motyvas kitaip elgsenos priežastis, stimulus, skatulus, sukuria bendrą nusiteikimą mokytis. Žinomos dvi motyvacijos rūšys: vidinė ir išorinė, kurios turi įtakos mokymuisi, todėl svarbu tinkamai skatinti paauglius mokytis, atsižvelgiant į mokymosi motyvacijos veiksnius. Visos motyvacijos teorijos turi bendrą bruožą: mokinys turi būti motyvuojamas, kad dirbtų produktyviai.

2. Paauglystės amžiaus tarpsnis vienas sudėtingiausių ir pilnas krizių. Šiame amžiuje besikeičiantis paauglio mąstymas ir savęs paieška turi įtakos vaizduotės raidai, tai pasireiškia paauglių nenoru piešti. Jie pradeda kritiškai vertinti savo piešinius, nes jų nebetenkina vaikiškos schemos. Paaugliai savo kūryba veržiasi prie natūralistinės išraiškos, kadangi jiems nepavyksta – nustoja piešti.

3. Įvairūs užsiėmimai (edukacinės programos) vykdomi netradicinėje ugdymo aplinkoje pasižymi kitokiu mokymu, nes susiduriama su meno kūrinių originalais, istorinėmis vertybėmis ir kitais objektais. Edukacinių užsiėmimų pagrindas – aktyvus lankytojo ir eksponato santykis. Muziejuose ir dailės galerijose rengiami meniniai užsiėmimai veikia pagal sistemingas, nuoseklias menines, edukacines ir socialines tęstines programas bei projektus, naudojama kelių mokymo metodų sintezė: tarpusavyje derinamos ekskursijos, aiškinimas, pasakojimas, diskusijos, žaidimai ir praktinis darbas (kūryba), tai dinamiškiausias ir vienas efektyviausių mokymo būdų, taikomų dabartiniuose muziejuose ir dailės galerijose.

4. Muziejuose ir dailės galerijose kitokia atmosfera, taikomi aktyvieji mokymo(si) metodai, įgyjamos naujos žinios, sukuriama „geresni“ darbai ir atsižvelgiama į mokinių norus leidžiant laisvai kurti bei liesti eksponatus. Edukacinių užsiėmimų privalumai: originalios ir netikėtos užduotys, nuoširdus bendravimas su dailės mokytojais ir bendraamžiais, įdomi praktinė veikla. Priežastys skatinančios įsitraukti į edukacinių užsiėmimų veiklą: smalsumas išbandyti naujas technikas ir priemones, pažintis su menininkų kūryba. Tokios programos sužadina paauglių teigiamas emocijas, smalsumą, kūrybiškumą, aktyvumą, meninį bei kultūrinį pažinimą, asmeninį tobulėjimą, analizavimo įgūdžius, formuoja teigiamą požiūrį į dailę, kultūros įstaigas ir siekį „atrasti“ naujus mokymosi motyvus. Edukacinės programos yra vienas iš dailės mokymo(si) motyvaciją skatinančių veiksnių.

REKOMENDACIJOS

● **Rekomendacijos dailės mokytojams(-oms):**

1. Mokyklų ir kultūros įstaigų tarpusavio bendradarbiavimas skatina jaunų žmonių švietimą, platesnį mąstymą ir lavėjimą kultūrinėje erdvėje.
2. Edukacinių užsiėmimų metu atsiveria gilesnis ir platesnis meno, istorijos ir kt. dalykų pažinimas, nes pamatomi ir net kartais pačiupinėjami originalai.

● **Rekomendacijos muziejų ir dailės galerijų edukatoriams:**

1. Edukacinių užsiėmimų metu stengtis ne tik nuoširdžiai ir supratingai, bet ir daugiau bendrauti su paaugliais, taip pat nepamiršti išsamaus atliekamų užduočių paaiškinimo.
2. Stengtis ne pastoviai, bet kartais paskatinti mokinius įdomia staigmena, apdovanojimu ar prizu, nes tai didina jų mokymosi motyvaciją.
3. Edukacinius užsiėmimus vesti pasitelkiant didesnę humoro jausmą, nes tai sukuria teigiamą atmosferą viso mokymosi metu.
4. Organizuoti įvairesnių mokymosi formų, kurios skirtųsi nuo dailės pamokų mokykloje/gimnazijoje ir nebūtų monotoniškos bei nuobodžios.

● **Rekomendacijos tobulinant muziejų ir dailės galerijų edukacines programas:**

1. Pritaikyti užduotis pagal paauglių poreikius, polinkius, galimybes ir amžiaus tarpsnį, vengti monotoniškumo ir didelių mokymosi krūvių.
2. Skirti didesnę laiko dalį praktinei užsiėmimų daliai, pajvairinant užduotis, kad jos būtų kuo linksmesnės ir įdomesnės, todėl stengtis organizuoti daugiau žaidimų susijusių su užsiėmimu, nes tai skatina mąstyti ir geriau įsiminti naujas teorines žinias.
3. Stengtis neperkrauti informacijos gausa, tiesiog perteikti tik naudingą informaciją ir tai daryti įdomiai, glaustai bei trumpai, kad paaugliams neatsibostų.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Arkinas E. Mokyklinio amžiaus ypatumai. – Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros I-kla, 1949.
2. Baltrūnaitė R. Mokymosi muziejuose galimybės ir formos // Lietuvos muziejai. – Kaunas, 2003, Nr. 3. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-25]: http://www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/baltrunaite.htm.
3. Baublienė R. Asmenybės vystymasis ir nuolatinė saviugda : metodinė priemonė. – Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2003.
4. Bannerman C. Kendall A. Museums, magic & children // Youth education in museum. – Washington, D. C.: Association of Science-Technology Centers, 1981.
5. Bieliauskaitė R. Asmenybės psichologija. – Vilnius: Šviesa, 1993.
6. Bitinas B. Edukologinis tyrimas : sistema ir procesas. Vilnius: Kronta, 2006.
7. Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija. – Vilnius: Jošara, 1998.
8. Bitinas B., Rajeckas V., Vaitkevičius V., Bajoriūnas Z. Pedagogika : [vadovėlis pedagoginių institucijų studentams]. – Vilnius: Mokslas, 1981.
9. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija : [vadovėlis vadybos ir administravimo studentams]. – Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
10. Butkevičienė E. Mokymosi suaugusiųjų mokymo centruose veiksniai ir motyvai // Pedagogika. – T. 59 (2002), p. 156-162.
11. Butkienė G., Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas : [pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams]. – Vilnius: Margi raštai, 1996.
12. Chmiel N. Darbo ir organizacinė psichologija. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
13. Chripkova A., Dragunova T., Gordinas A. ir kiti. Paauglys. – Kaunas: Šviesa, 1984.
14. Csikszentmihalyi M., Schiefele U. Meninis ugdymas, žmogaus vystymasis ir išgyvenimų ypatumai // Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos : meninio ugdymo teorija JAV / sud. V. Matonis. – Vilnius: Enciklopedija, 2000, p. 91-105.
15. Černius V. J. Žmogaus vystymosi kelias : nuo vaikystės iki brandos. – Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 2006.
16. Davis J., Gardner H. The Cognitive Revolution : Consequences for the Understanding and Education of the Child as Artist. – New York: Basic Books, 2000.

17. Deci E. L., Ryan M. R. *Intinsic Motivation and Self – Determination in Human Behavior*. – New York: Plenum Press, 1985.
18. Deci E. L., Ryan R. M., *The “What” and “Why” of Goal Pursuits : Human Needs and Self-Determination of Behaviour // Psychological Inquiry*. – 2000, Vol. 11, No. 4, p. 227-268. Prieiga per internetą [žiūrėta 2010-11-23]:
http://www.psych.rochester.edu/SDT/documents/2000_DeciRyan_PiWhatWhy.pdf.
19. Dženuškaitė S. *Paauglių dorovinio idealo bruožai*. – Kaunas: Šviesa, 1984.
20. *Edukacija Lietuvos muziejuose*. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-05-03]:
www.vsv.lt/mokymas/Edukologijos/1449.html.
21. Gage N. L., Berliner D. C. *Pedagoginė psichologija*. – Vilnius: Alma littera, 1994.
22. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. *Aš myliu kiekvieną vaiką : apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą : [knyga mokytojams ir auklėtojams]*. – Vilnius: Margi raštai, 1996.
23. Gaižutis A. *Meno sociologija : [vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams]*. – Vilnius: Enciklopedija, 1998.
24. Grigaliūnaitė G. *The development of teenagers’ aesthetic reflection by design : summary of doctoral dissertation : social sciences, education studies (07 S) / Šiauliai University*. – Šiauliai: ŠU I-kla, 2004.
25. Gučas A. *Vaiko psichologija*. – Kaunas: Šviesa, 1981.
26. Gučas A. *Vaiko ir paauglio psichologija*. – Kaunas: Šviesa, 1990.
27. Gučas A., Jacikevičius A., Kregždė S. *Bendrosios psichologijos paskaitos*. – Vilnius: Mokslas, 1980.
28. Hooper-Greenhill E. *The Educational Role of the Museum*. – London: Routledge, 1999.
29. Indrašienė V., Kvieskienė G., Petronienė O., Suboč V. *Mokinių kultūrinės edukacijos poreikių tenkinimas švietimo sistemoje : tyrimo ataskaita*. – Vilnius, 2007. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-24]:
www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/kiti/Kulturine_educacija_ataskaita_internetui.pdf.
30. Jacikevičius A. *Siela, mokslas, gyvensena : [psichologijos įvadas studijų pradžiai]*. – Vilnius: Žodynas, 1995.
31. Jakavičius V. *Pedagogika kultūros darbuotojams : [vadovėlis aukštosioms mokykloms]*. – Kaunas: Šviesa, 1990.
32. Jakavičius V. *Žmogaus ugdymas : įvadas į edukologijos studijas*. – Klaipėda: KU I-kla, 1998.

33. Jarockienė N., Muziejų edukacinė veikla : istorija, samprata, praktika. – Lietuvos dailės muziejaus meno pažinimo centras, 2006, p. 56-62. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2011-01-27]: www.museums.lt/Ateitis/images/Kurkime_ateities_muz_leidinys/leidinys_56_62.pdf.
34. Jasevičiūtė V. Tarptautinio seminario Baltijos jūros regiono muziejų bendradarbiavimas : turizmas ir edukacija : [vertinimas ir rekomendacijos edukacinėms programoms]. – Kaunas, 2004 m. gegužės 9-12 d. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-23]: http://www.europosparkas.lt/phare/vertinimas_rekomendacijos.pdf.
35. Jovaiša L. Edukologijos įvadas. – Kaunas: VU I-kla, 1993a.
36. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. – Kaunas: Šviesa, 1993b.
37. Jovaiša L. Profesinio konsultavimo psichologija. – Vilnius: Agora, 1999.
38. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys : [studijų knyga]. – Šiauliai: ŠU I-kla, 2001.
39. Jucevičienė P. Organizacijos elgsena. – Kaunas: Technologija, 1996.
40. Juška A. Paauglių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymas. – Kaunas: Šviesa, 1977.
41. Kaluinaitė K. Dinamiškai diferencijuotas dailės mokymas – paauglių dvasinio ugdymo forma // Pedagogika. – T. 72 (2004), p. 110-115.
42. Kaluinaitė K. Kai kurie vaikų kūrybingumo ir vaizdinės plastinės raiškos raidos aspektai [Elektroninis išteklius] : metodinė priemonė. – Vilniaus: VPU I-kla, 2006.
43. Kaluinaitė K. V-VII klasių mokinių kūrybingumo raida diferencijuoto dailės mokymo procese [Rankraštis] : daktaro disertacija : socialiniai mokslai, edukologija (07 S) / Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius: VPU I-kla, 2002.
44. Kaluinaitė K., Žutautienė E. Meno srities studentų kūrybiškumo ir motyvacijos ryšių struktūriniai bei dinaminiai ypatumai // Pedagogika. – T. 86 (2007), p. 123-128.
45. Keršytė N. Muziejų edukacija ir mokymas(is) // Muziejų edukacinės programos. Teorija. Praktika / Straipsnių rinkinys / sud. N. Jarockienė. — Vilnius: Lietuvos muziejų asociacija, 2005, p. 2–5.
46. Kruteckis V., Lukinas N. Paauglio psichologija. – Kaunas: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1962.
47. Kulvičienė A. Paauglio psichikos ypatumai. – Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos leidybinė redakcinė taryba, 1978.
48. Lapė J., Navikas G. Psichologijos įvadas : [vadovėlis]. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.
49. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika. – Kaunas: Technologija, 2003.
50. Lietuvos dailės muziejaus edukacinė veikla 2010 m. / sud. Nideta Jarockienė. – Vilnius: Lietuvos dailės muziejus, 2010. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-02-10]: http://www.ldm.lt/MPC/Paveikslai/2010_DM%20edukacine_veikla.pdf.

51. Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija // Švietimo problemos analizė. – Vilnius: Sapnų sala. 2006 m. spalio 20 d., Nr. 5(8). Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-27]: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/Mokytoju_didaktine_kompetencija.pdf.
52. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. – 2003 m. birželio 28 d., Nr. 63-2853. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-02-10]: <http://www.psichologusajunga.lt/wp-content/uploads/2009/02/lietuvos-respublikos-svietimo-istatymas-nauja-redakcija-nuo-2003-06-28.pdf>.
53. Lipinskienė D. Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka : daktaro disertacijos santrauka : socialiniai mokslai, edukologija (07 S) / Kauno technologijos universitetas. – Kaunas: Technologija, 2002.
54. Liuobikienė I. Socialinių tyrimų metodika. – Kaunas: Technologija, 2009.
55. Maslow A. H. Motyvacija ir asmenybė. – Vilnius: Apostrofa, 2006.
56. Matulis R. Kultūros centrai – kultūrinės edukacijos institucijos // Kultūros aktualijos. – Vilnius, 2005 m. birželio mėn., Nr. 47. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-21]: http://www.lkdte.lt/_download/kulak/2005/5.6/12.pdf.
57. McManus P. Topics in museums and science education, *Studies in Science Education*. – New York, 1992, p 157–182.
58. Medicinos enciklopedija. – Vilnius: Valstybinė enciklopedijų l-kla, 1993.
59. Minkutė R. Pasiekimo testai ir testavimas kaip asmenybės motyvavimo studijoms veiksnys : daktaro disertacijos santrauka : socialiniai mokslai, edukologija (6A) / Kauno technologijos universitetas. – Kaunas: Technologija, 1997.
60. Myers D. G. *Psichologija*. – Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000.
61. Neimantas R. Paauglys šalia mūsų. – Kaunas: Šviesa, 1982.
62. Nutarimas dėl vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos 2006-2011 metų programos patvirtinimo // Valstybės žinios. – 2006 m. rugsėjo 26 d., Nr. 102-3950. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-02-10]: www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=282952&p_query=&p_tr2=.
63. Perkins D. N. *The Nature and Nature of Creativity // Dimensions of Thinking and Cognitive Instruction* / eds. B. F. Jones, L. Idol. – Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1990, p. 415-443.
64. Petruitytė A. Jaunesniojo paauglio socialinė raida. – Vilnius: Presvika, 2003.
65. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos : įvadas. – Vilnius: Švietimo plėtotės centras, 2008. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-05-03]: <http://www.pedagogika.lt/index.php?-469374926>.

66. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos : meninis ugdymas. – Vilnius: Švietimo plėtotės centras, 2008. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-20]: <http://www.pedagogika.lt./index.php?-469374926>.
67. Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos ir išsilavinimo standartai : meninis ugdymas. – Vilnius: Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-24]: <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/Meninis.pdf>.
68. Psichologijos žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
69. Rajeckas V. Asmenybės raida ir ugdymas. – Vilnius: Asveja, 1995.
70. Rajeckas V. Mokymo metodai. – Vilnius: VPU I-kla, 1997.
71. Rice F. P. The Adolescent : Development, Relationships, and Culture, 18th ed. – Boston: Allyn and Bacon, 1996.
72. Rupšienė L. Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškinys: [monografija]. – Klaipėda: KU I-kla, 2000.
73. Stančienė K. Kūryba ir edukacija // Literatūra ir menas. 2008 m. balandžio 25 d., Nr. 3187. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-20]: http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3187&kas=straipsnis&st_id=12680.
74. Šarnhorst E. Tarp vaikystės ir brandos. – Kaunas: Šviesa, 1986.
75. Šiaulytienė. D. Meninis ir kultūrinis ugdymas : naujos tendencijos // Lietuvos muziejai. – 2003, Nr. 3. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-23]: www.museums.lt/Lietuvos_muziejai_2003_nr3/Siaulytiene.htm.
76. Švietimo reformos pradžia : Lietuvos švietimo koncepcija. – 1992. Prieiga per internetą [žiūrėta: 2011-01-20] <http://www.smm.lt/strategija/srp.htm>.
77. Targamadžė V. 12–14 m. mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės. Tyrimo ataskaita. – Vilnius, 2010. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-05-03]: <http://portalas.emokykla.lt/Documents/Tyrimai/ES/PDF/Alternatyvus%20ugdymas.Galimybiu%20studija.Tyrimo%20ataskaita.pdf>.
78. Tarptautinių žodžių žodynas. – 2009-2010. Prieiga per internetą [žiūrėta 2011-01-09] www.terminai.lt/zodynas/edukacija; www.zodynas.lt/tarptautiniu-zodziu/M/muziejus.
79. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija : [vadovėlis]. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
80. Trimakas K. A. Asmenybės raida gyvenime. – Kaunas: Marijonų talkininkų centro I-kla, 2002.
81. Vabalas-Gudaitis J. Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. – Vilnius: Mokslas, 1983.

82. Vaičiulienė A. Paauglystė – didelių permainų metas : [mokymosi priemonė]. – Vilnius: VPU I-klasė, 1998.
83. Žukauskienė R. Raidos psichologija. – Vilnius: Margi raštai, 1996.
84. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 1967.
85. Коломинский Я. Л., Березовин Н. А. Некоторые педагогические проблемы социальной психологии. – Москва: Знание, 1977.
86. Пиаже Ж. Избранные психологические труды. – Москва: Международная педагогическая академия, 1994.
87. Полуянов Ю. А. Диагностика общего и художественного развития детей по их рисункам : [пособие для школьных психологов]. – Москва: ПЦ Эксперимент, 2000.
88. Фельдштейн Д. И. Психология современного подростка. – Москва: Педагогика, 1987.

SANTRAUKA

Temos aktualumas ir problema. Paauglystės amžiuje vyksta savęs ieškojimas ir mąstymo vystymasis, o tai turi įtakos vaizduotės raidai. Mokiniai pradeda kritiškai vertinti savo piešinius, nes jų nebetenkina vaikiškos schemas, jie savo kūryba veržiasi prie natūralistinės. Kadangi nepavyksta to įgyvendinti – pasireiškia nenoras piešti. Praradus susidomėjimą kūryba, menu ir dailės dalyku, svarbu stengtis paauglius sudominti ir motyvuoti pajvairinant dailės pamokas edukacinėmis programomis, organizuojamomis kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose). Kadangi paauglystės amžius yra laikomas vienu sudėtingiausių ir pilną krizių, šios temos nagrinėjimas ypač aktualus būtent šiame amžiuje. Be to stokojama tyrimų, nagrinėjančių edukacinių programų, kaip mokymosi motyvacijos veiksnio įtaka paaugliams, nes tai pakankamai naujas dalykas.

Tyrimo tikslas – atskleisti edukacinių programų, kaip dailės mokymosi motyvacijos paauglystėje veiksnio, reikšmę. **Tyrimo objektas** – edukacinės programos – dailės mokymosi motyvacijos veiksnys. **Tyrimo uždaviniai:** 1) apžvelgti mokslinėje, pedagoginėje, psichologinėje ir metodinėje literatūroje mokymosi motyvacijos ir motyvo sąvokas, klasifikaciją, mokymosi motyvacijos veiksnius ir teorijas; 2) apžvelgti mokslinėje, pedagoginėje, psichologinėje ir metodinėje literatūroje paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumus; 3) aptarti edukacinių programų ypatumus; 4) remiantis 5-10 kl. mokinių apklausa, edukatorių ir dailės mokytojų interviu nustatyti edukacinių programų, kaip dailės mokymosi motyvacijos paauglystėje skatinimo veiksnį ir jo ypatumus. **Tyrimo metodai:** atlikta mokslinės, pedagoginės, psichologinės ir kt. literatūros sisteminė analizė; paauglių anketinė apklausa; interviu su dailės mokytojais ir su muziejų/dailės galerijų darbuotojais (edukatoriais); matematinės statistikos metodai: chi kvadrato (χ^2) kriterijaus taikymas, kontingencijos koeficientas (C), procentinė duomenų analizė; kokybinė duomenų analizė.

Tyrimo rezultatai: Atliktas tyrimas parodė, kad svarbus kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) ir mokyklų tarpusavio bendradarbiavimas, nes ten kitokia atmosfera, taikomi aktyvieji mokymo(si) metodai, įgyjamos naujos žinios, sukuriama „geresni“ darbai. Edukacinės programos sužadina paauglių teigiamas emocijas, smalsumą, kūrybiškumą, aktyvumą, meninį bei kultūrinį pažinimą, asmeninį tobulėjimą, analizavimo įgūdžius, formuoja teigiamą požiūrį į dailę, kultūros įstaigas ir siekį „atrasti“ naujus mokymosi motyvus. Edukacinės programos yra vienas iš dailės mokymosi motyvacijos veiksnių, kurios pajvairina dailės dalyką ir leidžia jį pažvelgti plačiau bei atsakingiau, kartu skatina ateityje dažniau lankytis muziejuose/dailės galerijose ir dailės pamokose.

Raktiniai žodžiai: edukacinės programos, motyvacija, motyvas, paauglystė.

SUMMARY

The investigated problem and importance of the work: the self-identifying and the development of thinking are processes affecting the evolution of imagination in the adolescence. Scholars are not satisfied with childish schemes; therefore, they begin to criticize their drawings and go straightforward to the naturalistic oeuvre. The failures to accomplish their drawings cause the reluctance to draw. It is highly essential to introduce educational programmes in cultural houses (e.g., museums and/or art galleries) when adolescents start losing their interest in creative arts. The analysis of aforementioned problem is critical in adolescence, since this age is founded to be most complex and full of crisis. Unfortunately, as it is a recent concern, there are few researches on educational programmes examining their effect on enhancing motivation of scholars in learning fine arts.

The goal of research is to reveal the importance of educational programmes as a factor enhancing the motivation of learning fine arts in adolescence. **The objects of research** are educational programmes as the factor motivating learning of fine arts. **The tasks of research:** 1) to review the concepts, classification, factors and theories of motive and learning motivation in scientific, educational, psychological and methodological literature; 2) to survey the peculiarities of adolescence in aforementioned literature; 3) to discuss the characteristics of educational programmes; 4) to measure the effect of educational programmes on motivation of learning fine arts referring the questionings of 5th...10th class scholars and the interviews of educators and art teachers. **Research methodology:** the scientific, educational, psychological and methodological literature has been reviewed in this work; the survey has been made using questionnaires and interviews with adolescents, educators and art teachers, respectively; mathematical methods, such as: chi-square (χ^2) criterion, contingent coefficient (C), distribution of data in percents, qualitative data analysis were used.

Achieved results – the research showed the high importance of collaboration between cultural houses (museums and/or art galleries) and schools. The former has different atmosphere, applies active educational methods, provides new knowledge and allows creating the “better” art. The educational programmes positively affect the emotions, curiosity, creativity, activity, artistic and cultural knowledge, self-perfection and analytical abilities; form positive attitude to arts, cultural houses and keep them motivated in finding new motives for learning. Educational programmes, as one of the main factors motivating the learning of fine arts, allow enriching the discipline of art; give a deeper and more responsible look at it and keep adolescents motivated in visiting the classes and houses of art.

Keywords: educational programmes, motivation, motive, adolescence.

PRIEDAI

Anketa moksleiviams

Šiuo metu yra atliekamas tyrimas siekiant atskleisti ar muziejuose ir dailės galerijose vykdomos edukacinės programos skatina dailės mokymosi motyvaciją.

Anketa – anoniminė, todėl neturi rašyti savo vardo ar pavardės.

Pasirink tokį atsakymą, kuris tiksliai atspindi Tavo nuomonę ir pažymėk taip

Kai kuriais atvejais prie pasirinkto atsakymo varianto reikia parašyti savo nuomonę.

Magistrantė Viktorija Blinova (el. paštas: sauleszuikis@gmail.com)

1. Kaip dažnai lankaisi kultūros įstaigose? (eilutėje pasirink vieną atsakymą)

Kultūros įstaigos	Kartą per savaitę	1-2 kartus per mėn. ir dažniau	Kartą per kelis mėnesius	1-2 kartus per metus	Niekada
1.1. Muziejuose					
1.2. Dailės galerijose					

2. Su kuo dažniausiai lankaisi kultūros įstaigose (muziejuose/dailės galerijose)?

(pažymėk visus tau tinkančius atsakymo variantus)

- su dailės mokytoja(-u); nueinu vienas(-a);
- su šeima; kita (įrašyk).....
- su draugu(-e);

3. Pažymėk, kas Tave skatina lankytis muziejuose ir dailės galerijose:

(kiekvienoje eilutėje pasirink vieną atsakymo variantą)

3.1. Kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) aplinka	Taip	Iš dalies	Ne
Meniška kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) atmosfera			
Tvyranti kūrybiška nuotaika			
Jauki, šiuolaikiškai įrengta aplinka			
Organizuojamos patrauklios parodos			
Dažnai atnaujinamos ir keičiamos ekspozicijos			
Kita (įrašyk).....			

3.2. Kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) edukacinės programos	Taip	Iš dalies	Ne
Organizuojami mokomieji teoriniai užsiėmimai			
Organizuojami mokomieji praktiniai užsiėmimai			
Rengiamos paskaitos			
Organizuojamos ekskursijos			
Organizuojami susitikimai su menininkais			
Kita (įrašyk).....			
3.3. Asmeninės nuostatos ir kita	Taip	Iš dalies	Ne
Domina kultūra ir menas			
Šeimoje yra menininkų			
Svarbu pažinti saugomas meno vertybes ir šiuolaikinį meną			
Ateityje žadu sieti savo specialybę (profesiją) su menu			
Puiki laisvalaikio praleidimo forma			
Kita (įrašyk).....			

4. Įvertink muziejuose ir dailės galerijose organizuojamų užsiėmimų veiklą ir poveikį: (kiekvienoje eilutėje pasirink vieną atsakymo variantą)

4.1. Edukacinių užsiėmimų veikla	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu
Temos aktualumas ir netikėtumas			
Kūrybinių užduočių įvairumas ir originalumas			
Nuoširdus tarpusavio bendravimas			
Kūrybinė atmosfera			
Galimybė pasivaikščioti po tuo metu veikiančią parodą			
Kita (įrašyk).....			
4.2. Priežastys skatinančios įsitraukti į užsiėmimų veiklą	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu
Meno kūrinių (originalų) analizė			
Pažintis su menininkų kūryba			
Naujų technikų ir priemonių išbandymas			
Atliktų užduočių į(si)vertinimas			
Galimybė išsakyti savo nuomonę ir rodyti iniciatyvą			
Kita (įrašyk).....			

4.3. Edukacinių užsiėmimų poveikis	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu
Užsiėmimai skatina teigiamas emocijas			
Visada būnu išklaushytas(-a)			
Nesu verčiamas(-a) daryti to ko nenoriu			
Galiu kūrybiškai atsiskleisti			
Igytos žinios pravers ateityje			
Kita (įrašyk).....			

5. Pažymėk, kas patinka muziejų ir dailės galerijų edukacinių užsiėmimų metu:

(pažymėk visus tinkančius atsakymo variantus).

- teorinė užsiėmimų dalis; užduočių originalumas ir netikėtumas;
 raktinė užsiėmimų dalis; kita (įrašyk).....
 bendravimas su edukatoriumi;

5.1. Parašyk priežastis kodėl taip yra:

.....

.....

.....

Pastaba: jei pažymėsi, kad viskas patinka pereik prie 6.2. klausimo.

6. Pažymėk, kas nepatinka muziejų ir dailės galerijų edukacinių užsiėmimų metu:

(pažymėk visus tinkančius atsakymo variantus)

- edukatoriaus bendravimas su mokiniais; užduočių parinkimas (jos neįdomios);
 praktinė užsiėmimų dalis; kita (įrašyk).....
 teorinė užsiėmimų dalis;

6.1. Parašyk priežastis kodėl taip yra:.....

.....

.....

.....

6.2. Parašyk kokių pokyčių edukaciniuose užsiėmimuose reikėtų:.....

.....

.....

.....

7. Įvertink muziejuose ir dailės galerijose dirbančius edukatorius (užsiėmimų organizatorius ir vedėjus): (kiekvienoje eilutėje pasirink vieną atsakymo variantą)

	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu
7.1. Edukatorių kompetencijos			
Puikus savo dėstomo dalyko išmanymas			
Gebėjimas suprantamai perteikti informaciją			
Netikėtų ir patrauklių užduočių parinkimas			
Moksleivių pasitikėjimo savimi ugdymas			
Moksleivių vertinimas atsižvelgiant į kiekvieno galimybes			
Kita (įrašyk).....			
7.2. Edukatorių asmeninės savybės	Labai svarbu	Svarbu	Nelabai svarbu
Gebėjimas patenkinti kiekvieno mokinio poreikius			
Gebėjimas parinkti originalias užduotis			
Gebėjimas prisitaikyti prie netikėtų situacijų			
Bendraudamas turi būti nuoširdus ir supratingas			
Turėjimas puikų humoro jausmą			
Kita (įrašyk).....			

7.3. Parašyk, ko tikiesi iš edukatoriaus (užsiėmimų organizatoriaus ir vedėjo) kitų užsiėmimų metu:.....

.....

.....

.....

8. Ar edukaciniai užsiėmimai sužadina didesnę smalsumą ateityje dažniau lankytis muziejuose ir dailės galerijose? (pažymėk tik vieną atsakymo variantą)

- taip; ne;
- iš dalies taip; nežinau/neturiu nuomonės.

9. Kur Tau labiau patinka mokytis dailės? (pažymėk tik vieną atsakymo variantą)

- mokykloje/gimnazijoje; kita (įrašyk).....
- muziejuose/dailės galerijose;

9.1. Parašyk priežastis kodėl taip yra:.....

.....

.....

.....

10. Ar dailės mokymuisi mokykloje/gimnazijoje turi įtakos muziejuose ir dailės galerijose organizuojami užsiėmimai: (kiekvienoje eilutėje pasirink vieną atsakymo variantą)

10.1. Edukacinių programų įtaka dailės mokymuisi	Taip	Iš dalies	Ne
Dailės mokymasis yra įvairiapusiškesnis			
Gautos žinios panaudojamos dailės pamokose mokykloje/gimnazijoje atsiskaitymui			
Dailės pamokoje atsiranda didesnis kūrybingumas			
Skatinamas didesnis noras lankytis ir mokytis dailės pamokoje			
Didėja teigiamas požiūris į dailės pamokas			
Kita (įrašyk).....			
10.2. Edukacinės veiklos taikymas dailės pamokose mokykloje/gimnazijoje	Taip	Iš dalies	Ne
Taikomi tokie patys mokymo(si) metodai			
Nagrinėjamos panašios temos			
Aptariamos ir pritaikomos naujos žinios			
Praktinės užduotys siejamos su neseniai lankytu edukaciniu užsiėmimu			
Dailės pamoka, tai lyg užsiėmimo muziejuje/dailės galerijoje tęsinys			
Kita (įrašyk).....			

11. Lytis: (pažymėk) mergaitė; berniukas.

12. Amžius: (įrašyk).....

13. Klasė: (pažymėk) 5 kl.; 6 kl.; 7 kl.; 8 kl.; 9 kl.; 10 kl.

Dėkoju už atsakymus ir pagalbą.

Klausimynas dailės mokytojams (interviu)

Lytis: moteris; vyras.

Kvalifikacinė kategorija: mokytoja(-as); metodininkė(-as);
 vyr. mokytoja(-as); ekspertė(-as).

Pedagoginis darbo stažas: 0-5 metai; 6-10 metų; 11-20 metų; 21 ir < metų.

Išsilavinimas: (*įvardinkite*).

1. Kaip dažnai su paaugliais lankotės kultūros įstaigų edukaciniuose užsiėmimuose?

Kultūros įstaigos	Kartą per savaitę	1-2 kartus per mėn. ir dažniau	Kartą per kelis mėnesius	1-2 kartus per metus	Niekada
1.1. Muziejuose					
1.2. Dailės galerijose					

1.1. Kokios priežastys lemia tokį apsilankymo dažnumą?

1.2. Kaip derinate apsilankymo laiką ir kitus organizacinius dalykus (kada einate)?

2. Su kokio amžiaus tarpsnio paauglių klasėmis dažniausiai apsilankote edukaciniuose užsiėmimuose? 5-6 klasių; 7-8 klasių; 9-10 klasių.

2.1. Kokios priežastys lemia tokį klasių pasirinkimą?

3. Kaip manote, ar svarbus mokyklų ir kultūros įstaigų (muziejų ir dailės galerijų) tarpusavio bendradarbiavimas? Kodėl taip manote?

4. Kaip pasirenkamų edukacinių užsiėmimų temų aktualumą siejate su dailės bendrosiomis programomis? pilnai atsižvelgiate; atsižvelgiate tik iš dalies;
 neatsižvelgiate visai.

4.1 Kas svarbu pasirenkant užsiėmimo temą: platesnis dailės temų pažinimas;

temų originalumas ir netikėtumas;

galimybė plėtoti dailės pamokoje nagrinėjamas raiškos problemas;

galimybė plėtoti kūrinių analizę (stebint originalus);

kita (*įvardinkite*).

5. Ar tariatės su paaugliais dėl edukacinių užsiėmimų pasirinkimo?

- 5.1. Ar kartu aptariate užsiėmimų temas ir kultūros įstaigos pasirinkimą?
- 5.2. Ar atsižvelgiate į paauglių pasiūlymus dėl edukacinių užsiėmimų? Ar tai svarbu?
- 5.3. Į kokius pasiūlymus atsižvelgiate (įvardinkite juos)? Kodėl?

6. Kaip paaugliai dirba per edukacinius užsiėmimus? Kokios emocijos vyrauja?

- 6.1. Kada paaugliai dirba ir bendrauja noriai? Kokios priežastys tai lemia?
- 6.2. Kokiomis priemonėmis ir būdais (metodais) paaugliai skatinami dirbti?
- 6.3. Kas aktyvina paauglius edukacinių užsiėmimų metu?
- 6.4. Kokių pasikeitimų pastebite paauglių elgesyje edukacinių užsiėmimų metu?

7. Ar, Jūsų nuomone, tinkamai organizuojama edukacinių užsiėmimų veikla?

- 7.1. Kaip paskirstoma teorinė ir praktinė dalis? Kuri vyrauja užsiėmimų metu?
- 7.2. Kiek, Jūsų nuomone, užsiėmimo laiko turėtų būti skiriama praktikai ir teorijai?
- 7.3. Teorinė ar praktinė dalis svarbesnė? Kuri dažniau skatina paauglių aktyvumą?

8. Kokią edukacinių programų veiklos įtaką ir naudą pastebite paaugliams?

- 8.1. Kaip tai pasireiškia per dailės pamokas mokykloje?
- 8.2. Kokių pasikeitimų pastebite, gal jie atsiranda tik po tam tikro edukacinių užsiėmimų ciklo? Kokie tai pasikeitimai?
- 8.3. Papasakokite kaip paaugliai dailės pamokose pritaiko tai, ką išmoko per edukacinius užsiėmimus?

9. Ar po edukacinių užsiėmimų siekiate aptarti ir įvertinti veiklą jų metu?

Kodėl Jums tai svarbu?

- 9.1. Kaip toliau plėtojate edukacinių užsiėmimų temas?

10. Kaip manote, ar edukacinės programos yra dailės mokymosi motyvacijos veiksnys? Pagrįskite savo nuomonę.

11. Kaip edukacinių užsiėmimų veikla skatina paauglių dailės mokymosi motyvacijos stiprėjimą?

Klausimynas edukatoriams (interviu)

Lytis: moteris; vyras.

Daro stažas, susijęs su edukacinėmis programomis: 0-5 metai; 6-10 metų;
 11-20 metų; 21 ir < metų.

Išsilavinimas, specialybė: (*įvardinkite*).

1. Ar dažnai užsakomos edukacinės programos (kaip dažnai (kiek per dieną))?

1.1. Kokios mokyklos dažniausiai užsako edukacinius užsiėmimus? Iš kokių miestų?

1.2. Kokio amžiaus mokiniai dažniausiai dalyvauja užsiėmimuose?

1.3. Kokie Jūsų ir mokyklų partnerystės ryšiai? Ar turite pastovių užsakovų?

2. Kaip dažnai edukaciniuose užsiėmimuose dalyvauja paaugliai?

kartą per savaitę; 1-2 kartus per metus;

1-2 kartus per mėn. ir dažniau; niekada;

kartą per kelis mėnesius; kita (*įvardinkite*).

2.1. Ar užsiėmimus organizuojate atsižvelgiant į paauglių amžiaus tarpsnius:

5-6 klasių; 7-8 klasių; 9-10 klasių, jei ne tai kaip Jūs graduojate?

2.2. Įvardinkite kuo išsiskiria edukacinės programos skirtos paaugliams?

3. Kaip manote, ar svarbus mokyklų ir kultūros įstaigų (muziejų/dailės galerijų) tarpusavio bendradarbiavimas? Kodėl taip manote?

4. Kaip organizuojama edukacinių užsiėmimų veikla paaugliams?

4.1. Kiek laiko trunka užsiėmimas? Kaip užsiėmimų metu paskirstoma teorinė ir praktinė dalis? Ar atsižvelgiate į paauglių amžių? Kurioms klasėms kaip paskirstote?

4.2. Teorinė ar praktinė dalis svarbesnė? Kuri dažniau skatina paauglių aktyvumą?

4.3. Papasakokite apie praktines užduotis: kokius būdus ir priemones pasirenkate?

Nuo ko tai priklauso? Kokios užduotys labiausiai domina paauglius?

5. Kaip pasirenkamų edukacinių užsiėmimų temų aktualumą siejate su dailės bendrosiomis programomis? pilnai atsižvelgiate; atsižvelgiate tik iš dalies;

neatsižvelgiate visai.

- 5.1 Kas svarbu pasirenkant užsiėmimo temą: temos originalumas ir netikėtumas;
- temos derinimas su šiuo metu veikiančia paroda;
- galimybė plėtoti kūrinių analizę (stebint originalus);
- temos derinamos su mokytojais;
- kita (*įvardinkite*).

6. Su kokio amžiaus paaugliais (5-6, 7-8, 9-10 kl.) sunkiausia dirbti? Kodėl?

- 6.1. Su kokiais konkrečiais sunkumais susiduriate edukacinių užsiėmimų metu?
- 6.2. Kaip stengiatės išspręsti kilusius sunkumus?

7. Į ką atkreipiate dėmesį edukacinių užsiėmimų metu dirbant su paaugliais?

- 7.1. Kokiomis priemonėmis ir būdais (metodais) paaugliai skatinami dirbti?
- 7.2. Kada paaugliai bendrauja ir dirba noriai? Kokios priežastys tai lemia?

8. Kaip edukaciniai užsiėmimai veikia paauglius? Kokios emocijos vyrauja ir kas jas skatina?

- 8.1. Kas aktyvina paauglius užsiėmimų metu?
- 8.2. Kokių paaugliuose pasikeitimų pastebite, gal jie atsiranda tik po tam tikro edukacinių užsiėmimų ciklo?

9. Kokią edukacinių programų veiklos įtaką ir naudą pastebite paaugliams?

- 9.1. Kaip tai veikia paauglio dailės mokymąsi?
- 9.2. Papasakokite kaip paaugliai dailės pamokose gali pritaikyti tai, ką išmoko per edukacinius užsiėmimus (gal kokį pavyzdį galite pateikti)?

10. Ar po užsiėmimų su paaugliais aptariate temas aktualumą ir veiklos patrauklumą? Kaip tai darote (kokiais būdais)?

- 10.1. Ar atsižvelgiate į paauglių pasiūlymus? Kokie pasiūlymai vertingiausi (*įvardinkite juos*)?
- 10.2. Kuo Jums svarbūs paauglių pasiūlymai?

11. Ar vertinate paauglių atliktas užduotis užsiėmimų metu? Kokiais būdais?

- 11.1. Kaip panaudojami kūrybinės veiklos rezultatai: renkate; eksponuojate;
- sistematinate; analizuojate; dovanojate; kita (*įvardinkite*).
- 11.2. Papasakokite, kaip skatinate paauglius kitą kartą atvykti į užsiėmimus?

**12. Kokią reikšmę edukacinės programos turi paauglių mokymosi motyvacijai?
Kas būtent skatina mokymosi motyvaciją?**

13. Kaip manote, ar edukacinės programos yra dailės mokymosi motyvacijos veiksnys? Pagrįskite savo nuomonę.